

TR 80-10
✓

'N SINTAKTIESE ONDERSOEK NA DIE GEBRUIK VAN DIE
NEWESKIKKENDE VOEGWOORD IN AFRIKAANS

deur

Agnes Barbara Bosch

Aangebied ter voldoening aan die vereistes vir die graad Magister
Artium in die Fakulteit van Lettere en Wysbegeerte

Departement Afrikaans en Nederlands
Die Universiteit Rhodes
Grahamstad
Oktober 1979

My opregte dank aan prof. Johan Smuts vir sy raad,
bystand en die voorbeeld wat hy deurentyd gestel het.

INHOUDSOPGAWE

	<u>Bladsy</u>
TEORETIESE INLEIDING	1
Motivering en doel van die ondersoek	1
Teoretiese uitgangspunt van die ondersoek	2
Verbindingswoorde	4
Definisies van "voegwoorde"	7
Die sintaktiese omgewing waarbinne voegwoorde optree	9
Parataksis	20
Afbakening van die ondersoekveld	20
Verwysings in Hoofstuk I	21
VERBINDINGE MET <u>EN</u>	24
Inleidende opmerkings betreffende die gebruik en waarde van EN-koördinasies	24
Koördinasie binne dieselfde sinspotente groep	25
Koördinasie van gelykwaardige sinspotente groepe	40
Kontinuering	55
Koördinasies van geïnkorporeerde sinspotente groepe	64
Verwysings in Hoofstuk II	70
VERBINDINGE MET <u>MAAR</u>	72
Inleidende opmerkings betreffende die gebruik en waarde van MAAR-koördinasies	72
Werkwyse	73
Verbinding van sinspotente groepe deur MAAR	73
Afgesplitse MAAR-koördinasies	81
Kontinuering van gelykwaardige sinsdele	85
MAAR-koördinasies binne sinspotente groepe	88
Teenstellende koördinasie tussen geïnkorporeerde sinspotente groepe	90
Die gebruik van MAAR as bywoord	93
Enkele sintaktiese verskille tussen die EN-koördinasie en die MAAR-koördinasie	94
Verwysings in Hoofstuk III	98
VERBINDINGE MET <u>DOG</u>	99
Die waarde en funksie van DOG	99
Verwysings in Hoofstuk IV	99
VERBINDINGE MET <u>OF</u>	100
Inleiding	100
Die waarde van OF-koördinasies	100
Die sintaktiese omgewing waarbinne die OF-koördinasie optree	102
Koördinasies wat verwant is aan die OF-koördinasie	126
Verwysings in Hoofstuk V	128

	<u>Bladsy</u>
VERBINDINGE MET <u>NOG</u>	129
Die waarde van NOG-koördinasies	129
Die polisindetoniese <u>nog...nog</u> -verbinding	129
Stereotiepe uitdrukkings rondom NOG	129
Verwysings in Hoofstuk VI	130
VERBINDINGE MET <u>WANT</u>	131
Inleiding	131
Die semantiese waarde van die WANT-verbinding	132
Die sintaktiese eienskappe van WANT-verbindings	132
Die kombinasie van WANT met ander neweskikkende voegwoorde	136
WANT-verbindings wat in die spreektaal aangetref word	137
WANT-verbindings wat in die epiek gebruik word	138
WANT-verbindings wat in dialoog gebruik word	138
Verwysings in Hoofstuk VII	139
ENKELE SLOTOPMERKINGS	140
BIBLIOGRAFIE	141

HOOFSTUK I

TEORETIESE INLEIDING

1.1. Motivering en doel van die ondersoek:

Die tradisionele stelsel van woordsoortonderskeiding is eintlik 'n produk van die logiese indeling van denkbegrippe waarvoor Aristoteles verantwoordelik was. Dié tradisionele logies-semantiese stelsel van woordsoortonderskeiding word mettertýd as onbevredigend beskou, aangesien dit 'n indeling tot gevolg het wat op die woord op sigself, en nie op woordgebruik nie, gegrond is. Voorts hou die indeling nie rekening met die feit dat elke taal 'n eie sisteem openbaar nie. Afrikaans het die tradisionele indeling van woorde in 10 woordsoorte via Nederlands en die ander Wes-Europese tale van Grieks oorgeërf.

Dié Griekse benadering word deur De Saussure verwerp. Hy beskou taal as 'n samehangende sisteem van verhoudings, gevolglik sien hy woordsoortindeling as 'n sisteem wat eie is aan die betrokke taal as sodanig, en formeel gekenmerk word. Binne 'n strukturele taalondersoek en -beskrywing van die sintaktiese strukture van Afrikaans word uitgegaan van 'n bepaalde versamelde korpus van voorbeelde van taalgebruik: "...a sample of utterances which have been gathered for the purpose of analysis."¹⁾ Die korpus word gesien as 'n verteenwoordigende monster van die taal waaruit die voorbeeldsinne versamel is.

Die idiolek van die ondersoeker wat ooreenkom met ABA, aangevul deur voorbeelde uit Die Burger, Blommetjie gedenk aan my en Die Afrikaanse Kortverhaalboek vorm die grondslag van dié besondere ondersoek.

Die doel van hierdie sinchronies-strukturele taalondersoek is om die wetmatighede wat die gebruik van die sg. neweskikkende voegwoord in die

taalgebruik beheers, volledig, korrek en so eenvoudig moontlik te probeer vasstel en om sodoende die onderliggende sisteem van en verhoudings binne 'n spesifieke gebied in Afrikaans bloot te lê. Die struktuur van 'n taal word nie slegs uit 'n waarneming en beskrywing van uitinge duidelik nie, maar veral deur die formulering van reëls wat die waargenome gegewens ondubbelsinnig formuleer.²⁾

1.2.1 Teoretiese uitgangspunt van die ondersoek:

Dit word vandag aanvaar dat taal deur-en-deur gestruktureer is, want daar bestaan altyd 'n veelheid van gegewens wat volgens bepaalde prinsipies georden is.³⁾

In die ondersoek word stilistiese eienaardighede, wat verband hou met faktore soos die betrokke skrywer se persoonlike voorkeure, die situasie, sinsbou en ritme, buite rekening gelaat. Om die veld verder af te baken, word slegs voorbeelde waarin die voegwoord per se gerealiseer is, bestudeer.

Soos uit bg. blyk, is ons primêre belangstelling 'n sistematiese en gedetailleerde beskrywing en klassifikasie van die grammatikale gebruiksvorme en hul funksies soos dit in normale taalgebruik realiseer word.

De Groot definieer strukturele taalbeskrywing as: "... de beschrijving van een taal als een semantisch systeem, een systeem van categorieën die tot elkaar in betekenisopposities staan."⁴⁾

De Groot, soos talle ondersoekers ná hom, besef die inherente problematiek verbonde aan die begrip betekenis en erken: "... betekenissen zijn moeilijk te onderzoeken, en laten zich dikwijls niet of slechts gebrekkig definiëren..."⁵⁾

1.2.2 Woordsoortonderskeiding binne die kader van die strukturalisme:

Woordsoortonderskeiding berus volgens Van Es op die volgende fasette van die woord: "... semantiese kategorie en syntakties potensie bepaal die woordsoort; voor een deel ook nog die moegelykheid tot vormverandering van het woord."⁶⁾

Volgens Rouse is 'n woordsoort 'n grammatiese kategorie wat hy as volg omskryf: "... een versameling van woorde die een bepaald betekenisaspek van die stam gemeen hebben en in verband daarmee syntaktiese, morfologiese en nog andere kenmerke gemeen kunnen hebben."⁷⁾

Omdat ons op grond van betekenis so 'n groot aantal woordklasse in taalstudie sou moes onderskei, is betekenis 'n onaanneemlike basiese grondslag van woordsoortindeling. Morfologiese en fonologiese kenmerke van woordsoorte is in Afrikaans, a.g.v. sy analitiese aard, betreklik seldsaam.

1.2.3.1 Kriteria vir woordsoortonderskeiding:

Die sinsfunksie van 'n woord, m.a.w. 'n bepaalde woord se gedrag teenoor en sy betrekking tot ander woorde in die sin, word dus as die relevantste klassifikasiekriterium vir woordsoortonderskeiding beskou.⁸⁾ Veral Bloch en Trager propageer dié standpunt: "The parts of speech ... must be defined either by their inflection or else, in the absence of inflection, by their syntactic function; never by the real or fancied meaning which they express or by some preconceived scheme of universal grammar."⁹⁾

Omdat die woord die primêre taaleenheid is en dit die woord is wat aan die sin, die maksimum taaleenheid, betekenis gee, vind die woord eers sy bestaansgrond in die sin en eers in die sin neem die verskillende funksies vorm aan. 'n Ontleding van die sin, wat volgens Reichling die eenheid van taalgebruik is,¹⁰⁾ toon die verband tussen sintaktiese eenhede t.o.v. hulle

funksie in die sin. "De zinsvorm in zijn geheel weerspiegelt het complex der begrippen en functies."¹¹⁾

1.2.3.2 Geskakeerdheid van funksie:

Elke woord vertoon eiesoortige gebruiksmoontlikhede. Derhalwe sou 'n mens die woordklasse van Afrikaans kon omskryf as versamelings van woorde wat sistematies ooreenkom in dié opsig dat hul dieselfde kombinatoriese valensie openbaar. Die verbindbaarheid van woorde hang af van hul kategoriale sintaktiese kenmerke en sekere (morfologiese) vormkenmerke.¹²⁾ Wat Tinbergen¹³⁾ t.o.v. Nederlands beweer, nl. dat voegwoorde geen verboë vorm het nie en in die sin plekgebonde is, geld ook vir Afrikaans.

Soos uit die materiaal sal blyk, kan een funksie deur verskillende vorme weergegee word; een vorm kan verskillende funksies verrig, en een kategorie van funksies kan uit verskillende vorme bestaan. 'n Bepaalde kategorie openbaar 'n ooreenstemming in funksies¹⁴⁾ en dikwels ook 'n ooreenstemming in betekenis.¹⁵⁾

'n Sisteem van woordsoortindeling wat op sintaktiese valensie gegrond is, is volgens De Groot: "... a system of use, which to a certain extent finds its explanation in word meanings."¹⁶⁾ Op grond van dié bewering kan stambetekenis moontlik as sekondêre indelingskriterium van woordsoorte beskou word.

In die geval van voegwoorde, wat 'n geslote kategorie vorm, is die "eie" semantiese waarde geen aanduiding van 'n begrip of hoedanigheid nie en as gevolg daarvan domineer die verbindende sintaktiese funksie.

1.3.1 Verbindingswoorde:

Die onverbuigbare partikels wat formeel dien om sinne of sinsdele, konstruksies en woorde te verbind en verhoudings uit te druk, word verbindings-

woorde genoem. Reichling¹⁷⁾ noem dié woorde wat nie gebruik word om sake in die werklikheid te noem nie, maar om verhoudings aan te dui, taaltegniese woorde. Met dié woorde simboliseer die taalgebruiker die verhouding wat tussen twee woordgroepe wat albei lede van 'n groter gebruikseenheid is, bestaan, bv.

(Jannie kry pak, want (hy het 'n bord gebreek.))

1.3.2 Die semantiese waarde van verbindingswoorde:

Om die "betekenis" van want byvoorbeeld te begryp, is dit nodig om 'n verhouding in die taalgebruik te stel, nl. die verhouding van oorsaak en gevolg tussen die breek van die bord en die kry van 'n pak. Die betekenis van die taal-tegniese woorde is dus logies abstrak.

Verder is dit nie nodig om die taaltegniese in 'n sin met behulp van 'n woord te simboliseer of vergestalt nie; dit kan bv. onuitgesproke gelaat word, of ander prosedures soos bv. woordorde en aksent kan gebruik word, vgl.:

Jan, Piet, Koos ...

Jan en Piet en Koos ...

Ponelis beskou die voegwoord as behorende tot die grammatikale woordsoorte.¹⁸⁾ Dié tipe woordsoorte vorm geslote klasse wat volledig in die sintaksis beskryf kan word. Op die oog af kom daar nooit nuwe lede by die geslote woordsoorte by, of raak oues in onbruik nie. "The systematic basis of many grammatical words has often been assumed, and hardly studied at all (e.g. subordinating and co-ordinating conjunctions.)¹⁹⁾

Hoewel taaltegniese woorde dus nie woorde is wat selfstandig beteken nie, ontnem die onselfstandig-noemende karakter van die taal-tegniese woorde hul nie hul woordkarakter nie.

Taaltegniese woorde het as stambetekenis, of as deel van die stambetekenis, die waarde betrekking/verhouding.²⁰⁾ Die siening sluit by De Groot aan wat

woordsoorte beskou as: "... stambetekenisklassen van woorde met valentie-kenmerke voor die stambetekenis."²¹⁾ Elke woordsoort het, behalwe 'n konstante valensie, ook 'n tipiese betekenis.

Semanties gesien dui 'n voegwoord aan hoe 'n stuk taal, wat in beskryfbare omstandighede 'n volledige sin sou (kon) wees, verstaan moet word by wat tradisioneel in die sg. Hoofsin (of soms in 'n bysin) gestel word, bv.

Hulle kan nie verder studeer nie omdat daar nie genoeg geld is nie.

Hulle kan nie verder studeer nie en daar is nie genoeg geld nie.

Die gedeelte na beide voegwoorde is presies dieselfde.

Voegwoorde verklaar eksplisiet wat die aard van die verband tussen die sinspotente groepe is, maar maak intern geen deel van die groepe uit nie.

Die aard van die verbande wat aldus tussen die twee segmente gelê word, kan modaal verskillend wees, bv.

Aaneenskakelend : Ek sit en ek skryf en ...

Teenstellend: Ek sit, maar hy staan.

Verklarend: Hy verstaan niks, en daarom swyg hy maar.

1.3.3 Oorvleueling van funksie-kategorieë :

Sodanige woorde wat veral, of uitsluitlik, as "bindmiddele" optree, staan tradisioneel bekend as voegwoorde, voorsetsels en bywoorde, bv.

Hy het gespring voor ek hom kon waarsku.

Hy staan voor die bord.

Hy loop voor.

Hier berus die onderskeiding van "woordsoorte" primêr op sintaktiese kenmerke. De Groot noem hierdie gebruikskemerke van 'n woord die valensie van die woord. "De z.g. valentie van een woord is een verzameling van moegelykheden voor het woord om gebruik te worden als bepaald lid van een bepaalde in de gegeven taal bestaande constructie."²²⁾ Elke woord openbaar dus 'n eie wetmatigheid.

Dit moet egter vermeld word dat die grense tussen dié funksie-kategorieë dikwels vaag en uiters moeilik bepaalbaar is. Gevolglik kry ons oorvleueling van woordklasse. In die volgende ^{/voorbeelde} tree dieselfde partikel in verskillende funksies op:

As prokureur is dit sy plig.

Ons beskou hom as die beste speler.

Hy is langer as ek.

Voorsetsels, voegwoorde en bywoorde wissel en is in funksie en betekenis dikwels na verwant.

"In nearly all grammars, adverbs, prepositions, conjunctions and interjections are treated as four distinct parts of speech, the difference between them being thus put on a par with that between substantives, adjectives, pronouns and verbs. But in this way the dissimilarities between these words are grossly exaggerated, ... and I therefore propose to revert to the old terminology by which these four classes are treated as one called particles." ²³⁾

1.4.1 Definisies van "voegwoorde":

In 'n ondersoek na die voegwoord is dit van belang om van die tradisionele definisies van die term kennis te neem.

Volgens die WNT : ²⁴⁾ "Benaming voor onverbuigbare woorden die zinnen of zinsdeelen verbinden en veelal tevens den aard van dat verband aangeven."

Volgens Webster: ²⁵⁾ "a linguistic form that joins together words or word groups such as sentences ... clauses... phrases ... words ..."

Volgens HAT: ²⁶⁾ "Onverbuigbare woord wat die verband tussen sinne of gelyksoortige sinsdele aangee; woord wat sinne of sinsdele saambring."

Volgens die Nasionale Woordeboek ²⁷⁾ is die voegwoord 'n onverbuigbare verbindingswoord wat dien om die onderlinge verhouding tussen taalstukke uit te druk. Dié verhouding kan neweskikkend (paratakties) of onderskikkend

(hipotakties) wees, en die verband kan gelê word tussen :

- I Sinne en sinsdele,
- II Konstruksies,
- III Woorde.

Overdiep beskou voegwoorde as alle onverbuigbare woorde of woordkoppeling wat aan die begin van 'n sin staan en waarin 'n skeiding van Subjek en Predikaat moontlik is.²⁸⁾ Die voegwoord word nie as 'n sinsdeel beskou nie, maar tree bloot as verbindingswoord buite die sinsdeel op wat die verhouding van dié sinsdeel t.o.v. ander sinsdele aandui.²⁹⁾

Langeveld ³⁰⁾ noem die geslote kategorie voegwoorde vormwoorde. Vormwoorde word gebruik in die opbou van ingewikkelde taaleenhede. Sonder dié sintaktiese eenhede sou dit bv. onmoontlik gewees het om ingewikkelde konstruksies te vorm.

1.4.2 Onderskikkende voegwoorde:

Onderskikkende voegwoorde, wat verreweg die grootste groep vorm, dui 'n onderskikkende betrekking aan, daarom het die sinsdeel ná die voegwoord gewoonlik nie die woordvolgorde van die sinsdeel voor die voegwoord nie, bv.

Hy rus, omdat hy moeg is.

Hier vind ons dus 'n inkorporasie van 'n sinspotente groep in 'n dominante groep.

1.4.3 Neweskikkende voegwoorde:

Daar bestaan net 'n paar neweskikkende voegwoorde en die belangrikste sintaktiese kenmerk van dié voegwoorde wat 'n neweskikkende betrekking aandui, is dat die sinsdeel ná die voegwoord dieselfde, sinsvalente woordvolgorde as die deel daarvoor het, bv.

(Hy slaap) en (sy lees.)

(Hy is nog vaak) maar (sy maak hom wakker.)

(Hy slaap nog) want (dit is Saterdag)

(Hy hou nie van kool nie) dog (in die koshuis word dit geëet.)

(Hy is siek) of (anders is hy net lui.)

Die twee komponent-sinne het binne die samevoeging elk 'n eie grammatikale betekenis. Die verhouding tussen samestellende dele van die neweskikkende samegestelde sin is gevolglik een van strukturele gelykwaardigheid; die sinspotente groepe is gekoördineerd, en word op 'n gelykwaardige vlak langs mekaar geplaas en gekombineer tot een spreekteenheid. Neweskikkende voegwoorde kan "tussen" alle moontlike taalpatrone staan; neweskikking is 'n verskynsel wat ons in alle onderdele van ABA aantref.

1.5 Die sintaktiese omgewing waarbinne voegwoorde optree:

1.5.1 "Tussen"-SINNE:

1.5.1.1 Definisies van die begrip SIN:

In die taalwetenskap is daar talle definisies van die sin in omloop. Die meeste van die definisies stem basies ooreen; die verskil lê daarin dat in die een definisie meer, en in die ander definisie minder essensiële kenmerke van die sin opgesom word, dus is die begrip SIN vandag nog nie 'n helder omlyndheid nie. In 'n poging om die studieveld in 'n mate af te baken, word daar op die volgende definisies gelet: Gardiner:³¹⁾ "A sentence is a word or set of words followed by a pause and revealing an intelligible purpose."

De Villiers :³²⁾ "...die sin is 'n mededeling of stuk van 'n mededeling wat van sodanige aard is dat dit t.o.v. die betrokke situasie interne samehorigheid toon en afsluitende grenskenmerke het wat blyk uit die intonasie of by geskrewe mededeling uit die leestekens."

Van Es ³³⁾ beskou 'n SIN as 'n vorm van woordverbinding waarin 'n spesiale vormelement, nl. die intonasie, as eenheidsvormende faktor optree. Overdiep : ³⁴⁾ "Een zin is een klankgeheel (de zinsvorm) waarin gevoel of gedachte word uitgedrukt (de zinsverband, de zin van den taalvorm)."

De Vooy's onderskei tussen "eenledige zinnen - een woord of woordgroep, die door het verband met andere zinnen zinswaarde krijgt - en tweeledige zinnen, waarin een subjekt-sfeer en een sfeer van het praedikaat aan te wijzen

zijn."³⁵⁾

Die predikaat maak nie noodwendig deel van die groep uit nie, bv.

Eina!

Paardekooper ³⁶⁾ definieer die persoonsvorm as die sinsdeel wat, afgesien van die ww.-eindgroep, in konkrete sinne hoogstens eerste of tweede kan optree, bv.

Huil sy boetie die hele dag?

Sy boetie huil die hele dag.

1.5.1.2 Samegestelde sinne:

In sg. samegestelde sinne, dus verbindingswaarin werklik verskillende sinspotente groepe saamgebou is tot een spreek- of skryfeenheid, het ons te make met die splitsing van 'n omvangryke gedagtekompleks in bv. drie segmente. As sintaktiese eenheid behou die segmente 'n duidelike mate van selfstandigheid. As gevolg van die intonasie-patroon, pouses en ritme vorm die drie segmente 'n geheel, bv.

Toe ons moes vertrek,	-	I (nadere bepaling van tyd)
was almal opgewonde:	-	II (kern van die gedagte)
die hele familie het na die vakansie uitgesien.	-	III (nadere bepaling van die subjek.)

Die wyse waarop die segmente verbind is, kan varieer, bv. inkorporasie, koördinasie, parentese, ens.

Tussen segmente II en III bestaan geen waarneembare grammatikale verbindingsvorm nie. Verbindingswoorde is soms onmisbaar, maar in ander gevalle weer fakultatief, bv.

Wat sê jy: ja of nee?

Hulle word ondervra, eers die oudste (en) dan die jongste.

Die verband tussen die segmente onderling is dikwels reeds vasgelê in die inhoud en toon van die segmente, dus kan die verbindingswoord dikwels weggelaat word. Ook kan sommige sinne samegesteld wees alhoewel die uiterlike

vorm slegs een Subjek-predikaat-verbinding bevat, nl.

Jan besit 'n pistool en Piet 'n rewolwer.

Van Es en Van Caspel vervang die onsuier, tradisionele misleidende terme hoofsin en bysin (wat 'n spesifieke funksie in die sin verrig) deur die oorkoepelende benaming sinspotente groepe en onderskei dominante en geïnkorporeerde sinspotente groepe. Tradisioneel is 'n bysin funksioneel ondergeskik aan 'n ander sinspotente groep en bysinne openbaar 'n besondere woordvolgorde-patroon. Die beskouing laat nie ruimte vir sinspotente groepe wat as ondergeskik beskou word en wat tog nié die sg. bysinvolgorde openbaar nie, bv.

Hy weet // ons is besig in plaas van

Hy weet dat ons besig is.

'n Bysin is buitendien nie 'n sin nie, maar bloot 'n onderdeel van 'n sin.

1.5.1.3 Sinspotente groepe:

Sinspotente groepe is groepe met een predikaat en een subjek wat volgens 'n aanvaarbare struktuurpatroon saamgestel is en van nature die vermoë het om as selfstandige spreekteenheid op te tree, maar wat in bepaalde sintaktiese omstandighede as geïnkorporeerde groep hanteer word.³⁷⁾ Die manier van inhoud van geïnkorporeerde sinspotente groepe in dominante sinspotente groepe bepaal die styl van 'n stuk werk. Die woorde binne die sinspotente groep vorm 'n semantiese eenheid waarin die onderdele in 'n bepaalde verhouding tot mekaar optree; dié kompleks van verhoudings vorm die sintaktiese struktuur.

Om die formulering te vergemaklik en omrede die sinspotente groep uit veel meer woorde as die eintlike aantal funksionele komponente bestaan, gebruik ons 'n formule wat uit letters en syfers bestaan om die struktuur van die sinspotente groep weer te gee, bv.

Die(vet)man soen die (maer) vrou.

S P O

(S = subjek, P = predikaat, O = objek.)

Die simbole dui die komponente aan waaruit die struktuur opgebou is, en nie die afsonderlike woorde nie. De Villiers noem die komponente van die basisgroep steldele. "In Afrikaans ... word die steldele noodwendig deur aparte woorde of woordgroepe aangedui..."³⁸⁾ Die verhouding tussen die subjek en objek word via die predikaat gelê en word deur die betekenis van die betrokke ww. semanties gekleur. Die basisstruktuur van 'n sin word gevorm deur 'n sinspotente groep wat De Villiers³⁹⁾ die stel noem, maar 'n reële sin kan sekere sekondêre bepalinge bevat wat nie in die basisgroep aanwesig is nie. Waar die sinspotente groep in 'n sekere mate 'n abstraksie is, is die sin 'n taalrealiteit met 'n duidelik waarneembare woordorde en intonasie as formele fasette, wat altyd die persoonlike houding of subjektiewe gevoelsreaksie van 'n spreker t.o.v. 'n saak of sake uitdruk.⁴⁰⁾ Die "houding" van die spreker kan 'n emosionele reaksie op iets wees, bv.

"Regtig?" of

dit kan die geloof in die bestaan van iets uitdruk, bv.

"Die wind waai."⁴¹⁾

Elke sinspotente groep kan uit twee of meer lede bestaan wat volkome gelykwaardig langs mekaar geplaas is, bv.

(Jan en Piet) gaan (swem en duik).⁴²⁾

Die woordvolgorde van die selfstandige en geïnkorporeerde groep verskil, maar as kombinasie van woorde bly die sinspotente groep as sodanig onveranderd, bv.

Hy eet te vinnig.

(omdat) hy te vinnig eet.

In die selfstandige groep is daar nie noodwendig 'n voegwoord aanwesig nie; ons het wel 'n kenmerkende plasing van die dele. By die geïnkorporeerde

Die bysin word normaalweg ingelei deur 'n voegwoord, die S en P is gewoonlik geskei met die P gewoonlik aan die einde van die bysin, bv.

... omdat die hond die kat jaag

vw. S O P

... omdat die hond die kat gejaag het

vw. S O P₂ P₁

Vraagsinne

Die doel van die kommunikasie is om òf algemene òf spesifieke inligting te bekom, bv.

Leer jy gereeld? (P + S + A)

Wie is vaak?

Die vraagsin word deur een of ander hoë stemintonasie gekenmerk en normaalweg beklee die werkwoordelike deel die eerste sinsposisie.

Bevelsinne

'n Opdrag word gegee en die spreker verwag 'n reaksie in die vorm van 'n handeling, bv.

Luister wat ek sê!

In die Bevelsin is die subjekswoord gewoonlik afwesig en staan die P voorop.

1.5.2.3 Aanvullende klassifikasie-kriteria:

Aanvullend by bg. De Villiers-klassifikasie skenk ons aandag aan die vastelling van die primêre sinspotente grondstrukture van die SIN op grond van die sintaktiese funksies binne die sin, dus die onderlinge semanties-sintaktiese verhoudinge tussen die komponente van die groep wat saam die struktuur van die sinspotente groep opbou of die struktuur van die sin vorm.

Drie grondstrukture, wat op karakteristieke sintaktiese kenmerke baseer is, kan onderskei word en elke tipe kan uitgebou word sodat meer gekompliseerde variasies van die grondtipe ontstaan.⁴⁸⁾ Komplikasies in die grondstrukture ontstaan veral as gevolg van die opneem van meer as een verbale element

in die verbinding, bv. ⁴⁹⁾

Ons het hom sien ry.

(Van Es beskou bg. as 'n voorbeeld van die tipe komplikasies wat rondom 'n infinitief kan ontstaan en beweer dat dié tipe 'n grensgebied tussen die eenvoudige grondstrukture en die samegestelde sinne verteenwoordig.)

Tipe A.⁵⁰⁾

In die eenvoudigste vorm is hierdie tipe die verbinding van een Subjek met een Predikaat tot 'n sinspotente groep, bv.

Sy huil.

S P

Dié tweeledige objeklose verbinding het as semantiese eenheid geen aanvulling nodig nie.

Deur sekondêre bepalinge, wat nie deel van die "kerngroep" vorm nie, by te voeg, kan meer ingewikkelde variante van die grondtipe gevorm word, bv.

Sy lag die hele dag.

S P A

Die eenvoudige S P-struktuur word in die taalgebruik slegs in beperkte mate toegepas.

Tipe B.⁵¹⁾

Die tipe sluit alle verbindings tussen S en die naamwoordelike deel van die gesegde wat via die koppelw. gelê word, in:

Die pad is nat en glyerig.

Die naamwoordelike deel van die gesegde omskryf, tipeer of beskryf die subjek. Meer ingewikkelde variasies van die primêre tipe is die volgende voorbeeld:

Die hele dag was hy fluks aan die studeer.

Tipe C.⁵²⁾

Tipe C sluit alle soorte verbindings met 'n objek in, behalwe dié waarin 'n naamwoordelike deel van die gesegde ook optree, bv.:

Die newegeskikte dele kan nie as sinspotente groepe beskou word nie; dit vorm slegs samestellende elemente van die geheel (die sin) waarin hul opgeneem is. Die newegeskikte voegwoord kan weggelaat word en die verband word dan deur ander woorde aangedui, bv.

Sy broers, asook sy ouers ...

Konstruksies openbaar sekere vormkenmerke; die lede van die konstruksie tree bv. in 'n bepaalde volgorde ten opsigte van mekaar op,⁵⁶⁾ en die semantiese verband word via sintaktiese vormkenmerke gelê.

1.5.5 "Tussen"-WOORDE:

1.5.5.1 Definisies van die begrip WOORD:

Die kleinste klankgroepe met 'n eie betekenis waarin 'n sin ontleed kan word, word woorde genoem.⁵⁷⁾ Sintagmatiese verplaasbaarheid, d.w.s. skeikbaarheid, isoleerbaarheid, omstelbaarheid en vervangbaarheid wat gepaard gaan met volstrekt vormlike bepaaldheid dui ondubbelsinnig op die bestaan van 'n selfstandige eenheid wat ons 'n woord noem.⁵⁸⁾

Volgens A.W. de Groot: "Het woord is de kortste zelfstandige taaleenheid van vorm en betekenis."⁵⁹⁾

Volgens Reichling is 'n woord "...een volstrekt vormelijk bepaald taalbouwsel, dat t.o.v. de gelijksoortige bouwsels waarmee het in onmiddellijk verband voorkomt, uiteenplaatsbaar is."⁶⁰⁾ Onder "taalbouwsel" word verstaan: "een middel om zaken te noemen."⁶¹⁾

Volgens Lyons: "A word may be defined as the union of a particular meaning with a particular complex of sounds capable of a particular grammatical employment."⁶²⁾

Bloomfield beweer: "A word, then, is a free form which does not consist of (two or more) lesser free forms; in brief, a word is a minimum free form."⁶³⁾

J.J. Smith beweer die volgende: "Ons herken 'n woord gewoonlik as 'n sekere soort taaleenheid wat òf 'n eie betekenis het, òf gebruik word om die verhouding tussen ander woorde met eie betekenis te bepaal."⁶⁴⁾

1.5.5.2 Toepassing van die verskillende definisies:

Uit bg. blyk dit dat ons te make het met 'n bepaalde verhouding tussen 'n waarneembare vorm en betekenis (woordvorm en woordbetekenis is nie skeibaar nie, egter wel onderskeibaar) en dat die verbindbaarheid met ander gelyksoortige taalelemente as wesenlike kenmerk beskou word. (Sekere vormvariasies is moontlik, bv. present en persent.)

Die sintaksis behoort dus ons uitgangspunt in die onderskeiding van woorde te vorm. 'n Woord kan t.o.v. ander woorde van posisie wissel, bv.

'n mooi lang meisie

'n lang mooi meisie

Die vorm van 'n woord het betrekking op die fonologiese kenmerke van die woord in 'n betrokke taal; die woordbetekenis is volgens Reichling "het denkmoment in het woord."⁶⁵⁾ Hieronder word, binne 'n bepaalde sisteem, die leksikale waarde (d.i. die woordeboekbetekenis, m.a.w. alle moontlike betekenissskakerings) en die grammatikale waarde, (d.i. soos wat die woord in die taalgebruik gerealiseer word, die gebruiksmoontlikhede) van woorde, verstaan.

1.5.5.3 Sintaktiese verbindingsmoontlikhede van woorde:

Verskillende sintaktiese verbindingsmoontlikhede, die vermoë om met soortgelyke eenhede tot groter eenhede te verbind, kan as kenmerke van die grammatikale betekenis beskou word.⁶⁶⁾ Omdat alle verbindingsmoontlikhede nie tegelyk gerealiseer kan word nie, word slegs enkele verbindingsmoontlikhede op 'n bepaalde stadium uitgelig. Die leksikale waarde van die voegwoord is beperk,⁶⁷⁾ hoewel nie heeltemal afwesig nie, aangesien 'n woord sonder betekenis geen woord is nie.

Die vermoë van woorde om sintakties te funksioneer, is nie vir alle woorde eenders nie; hiermee hang die indeling in "woordsoorte" saam.⁶⁸⁾ "Words have grammatical status, and this now determines their relations to other

words to some extent independently of the things to which they refer."⁶⁹⁾

Sommige woordsoorte het beperkte, en ander ruimer, sintaktiese plasingsmoontlikhede of valensies. Die woordsoort kan 'n bepalende invloed hê op die posisie, volgorde en verbinding van woorde.

'n Onderzoek na woordsoorte bring aan die lig dat elke woordsoort uit kategorieë en subkategorieë sintaktiese eenhede bestaan.⁷⁰⁾ Subkategorieë vertoon sekere ooreenkomste met die hoofkategorie, maar openbaar elk ook eie onderskeidende sintaktiese valensies.⁷¹⁾ Sintaktiese kenmerke korreleer dikwels met die subklasse van woorde.⁷²⁾ Hoe meer lede van die bepaalde woordsoort in ooreenstemming met 'n bepaalde kriterium optree, hoe belangriker word dié kriterium geag.

De Groot maak die volgende stelling i.s. Nederlands:

"En er kan een hiërarchieke ordening zijn in die zin dat een omvangrijkere categorie twee of meer kleinere omvat, ... deze hiërarchie kan, speciaal in het systeem van de woordsoorten, zeer gecompliceerd zijn ..."⁷³⁾

Voorbeelde van neweskikking in die geval van woorde waar die woorde onafhanklik en gelykwaardig langs mekaar optree:

1. Jan werk hard.
S P A
2. Jan en Piet werk hard.
S₁ + S₂ P A
3. Jan, Piet en Koos werk hard. (+^o = die voegwoord is latent, word m.a.w. nie realiseer nie.)
S₁ +^o S₂ + S₃ P A
4. Jan werk hard en deeglik.
S P A + A

Soos uit die derde voorbeeld blyk, kan neweskikking ook sonder 'n eksplisiet aantoonbare voegwoord realiseer word.

Rossouw e.a. beweer dat die volgende voegwoorde deur die normale woordorde (S P) gevolg word en dus tradisioneel as neweskikkende voegwoorde gesien word: en, maar, dog, want, of.⁷⁴⁾

In aansluiting hierby meld De Klerk ⁷⁵⁾ dat die normale woordorde ook na sowel ... as, òf ... òf, en nòg ... nòg gebruik word.

1.6 Parataksis:

Taalhistories word parataksis, nl. waar sinspotente groepe op 'n gelykwaardige niveau langs mekaar geplaas en tot een spreekteenheid gekombineer word, as 'n ouer vorm van kombinasie van sinspotente groepe beskou as hipotaksis. ⁷⁶⁾ Parataksis verteenwoordig 'n "ontwikkelen van gedachten" wat van 'n begingegewe uitgaan en daarop voortborduur om ten slotte 'n hele kompleks van gedagtes en voorstellinge in taalsinne vorm te gee. ⁷⁷⁾

Van Es en Van Caspel ⁷⁸⁾ gebruik die term parataksis as oorkoepelende benaming vir 'n verbinding wat uit ten minste twee lede bestaan en nader omskryf word met die terme koördinasie, parentesis, begeleiding, apposisionele variasie en juksta-posisie.

1.7 Afbakening van die ondersoekveld:

In die ondersoek word uitsluitlik aan koördinasie, m.a.w. gevalle van sinspotente groepe wat m.b.v. neweskikkende (koördinerende) voegwoorde tot 'n sin saamgevoeg is en binne dié bepaalde sintaktiese kader op dieselfde sintaktiese vlak funksioneer, ⁷⁹⁾ aandag geskenk. Twee sinspotente groepe wat regstreeks as SINNE kan optree en 'n gelykwaardige mate van selfstandigheid vertoon, kan egter ook gekoördineer word, bv.

Pa sit voor die televisie en Ma kook kos.

Koördinasie van woorde ⁸⁰⁾ kom binne 'n enkele sinspotente groep voor en ook hier geld die voorwaarde van semanties-sintaktiese gelykwaardigheid.

Omrede die term koördinasie in ruim grammatikale sin gebruik word, word ook bv. verbindings met maar en want betrek.

In die volgende hoofstuk word die besondere gebruike van die neweskikkende voegwoord in die eerste plek aan die hand van verbindings met EN ondersoek.

Verwysings in Hoofstuk I

1. H.A. Gleason, An Introduction to descriptive Linguistics, p.65.
2. A. Kraak, Negatiewe Zinnen : een metodologiese en grammatiese analise, p.57.
3. G.T. Ferreira, "Struktureel-sintaktiese aspekte van die werkwoord", Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal, XVIII(2):26, April 1962.
4. A.W. de Groot, Inleiding tot de Algemene Taalwetenskap², p. 63.
5. A.W. de Groot, Strukturele Syntaxis, p. 135.
6. G.A. van Es, Nederlandse Syntaxis in klein bestek, p. 59.
7. H. Roose, Het probleem van de Woordsoorten, in het bijzonder van het bijwoord in Nederlands, p. 15.
8. J. Smuts, "Woordfunksie as grondslag vir woordsoortonderskeiding", Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal, 19(4): 1 - 6, Oktober 1963.
9. B. Bloch en G.L. Trager, Outline of Linguistic Analysis, pp. 68-69.
10. A. Reichling, Het Woord², p. 103.
11. G.S. Overdiep en G.A. van Es, Stilistiese Grammatica van het Moderne Nederlandsch², p.49.
12. J. Steyn, "Semantiese Klasse", Taalfasette VIII: 19-20, 1969.
13. D.C. Tinbergen, Nederlandse Spraakkunst¹³, p. 126.
14. G.S. Overdiep, Stilistiese Grammatica², p.53.
15. A.W. de Groot, "Structural Linguistics and Word Classes", Lingua 1(4): 445-446.
16. Ibid., p. 500.
17. A. Reichling, Het Woord², pp. 290-292.
18. F.A. Ponelis, Grondtrekke van die Afrikaanse Sintaksis, p. 12.
19. D. Crystal, "Word Classes in English", Lingua 17:40.
20. A.S. Theron, Aspekte van die Bywoord in Afrikaans, p.97.
21. A.W. de Groot, Inleiding tot de Algemene Taalwetenskap², pp. 259-260.
22. A.W. de Groot, Inleiding tot de Algemene Taalwetenskap², p. 236.
23. O. Jespersen, The Philosophy of Grammar, p. 87.

24. WNT, XXII(2): 214.
25. Webster's Third New International Dictionary, p. 480.
26. Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal, p. 1004.
27. Nasionale Woordeboek, p. 573.
28. G.S. Overdiep, Stilistiese Grammatica², p.168.
29. C.F. Hockett, A Course in Modern Linguistics⁸, p. 194.
30. M.J. Langeveld, Taal en Denken, pp. 62-63.
31. A.H. Gardiner, The Theory of Speech and Language, p. 98.
32. M. de Villiers, Die Semantiek van Afrikaans, p.21.
33. G.A. van Es, Nederlandse Syntaxis in klein bestek, p. 14.
34. G.S. Overdiep, Stilistiese Grammatica², pp. 486-487.
35. C.G.N. de Vooy en M. Schönfeld, Nederlandse Spraakkunst², p. 340.
36. P.C. Paardekooper, Beknopte ABN-syntaxis, p. 23.
37. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis van het Moderne Nederlands, no.2, p. 27.
38. M. de Villiers, Die Semantiek van Afrikaans, p.25.
39. Ibid., p. 216.
40. A.W. de Groot, Inleiding tot de Algemene Taalwetenschap², p. 55.
41. Ibid., p.51.
42. E. Rijpma e.a., Nederlandse Spraakkunst¹⁹, p.87.
43. M. de Villiers, Die Grammatika van Tyd en Modaliteit, p. 49.
44. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.2, pp. 28-29.
45. P.C. Paardekooper, Syntaxis, Spraakkunst en Taalkunde, p.86.
46. G.S. Overdiep en G.A. van Es, Stilistiese Grammatica, pp. 486-510.
47. M. de Villiers, Die Semantiek van Afrikaans, p.23.
48. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.2, p.44.
49. G.A. van Es, Syntaxis, no.3, p.69.
50. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.2, p. 45.
51. Ibid., p. 45
52. Ibid., p. 46

53. A.W. de Groot, Inleiding tot de Algemene Taalwetenschap,² p.60 en pp. 82-84.
54. Ibid., pp. 58 en 61.
55. Ibid., p.62
56. Ibid., p. 71.
57. E. Rijpma en andere, Nederlandse Spraakkunst¹⁹, p. 63.
58. E.B. van Wyk, "Die probleem van woordidentifikasie", Taalfasette 6:59.
59. A.W. de Groot, Inleiding tot de Algemene Taalwetenschap², p. 117.
60. A. Reichling, Verzamelde studies over hedendaagse problemen der Taalwetenschap,² pp. 31-32.
61. F.G. Droste, Grondbeginselen van de Nederlandse Grammatika, p.35.
62. J. Lyons, Introduction to theoretical Linguistics², p.200.
63. L. Bloomfield, Language, p. 178.
64. J.J. Smith, Op ons Taalakker, p. 193.
65. A. Reichling, Verzamelde Studies², p.30.
66. J.E. Loubser, "Oor Woordidentiteit," Taalfasette 1:97.
67. F.G. Droste, Grondbeginselen, p. 44.
68. G.A. van Es, Nederlandse Syntaxis in klein bestek, p.15.
69. A.H. Gardiner, The theory of Speech and Language, p. 156.
70. A.W. de Groot, Inleiding tot de Algemene Taalwetenschap², p.295.
71. Ibid., p. 260.
72. J. Steyn, "Semantiese Klasse", Taalfasette 8:25.
73. A.W. de Groot, Inleiding tot de Algemene Taalwetenschap², pp. 291-292.
74. P.J. Rossouw, e.a., Die Lewende Taal, pp.293-294.
75. P.F. de Klerk en N.J. le Roux, Lees, Gesels en Skryf, p. 251.
76. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.54, p.5.
77. Ibid., p.6.
78. Ibid., p.7.
79. Ibid., p. 8.
80. Ibid., p.17.

HOOFSTUK II

VERBINDINGE MET EN ¹⁾

2.1 Inleidende opmerkings betreffende die gebruik en waarde van EN-koördinasies:

EN word as die mees algemene koördinerende voegwoord beskou en kan uiteenlopende funksies verrig. EN vertoon geen morfologiese kenmerke nie en word hoofsaaklik as sintaktiese aanduiding gebruik dat twee dinge op dieselfde sintaktiese vlak bymekaar hoort. Elemente wat mekaar kan vervang, kom dikwels a.g.v. die neweskikkende koördinasie langs mekaar te staan; formeel vertoon die skakels van die koördinasie dus 'n ooreenkoms.

Die aard van die verband tussen die skakels van die koördinasie blyk semanties uit die inhoud van die verbonde sinspotente groepe, uit die konteks en uit die gebruik van spesifiserende partikels en vnwe. Die verhouding tussen die gekoördineerde skakels is uiteenlopend en dikwels vaag.

Die waarde van EN, wat deur talle taalkundiges as 'n semanties leë voegwoord beskou word, is ongeveer die volgende:

"...take the next term together with the preceding one..."²⁾

EN verbind normaalweg twee gelykwaardige stelle, sinsdele of woorde, of lei sinsdele in. Die aard van die verhouding kan wissel, bv. opsomming of aaneenskakeling kan uitgedruk word. In alle gevalle verwys die spreker egter na sake wat hy as 'n groep, bestaande uit afsonderlike lede, beskou. Beide skakels, wat van enige woordklas kan lid wees, word normaalweg aksentueer, maar die koördineerder word nie beklemtoon nie. Selfs voegwoorde kan in die neweskikking gebruik word, maar omrede die koördineerder nie per se realiseer word nie, word dit slegs interessantheidsonthalwe genoem:

In die geval van brand en/of inbraak...

Indien twee woorde konvensioneel in 'n koördinasie gebruik word, kan ons met 'n sekere mate van voorbehoud aanneem dat hulle tot dieselfde woord-

kategorie behoort.³⁾

Volgens die ondersoek lyk dit egter nie of twee uitroepe met behulp van EN verbind kan word nie:

*Au en eina!

Twee suiwer attitudinele eenhede kan blykbaar nie newegesik word nie. Die voegwoord EN het geen absolute sinswaarde nie en kan normaalweg nie sonder 'n volgende sinsdeel optree nie. Die aantal skakels is teoreties onbeperk, met behoud van die grammatikaliteit van die resultaat.

2.2 Koördinasie binne dieselfde sinspotente groep:

(Die indeling vind aan die hand van die funksie van die betrokke sinsdeel plaas.)

2.2.1 Koördinasie binne naamwoordelike sinsdele :

2.2.1.1 S.nw. + s.nw. (en plaasvervangende vnw.) wat in die Subjeksfunksie optree:

1. Ouma en Oupa lewe nog albei.
2. Hy en sy lewe nog albei.

EN dien as skakel tussen die twee belangrikste elemente wat die Subjek vorm. Beide s.nw. dra in die eerste voorbeeld ewe veel by tot die Subjek. Van die twee of meer persone wat saam as S funksioneer, kan òf beide, òf slegs een vervang word deur 'n vervangende vnw., bv. :

3. Sy en Oupa lewe nog albei.
4. Hulle lewe nog albei.

(Ouma en oupa = my grootouers = hulle.)

In Afrikaans het ons nie by die ww. 'n spesiale aanduiding van die meervoud soos in Nederlands die geval is nie:

De kinderen spelen in de tuin.

Ben en Marietjie spelen in de tuin.

EN dui nie noodwendig die pro-rata verdeling tussen die twee skakels van die S aan nie. In die volgende voorbeeld word die verdeling van die S nie

spesifiseer nie. Ons kan nie uit die gegewe aflei dat elkeen die helfte besit nie; wat primêr van belang is, is dat beide gesamentlike besitters van die plaas is:

Piet en Jan het die plaas geërf.

Hy en sy broer het die plaas geërf.

Hulle het die plaas geërf.

Die semantiese eenheid kom dikwels tot uitdrukking deur gebruikmaking van kollektiverende vnw.:

Ek en Bettie het ons vakansies dikwels saam op die plaas deurgebring. Hoewel die S normaalweg uit bv. twee persone bestaan, kan deur gebruikmaking van pronominale en adverbiale sintaktiese middele klem op òf die kollektiewe, òf individuele optrede gelê word, sodat misverstand tot 'n minimum beperk word, bv.:

Die kinders het 'n fiets. (gesamentlik of elk?)

teenoor : Die kinders het elk 'n fiets.

Die gebruik van elk beklemtoon die individuele aspek ondubbelsinnig.

Die twee skakels van die koördinasie kan op dieselfde persoon betrekking hê, bv.: My vriend en raadgewer ...

Elke skakel van die koördinasie wat die S vorm, kan ook in die meervoud optree, bv.:

Katte en honde is troeteldiere.

Die registrasie van studente en die betaling van klasgelde vind alles op 'n vasgestelde tyd plaas.

Hier word die meervoudige koördinasie deur die vnw. alles vervang wat die kollektiewe aspek benadruk.

Twee Eiename wat na verskillende persone verwys, kan nie sonder 'n koördineerder verbind word nie, bv.:

*Jan, Piet is siek.

2.2.1.2 Fakultatiwiteit van EN; die polisindeton en asindeton:

Indien die koördinasie uit drie of meer skakels bestaan, word EN normaalweg slegs tussen die laaste twee komponente gebruik, bv.:

Jan, Piet en Klaas is siek.

EN verbind die laaste twee skakels in die kopulatiewe reeks en dui aan dat die laaste skakel bereik is. Die meerledige koördinasie vorm 'n afgeronde geheel en alle lede dra gelyke aksent. Teoreties is die aantal skakels onbeperk. Indien EN ook tussen die ander lede van die koördinasie gebruik word, ontstaan die polisindeton.⁴⁾

Jan en Piet en Klaas is siek.

Deur die herhaling van EN word die mededeling as sodanig beklemtoon. Die polisindeton word veral in die geval van 'n dramatiese weergawe van krisisgebeure gebruik. Die "oortollige" hoeveelheid voegwoorde word dikwels as antwoord op 'n vraag (Wie is siek?), of ter opsomming van 'n spreker se handeling, gebruik:

Ek het gister hare gewas en klere gemaak en ...

Deur die beklemtoning van EN word 'n bepaalde effek bereik; dit het die beklemtoning van die betrokke begrippe tot gevolg.

En die mans, en die vrouens, en die kinders was daar.

Die eerste beklemtoonde EN is soms fakultatief:

Julle kan nie (en) God en Mammon dien nie. (Matt. 6:24.)

Indien EN ook 'n ^{/in} ander patroondeel as die laaste optree, moet dit ook in alle volgende patrone optree:

*Jan en Piet, Klaas is siek.

Die stilistiese teenhanger van die polisindeton is die asindeton⁵⁾ wat die koördinasie bondiger maak, bv.:

Jan, Piet, Klaas is siek.

2.2.1.3 Die gebruik van addisionele sintaktiese hulpmiddele:

- 1) Uit bg.voorbeelde is dit duidelik dat die koördinasie wat as S in die sinsdeel optree, semantiese invloed op die hele sinspotente groep wat uiteindelik as SIN gaan optree, uitoefen. Die gesamentlike of individuele deelname van die gekoördineerde S aan die handeling wat deur die sinspotente groep tot uiting kom, kan tot onduidelikheid en misverstand lei, wat egter deur gebruikmaking van sekere taalmiddele voorkom kan word. (Vgl. in dié verband ook 2.2.1.1)

In die voorbeeld

Oupa en Ouma kom kuier

is die gelyktydigheid van hul besoek

duidelik. In gevalle waar die gelyktydigheid nie so vanselfsprekend is nie, kan dit deur bv. eers, 'n bietjie later, na mekaar, en dan, elkeen apart, agtereenvolgens, ens. spesifiseer word.

Eers kom Ouma, en later, ná kerk, ook Oupa.

Hier word spesifiseer in watter verhouding t.o.v. tyd die handelinge wat deur die verskillende lede genoem word, tot mekaar staan.

- 2) Normaalweg is die volgorde van die s.nwe. in die koördinasie sintakties vry, hoewel dit nie altyd semanties vry is nie.

Ouma en Oupa = Oupa en Ouma

Dit wil egter voorkom of een van die moontlikhede meer konvensioneel as die ander is. Talle neweskikkende verbindings met 'n min of meer vaste woordvolgorde is oorwegend konvensioneel, bv. :

~ lief en leed

In die geval van sekere toutologiese kombinasies is die volgorde van die skakels ook vas:

sak en pak ≠ pak en sak

Die persoon wat die hoogste aansien geniet, word ook bv. eerste genoem:

U en ek stem saam.

Die orde van die skakels word dikwels deur 'n betrokke styl bepaal, bv. indien 'n bepaalde effek of klimaks bereik wil word, is die volgorde afhanklik van die semantiese waarde van die verbonde woorde. 'n Antonimiese verhouding tussen die skakels beïnvloed die volgorde asook hiërargiese ordening, bv. :

hoof- en bysaak

Die deelname van die meerledig-gekoördineerde S aan die gemeenskaplike handeling wat deur die P genoem word, vertoon geen verband met die sintaktiese volgorde van die skakels nie:

Jan en Koos speel op die gras.

Koos en Jan speel op die gras.

Die ongespesifiseerde mededeling kan egter impliseer dat Piet en Koos met mekaar speel, of dat elkeen op sy eie op die gras speel, bv.:

Piet en Koos speel op die gras, Piet met sy bal en Koos met sy springtou.

In die volgende voorbeeld

Gert, Piet en Koos kom na mekaar binne en maak of hulle nie van mekaar bewus is nie

tree die gekoördineerde skakels van die S individueel, maar in 'n sekere sin tog ook gesamentlik, op. Die optrede is individueel t.o.v. die tydsaspek (wat met behulp van na mekaar aangedui word), maar gesamentlik t.o.v. die aard van die handeling. In dié geval is die volgorde van die skakels van belang, aangesien die volgorde van die koördinasie die volgorde van die optrede (dus binnekoms) weerspieël.

Die koördinasie, en dus ook die gesamentlike optrede wat daarmee verband hou, word ook in opeenvolgende sinne gehandhaaf, selfs indien daar van vnwe. gebruik gemaak word. Individuele optrede kan egter enige tyd belig word, bv.:

Piet en Koos gaan dorp toe. Hulle koop sigarette en melk.

Een van hulle verloor sy beursie.

Verwant aan bg. voorbeeld is die volgende tipe:

Jan en Piet weeg onderskeidelik 150 en 160 lb.

Indien Jan en Piet omruil, moet 150 en 160 ook omruil.

- 3) Die gebruik van sekere woorde, bv. bure, vriende, vriendinne, vyande, teenstanders, familie, maats, kollegas ⁶⁾ om bepaalde sake mee aan te dui, veronderstel reeds 'n onderlinge wederkerigheid in die verhouding tussen minstens twee persone. Ons vind dit veral in die geval van s.nwe. wat as naamwoordelike deel van die gesegde optree, bv.:

Jan en Piet is geswore vriende/vyande.

Die sin is nie gelyk aan die volgende nie:

Jan is 'n vriend/vyand en Piet is 'n vriend/vyand.

In die eerste voorbeeld word impliseer dat Jan 'n vyand van Piet is, en omgekeerd; ons het dus duidelik te make met 'n geval van koördinasie binne die sinspotente groep.

Bg. veronderstelling geld ook in die geval van 'n ongespesifiseerde meervoudige Subjek, bv.:

Die twee broers is geswore vyande.

- 4) Die gesplitste koördinasie, nl. waar die tweede of laaste skakel van die kombinasie losgemaak word van die voorafgaande skakel(s), en ná die sinspotente groep geplaas word, word veral gebruik om die verbindende krag van EN te versterk, bv.:

Wiskunde is nuttig, want navorsers gebruik dit en medici.

- i) EN + s.nw. (bv. en medici) kan buitengewoon sterk beklemtoon word, waardeur die "afsplitsing" sy eie besondere aandag verkry. In die geval kan EN vervang word deur EN ook of EN veral.

In die gesproke taal word die konstruksie dikwels gebruik vir aanvullende opsommings, meestal sonder besondere aksent op die voegwoord, bv.: Piet was aanwesig, en Bettie ...

- ii) EN + b.nw.

Om 'n meisie te ken wat so mooi is, en slim ook.

Indien EN wel sterk beklemtoon word, of deur ook vergesel word, word 'n bepaalde klimaks in die gevoelsuiting bereik.

Indien daar drie skakels in die koördinasie voorkom waarvan die derde skakel "afgesplits" word, is 'n voegwoord tussen die eerste twee skakels verpligtend, bv.:

Piet en Kobus gaan dorp toe en Gert.

*Piet, Kobus gaan dorp toe en Gert.

2.2.1.4 Koördinasie tree binne die naamwoordelike deel van die gesegde op, selfs as dit die vorm van 'n tradisionele b.nw. vertoon. Dié tipe koördinasie word logies beperk tot 'n verbinding van eienskappe wat as kenmerkend van dieselfde substantiewiese S kan geld, bv.:

Die opsomming is kort en kragtig.

i) Die attribute wat aan dieselfde S toegeken word, moet semanties versoenbaar wees of verskillende fasette van een begrip aandui, tensy dit stilisties as paradoks bedoel word.

ii) Antonimiese verhoudings tussen die skakels is onaanvaarbaar:

*Dit is sy regter- en linkerarm.

iii) Die tweede skakel kan "afgesplits" word:

Maak seker dat die jellie eers goed koud is en gestol.

Hoewel die twee skakels deur is geskei word, is beide eienskappe ewe belangrik, alhoewel dit voorkom asof die tweede skakel sterker beklemtoon word. Dieselfde effek, plus 'n samevattende newefunksie, word verkry indien die bw. dus na EN ingevoeg word.

Hulle is te jonk en dus te onvolwasse.

Dit kan by afsplitsing van die tweede lid gebeur dat dit tot 'n koördinasie van twee sinne lei waar die tweede sin die beknopte vorm openbaar en die voegwoord met 'n hoofletter geskryf word:

Die kinders is nog te jonk. En te onvolwasse.

Die twee sinne word deur die inhoud en sekere formele elemente saamgevoeg.

Die sin wat met EN begin, funksioneer as uitbreidende onderdeel van die voorafgaande sin. Koördinasie is nie noodwendig aan sinsbegrensing gebonde nie.

Die feit dat die tweede sin met EN ingelei word, het tot gevolg dat dit funksioneel-sintakties by die voorafgaande aansluit. 'n Bw. of voorlopige S vroeg in die sin kan die funksioneel-sintaktiese aansluiting by die voorafgaande versterk, bv.:

En meteens storm hulle buitentoe.

En dit nogal nadat ek hulle gewaarsku het.

EN lei die volgende sin in sonder om die semantiese inhoudsbetekenis van die omringende konstruksies te beïnvloed.

Die koördinasie strek dus oor die intonasie-grens wat sinne afrond.

Van Es en Van Caspel⁷⁾ beweer dat daar in dié geval nie 'n samegestelde sin ontstaan nie, maar wel 'n sinsverbinding. (In 2.3.4 volg 'n verdere bespreking van dié verskynsel.)

- iv) 'n Drieledige koördinasie met EN tussen die laaste twee skakels kan ook binne die naamwoordelike deel van die gesegde optree:

Dit is 'n erkende feit dat diere by geboorte volgroeier, sterker en meer selfstandig as mense is.

2.2.1.5 Koördinasie van s.nwe. kom dikwels binne die Objektfunksie voor:⁸⁾

i) Direkte Objek:

Die man slaan die vrou en (die)kinders.

In bg. voorbeeld het ons die aaneenskakeling van verskillende objekte wat aan dieselfde handeling of optrede onderwerp word. Die skakels kan met behulp van byvoegelijke bepalinge uitgebrei word:

Die man slaan die mooi vrou en stout kinders.

Die skakels van bg. koördinasie kan nouer aaneengeskakel word deur die kontinuering van sekere gemeenskaplike elemente, bv. voorsetsels, lidwoorde, b.nwe. (Vir 'n bespreking van kontinuering, sien 2.4)

Die lede van die koördinasie kan beskou word as nadere omskrywing van 'n samevattende begrip, bv.:

vrou en kinders = gesin

In die geval van spesifiserende konjunksie binne die Objeksfunksie bevat die tweede skakel 'n nadere spesifikasie van die eerste skakel; EN word gewoonlik deur WEL gevolg, bv.:

Piet besit 'n duur motor EN WEL 'n Mercedes.

Die s.nw. kan deur 'n vnw. vervang word:

Die man slaan haar en die kinders.

ii) Indirekte Objek:

Die verskynsel is vir die ongeoefende oog en (vir die) oningeligte waarnemer nie sigbaar nie.

Indien die voorsetsel wel herhaal word, word beide skakels pertinent onder die aandag van die leser gebring, bv.:

Sy skenk al haar aandag aan haar man en aan haar kinders.

2.2.2 Koördinasie binne adverbiale of semi-adverbiale sinsdele:

Dié koördinasie kan as bepaling van gesteldheid⁹⁾ optree:

Ons vind hom vervelig en oninteressant.

Hier geld dieselfde semantiese beperkinge wat by koördinasie binne die naamwoordelike deel van die gesegde, geld. Die volgorde van die skakels is volkome irrelevant.

Met 'n tassie en (met 'n) bos blomme vertrek sy.

Kontinuering van die gemeenskaplike elemente (voors. + lw.) vind plaas.

Semi-adverbiale sinsdele:

Hulle speel in en om die huis

Van Es en Van Caspel ¹⁰⁾ beweer dat, as gevolg van die kontinuering van die s.nw., hier eerder sprake van koördinering van voorsetsels is.

2.2.3 Koördinasie van verbale sinsdele:

1. Die Koördinasie tree rondom die Predikaat op, ongeag die eerste of tweede sinsposisie van die predikaat.

Hulle sing en raas die hele dag.

Sing en raas hulle die hele dag?

In die geval van sinne waar die P direk na S optree, kan die polisin-detoniese variant nie gebruik word nie, bv.:

*En ek kom vanaand vroeg huis toe en ons kan gou eet.

Dit kan wel gebruik word in voorbeelde waar die P aan die einde van die tradisionele bysin voorkom:

...en₁ omdat ek vroeg huis toe kom en₂ (omdat) ons
gou eet en₃ (omdat) ek haastig is.

Die herhaling van omdat is fakultatief; en₁ en en₂ kan kontinueer word. Dis nie in alle gevalle duidelik of indien daar koördinasie in die verbale deel van die sinspotente groep plaasvind en ons dus met 'n gelede verbum finitum te make het, daar nog steeds sprake van koördinasie binne 'n sinspotente groep kan wees nie. Is daar nie eerder sprake van 'n koördinasie van sinspotente groepe (dus meer as een S - P-verbinding) nie? Uit die literatuur blyk dit dat dié besondere gevalle as 'n oorgangsgebied beskou word.¹¹⁾ Die aard en funksie van die verbale dele speel hier 'n rol, bv.:

Hy fluit en fluit, onophoudelik.

Die herhaling van die werkwoordelike lede van die sinspotente groep dui duratiewe aspek aan; die voegwoord tree as intensifieerder op en hier word nie aan die kombinasie van twee afsonderlike sinspotente groepe gedink nie. Ook nie in die geval van twee verskillende verbale begrippe waar die aspek van gelyktydigheid oorheers nie, bv.:

Sy lag en huil deurmekaar.

Die kwessie van een of twee sinspotente groepe word veral problematies indien daar 'n verhouding van opeenvolging tussen die twee verbale elemente bestaan:

Ons het ondersoek ingestel en besluit of
waar die eerste werkwoord 'n houding of posisie aandui en die tweede 'n
optrede wat daarmee gepaard gaan:

Hy is kapabel en dros weg.

EN kan dikwels deur om ... te vervang word, bv.:

Hy is lus EN dros.

Hy is lus om te dros.

2. In die geval van meer gekompliseerde verbale groepe het ons waarskynlik
te make met 'n koördinasie van sinspotente groepe, bv.:

"Hardloop gou oor die straat en vra of ons mnr. S se
grassnyer mag leen."

Die koördinasie van hulpwerkwoorde val ook binne die verbale groep:

Jy sal en moet my eenvoudig help.

Die verbinding van twee sinonieme verlede deelwoorde met behulp van
EN het versterkte klem tot gevolg, bv.:

Hy het gekreun en gesteun.

3. In die Verbale Hendiadis word twee werkwoorde met EN verbind:

sit en gesels

staan en praat

Die verbale hendiadis kom veral in volkstaal voor. 'n Enkele handeling
word deur gebruikmaking van twee werkwoorde tipeer. Die twee onafhank-
like werkwoorde word egter tot 'n enkele gesegde saamgesnoer.

Slegs een van die vier houdingswerkwoorde (lê, sit, loop en staan) kan
as eerste lid van die konstruksie optree. Staan het die hoogste ge-
bruiksfrekwensie, omdat die betekenis van staan in hoë mate verbleek
het.

Gaan tree soms voor die hendiadis op indien staan as eerste lid gebruik
word, bv.:

Moenie gaan staan en lol nie.

Omrede die beperkte paradigma van die eerste lid het die herhaaldelike

Beide kan voor die s.nw. optree : Hulle sit op die lendelam en groen tafel.

Beide kan na die s.nw. optree: Die gereg, warm en geurig, het my mond laat water.

Normaalweg is die volgorde van die skakels vry. 'n Onbepaalde aanduiding wat egter eers deur 'n begeleidende konkrete bepaling 'n duideliker en bepaalder betekenis kry, staan in die tweede posisie, bv.:

Hierdie en tientalle dergelike vrae...

Indien vele in die volgende voorbeeld as telwoord beskou word kan ons, a.g.v. die ongelykheid van funksie, nie van koördinasie praat nie. Dit lyk egter asof die funksie van vele in dié spesifieke voorbeeld baie na is aan dié van die b.nw., bv.:

Gedurende sy lewe kom die mens voor vele en uiteenlopende keuses te staan.

Deur die invoeging van bv. bwe. en die kontinuering van die s.nw. kan beide kenmerke paradoksaal op dieselfde begrip betrekking hê, bv. Grondstowwe word aan die vernietigende en tog ook omvormende krag van vuur onderwerp.

Dus vernietigende en omvormende krag of ook
 vernietigende krag en omvormende krag

2.2.4.2 Koördinasie van b.nwe. wat verskillende s.nwe. bepaal:

Vergeleke met die kommunistiese en sosialistiese stelsels, vorm die kapitalistiese sisteem...

In die voorbeeld is daar sprake van drie verskillende stelsels wat elk deur 'n b.nw. bepaal word. Die teenstelling word deur twee "eenhede" gevorm, nl. stelsels teenoor sisteem. Beide gekoördineerde b.nwe. kommunistiese en sosialistiese het op dieselfde s.nw. betrekking. Die feit dat die s.nw. in die meervoud optree, lewer bewys hiervan.

Die s.nw. hoef egter nie noodwendig in die meervoudsvorm op te tree nie; in dié geval dui ander sintaktiese middele daarop dat elke b.nw. op 'n afsonderlike stelsel betrekking het, bv.:

Die kommunistiese en sosialistiese stelsel het elk...

Hier kan die b.nwe. nie sonder 'n koördineerder newegeskik word nie.

2.2.4.3 Koördinasie van agtergeplaaste attributiewe voorsetselbepalings:¹²⁾

Die studie van taal, (van) taalgeskiedenis, (van) taalverandering en (van) dialekte vorm 'n belangrike deel van die voorgraadse leerplan.

Die s.nw. wat bepaal word, vertoon dikwels 'n verbale karakter, vgl. studie. Studie, wat 'n samevatting van studie-aktiwiteite impliseer, word in die reeks kontinueer, en dus slegs een maal genoem. Die enkelvoudige s.nw. wat as S funksioneer, is gedifferensieer volgens die verskillende objekte van die betrokke studieveld. Tussen die bepalinge kan sametrekking van die gemeenskaplike elemente, bv. voorsetsels en lidwoorde, voorkom.

Die pluraliserende werking van die gekoördineerde attribute by die bepaalde s.nw. is veral duidelik in verbindings met soos waar die koördinasie 'n spesialisierende funksie het, bv.:

Die daaglikse aktiwiteite soos eet en drink gaan voort.

Hier tree die s.nw. in die meervoudsvorm op.

2.2.4.4 Koördinasie van voorsetsels: (vgl. 2.2.2.)

Hulle is tot en met 1 Februarie betaal.

2.2.5 Die koördinasie van allerlei soorte woorde wat semanties nou verwant is, kan tot stereotipe vaste verbindings lei. Dié stereotipering beïnvloed ook die volgorde van die skakels, waarvan daar gewoonlik slegs twee is. Die skakels van dié stereotipe verbinding wat feitlik as Samekoppeling funksioneer, vertoon dikwels 'n ooreenstemming betreffende klank, alliterasie en assonansie. Die "Samekoppeling-sonder-koppelteken" word as eenheid gevoel en, die afsonderlike lede het hul eie betekeniswaarde verloor. Dié feit verklaar hoekom die argaisse woord nog as eerste lid

geduld word.

Bw. + en + bw.: uit en tuis
 bo en behalwe
 hier en daar
 herwaarts en derwaarts

S.nw. + en + s.nw.: raad en daad

Die stereotiepe kombinasie bestaan dikwels uit 'n vreemde argaïese woord wat een van die skakels vorm, bv.:

 wik en weeg
 teen heug en meug
 dan en wan

Die herhaling van die element wat in die eerste skakel optree, in die tweede skakel, veroorsaak 'n verswarende effek, bv.

 deur en deur
 Ek is half en half lus vir saamgaan.

Sinonieme skakels word ook ter verswaring gebruik:

 Hulle is sak en pak weg.

Stereotiepe koördinasies wat antonimiese skakels bevat, is volop:

 oud en jonk
 op en af
 kom en gaan
 dese en gene

Die groepe wat as stereotiepe koördinasies optree, word gewoonlik sonder enige attributiewe bepalinge gebruik.

2.2.6 Koördinasie van getalle:

Een en een is twee.

Hier is En = plus, dus $1 + 1 = 2$. EN word gebruik om twee hooftelwoorde met distributiewe krag ¹³⁾ te verbind. Van Es en Van Caspel beweer dat plus in dié geval as 'n koördinerende voegwoord sou kon beskou word. ¹⁴⁾

Tussen 20 en 100 kom 'n noue eenheid deur die gebruik van EN tot stand.

EN word gebruik om getalle bo twintig, bv. een en twintig te kombineer: een-en-twintig.

EN is hier ongeveer gelyk aan die verbindingsklank wat in samestellings aangetref word, bv. die -s- in mansmens. EN is duidelik hoorbaar in 4 en 20, maar word

[ə] of [ən] in 24.

Deur herhaling word die getalsterkte van die s.nw. beklemtoon:

Honderde en honderde mense ...

Honderde tree hier in die funksie van 'n b.nw. op.

In telwoorde waarin 'n honderd- of duisendtal voorop staan, word EN soms uitgespreek en soms nie:

honderd-en-tien

honderd-tien

2.2.7 Samevatting:

Ten slotte kan genoem word dat die gekoördineerde skakels binne dieselfde sinspotente groep dikwels tot dieselfde woordklas of subkategorie van die woordklas behoort, bv.:

Beide wwe. lag en huil

Beide s.nwe. tafels en stoele

Beide Eiename : Piet en Jan

Ook behoort die skakels dikwels tot dieselfde morfologiese kategorie, bv.:

hy en sy

hom en haar

Bos¹⁵⁾ beweer dat dit lyk asof slegs dié dele van die sin wat suiwer referensieel of predikatief gebruik word, uit koördinerende konstruksies kan bestaan; dit is nie die geval met die attitudinele dele van die sin nie. Volgens Bos lê die verklaring in die semantiese funksie van die koördinerende konstruksie wat hoofsaaklik gebruik word om na 'n reeks dinge wat bedoel word, te verwys en nie na 'n reeks houdings nie.

2.3 Koördinasie van gelykwaardige sinspotente groepe wat 'n bepaalde tipe samegestelde sin tot gevolg het, is moontlik. Die twee sinspotente groepe tree in neweskikkende sinsverband op.

2.3.1 Woordvolgorde van die skakels:

Die betrokke voegwoord bepaal die woordvolgorde van die gekoördineerde skakels, wat getalsgewys teoreties onbeperk is.

1. (Die stoof is stukkend) en (die kos is rou.)

Die een sin is 'n uitbreiding van die voorafgaande. Omrede die intonasie 'n geheel vorm, het ons 'n samegestelde sin wat uit 'n koördinasie van twee selfstandige sinspotente groepe bestaan. Deur slegs die punktuasie te verander, sien ons dat die samegestelde sin uit twee sintakties-afgeronde sinspotente groepe bestaan wat as aparte sinne sou kon optree, bv.:

2. Die stoof is stukkend.

Die kos is rou.

Deur EN te gebruik word die verband nader spesifiseer, selfs ook waar EN 'n nuwe sin inlei:

3. Die stoof is stukkend. En die kos is rou.

Die aard van die twee sintakties-afgeronde sinspotente groepe wat as aparte sinne sou kon bestaan, kan wissel, bv.:

4. Hier is jou brood en wat wil jy nog hê?

In die eerste voorbeeld is die volgorde van die skakels omruilbaar:

Die kos is rou en die stoof is stukkend.

Dié omruiling is egter nie in die vierde voorbeeld moontlik nie.

*Wat wil jy nog hê en hier is jou brood.

Die vaste volgorde van die skakels word waarskynlik deur die bw. tog veroorsaak. Sekere voorbeelde van lomp newegesikte sinne kan tot uitbreidende bysinne verkort word:

Dr. H. is siek en dr. H. is die rektor.

Dr.H., die rektor, is siek.

2.3.2 Die aard van die verhouding:

Die verbinding van twee sinspotente groepe met behulp van EN kan:

2.3.2.1 Verskil of teenstelling uitdruk:

Koos studeer in die medisyne en Piet in die regte.

Die aard van die koördinasie word hoofsaaklik deur die inhoud van die sinspotente groepe bepaal.¹⁶⁾

2.3.2.2 Wanneer twee sinspotente groepe koördineer word, kan die koördinasie as variante van 'n gelyktydige verhouding beskou word; dit gaan egter gepaard met 'n mate van teenstelling in die S, bv.:

My vrou werk in die kombuis en ek vertel wat by die werk gebeur het.

Die tipe koördinasie word veral gebruik om twee of meer fasette of onderdele van een epiese situasie of persoon of ding wat in die situasie optree, te skets. Die opsommende aard van EN word hier belig. A-, B- en C-tipe sinne kan gebruik word. Kontinuering van gelyke sinsdele en van die voegwoord is moontlik:

Hy het 'n swart pak aangehad en (hy) kyk dwarsdeur die verrigtinge stip voor hom.

Die sinne tree beskrywend op. So 'n beskrywende opsomming van fasette laat iets van die skrywer of verteller se eie siening van die persoon of situasie na vore tree. Die eerste skakel kan 'n bewering bevat wat die inhoud van die tweede komponent verstaanbaar maak:

Hy het die boeke solder toe geneem en daar het hy by 'n venstertjie gesit en lees.

2.3.2.3 EN word veral in die opsomming van kenmerkende eienskappe gebruik, bv.:

Sy naam is Piet en sy hare is lank en sy bene krom.

2.3.2.4 Indien 'n kousale verhouding tussen die skakels bestaan, is die volgorde van die skakels nie omruilbaar nie, bv.:

Hy word siek en die dokter moes kom. (en = sodat)

Soms word formele elemente (bv. kousaal-adverbiale elemente) gebruik om die verband wat tussen die skakels bestaan, nader toe te lig:

Hy het nie vir 'n lang kuier tyd nie en daarom is hy haastig.

Ook kan die gebeure uit mekaar voortvloei:

Hy het sy been beseer en kon nie loop nie.

Die kousale verhouding tussen komponente kan verder spesifiseer word deur bv. die invoeging van spesifieke partikels, bv. dus, sodoende; die gevolg is 'n opsommende of gevolgaanduidende verhouding tussen die skakels:

Vir my lyk die verskynsel reëlmatig en dus in ooreenstemming met die ander bevindings.

Hier word nie slegs 'n weergawe van die gedagtegang van 'n spreker aangebied nie. Die opsommende of gevolgduidende verhouding kan omgesit word in 'n inkorporasie met sodat: (en = sodat)

Vir my lyk die verskynsel reëlmatig sodat dit in ooreenstemming met die ander ...

2.3.3. Die gebruike van die EN-koördinasie van sinspotente groepe:

2.3.3.1 Algemeen:

Indien die aanlope van die skakels in opposisie tot mekaar staan, kan dit die omgekeerde woordvolgorde in die twee gekoördineerde skakels tot gevolg hê, bv.:

Smôrens staan Jan vroeg op en saans gaan hy laat slaap.

Volgens Labuscagne is die aanloop die deel of woord wat in volgorde voor die S en P optree.¹⁷⁾

In die koördinasie van sinspotente groepe word EN gewoonlik voorafgegaan deur 'n s.nw. of bepaling, bv.:

Die man slaan die hond en die vrou slaan die man.

Vader was te siek en moeder te onkundig.

2.3.3.2 In verhalende styl word die aaneenskakelende koördinasie van opeenvolgende sinspotente groepe gebruik om die opeenvolgende optrede van 'n bepaalde karakter te tipeer, bv.:

Ek was my rok en hang dit aan die draad op.

Dit is dus 'n koördinasie van 'n reeks optredes in die tyd. Indien daar van meer as twee optredes sprake is, kan die opeenvolgende gebeure sonder voegwoord of met 'n voegwoord aan die einde van die reeks, aaneengeskakel word. Die woordorde van die skakels is identies; die bepaalde volgorde van die skakels is 'n regstreekse weerspieëling van die temporale opeenvolging van die gebeure.

Indien die S van beide skakels identies is, kan die samegestelde sin dikwels verkort word, bv.:

Die hemde is skoon en hang in die kas word verkort tot
Die skoon hemde hang in die kas.

Indien die wwe. identies is, dan is die resultaat na verbinding vreemd:

Ek groet die man en groet sy vrou.

Die eerste groep kan as voorvereiste vir die tweede sinspotente groep geld:

Hy vra net en dit word gekoop.

Die tweede skakel kan gebruik word om die vae inligting binne die eerste skakel nader te spesifiseer, bv.:

Die vreemdeling was gaaf en het hom slaapplek aangebied.

Die inversie-vorm kan na EN voorkom:

Toe ons daar kom, was die pers reeds in kennis gestel en
was dit te laat om iets aan die saak te doen.

Die inversievorm is waarskynlik die gevolg van die implisiete kontinuering van die aanloop na EN:

...en(toe ons daar kom) was dit te laat om iets aan die
saak te doen.

Indien die woordvolgorde van die twee skakels presies dieselfde is, kan parallellisme ontstaan; die aard van die parallel wat aldus getrek word, kan, na gelang van die woorde wat gebruik word en die aksentpatroon, teenstellend wees:

Jý gaan hús toe en ék gaan dór toe.

Indien EN beide skakels voorafgaan, veroorsaak dit beklemtoning:

En jy gaan kamer toe en jy doen jou werk.

Die sinspotente groep na EN kan as omstandigheidsbepaling optree:

"O so!" sê Piet, en sy oë blits.

2.3.3.3 Wanneer ons te make het met 'n meer geïntegreerde samevoeging van nou-
verwante samehangende eenhede, noem Van Es en Van Caspel dit progres-
siewe koördinasies.¹⁸⁾ Veral A- en C-tipe sinspotente groepe (vgl.
1.5.2.3.) met 'n selfstandige werkwoord wat 'n handeling tipeer, word
gebruik:

Hy loer en(hy) sien die motor stilhou.

Die sinspotente groepe vertoon dieselfde woordorde en kan tot tipiese
verhalende sinne uitgebrei word:

Hy loer (versigtig deur die venster) en sien die motor (van
die predikant) stilhou.

In 'n drieledige koördinasie word die laaste lid, volgens aanvaarde reëls,
met EN verbind:

Sy loop na die voordeur, lui die klokkie en wag.

Indien die aard van die skakels verskil, kan meer as een EN in 'n drie-
ledige koördinasie optree, bv.:

Die stakers sal die voorstelle nie aanvaar nie en die direkteure
sal by die Regering en ander instansies om hulp aanklop.

$S_1 + \text{en} + S_2$ waar ons binne S_2 met 'n koördinasie van s.nwe. te
make het.

Hoewel sinne met meer as drie skakels teoreties wel moontlik is, kom dit
selde voor.

In die volgende voorbeeld:

Piet gaan lê en sy oë val toe

is die Subjekte van die ge-

koördineerde groepe streng gesproke nie identies nie. (Piet, sy oë)

Uit 'n minder eng oogpunt kan egter beweer word dat sy oë val toe = Piet raak aan die slaap. Die Subjekte van die twee sinspotente groepe hoef nie in die geval van progressiewe koördinasies op dieselfde persoon betrekking te hê nie:

Die dominee bid en die mans staan almal op.

2.3.3.4 In teenstelling met die progressiewe koördinasies, het sekere kombinasies sinspotente groepe meer op gelyktydigheid as opeenvolging in die tyd betrekking. Hier is nie sprake van momentane handelinge nie, veel eerder van duratiewe voorstellings.¹⁹⁾

Ons ry deur die pragtige landskap en ek vergeet van my daaglikse probleempies.

Die sinne openbaar 'n situasie-beskrywende karakter en een van die komponente (in die voorbeeldsin die eerste) kan in 'n terwyl-inkorporasie omgesit word.

In koördinasies waarin die eerste komponent 'n ww. soos bv. praat (of 'n sinonieme ww.) bevat en die tweede komponent 'n daaropvolgende, of daarmee gepaardgaande optrede, funksioneer beide komponente duratief. Enigeen kan in 'n terwyl-inkorporasie omgesit word:

Hy praat die hele tyd en die kind loer oor sy skouer.

Terwyl hy die hele tyd praat, ...

Terwyl die kind oor sy skouer loer, ...

Die tweede skakel kan gebruik word om 'n progressiewe wending in die gebeure of die optrede van die persone aan te dui:

"Dis goed so," sê Pappa, en hy staan op.

Om die wending in die gebeure te onderstreep, kan bv. toe of 'n hiaat in die intonasie gebruik word. Dié toevoeging kan selfs 'n definitiewe afskeiding tot gevolg hê:

"Dis goed so," sê Pappa. En toe staan hy op.

Dit lyk asof EN hier fakultatief optree.

2.3.3.5 In gevalle van die epiese koördinasie tref ons 'n variasie in die interne struktuur van die verbonde sinspotente groepe aan:²⁰⁾

Piet kom Dinsdagaande eet EN dan praat ons oor baie dinge.
Indien die eerste skakel 'n aanloopkonstruksie vertoon, kan die volgende skakel inversie vertoon:

(Omdat ek twyfel,) staan ek op, skakel die lig aan en stel
ondersoek in.

In dié geval is die aanloop 'n geïnkorporeerde sinspotente groep. Sodra die aanloop wegval, word die normale woordorde gebruik:

Ek staan op, skakel die lig aan ...

Die normale kontinuatiewe aspeksverhouding wat tussen die opeenvolgende skakels van die koördinasie bestaan, kan varieer word deur toevoeging van spesifieke aspektiese en temporele bepalinge, bv. toe, kort daarna, asook ander adverbiale elemente wat by EN aansluit. Die elemente het 'n meer omvattende verteltrant wat vir 'n "langer termyn" geld, tot gevolg. Die kombinasies is epies-kontinuatief van aard.²¹⁾

Op 'n dag verloor ek my motorsleutel en kort daarna ook
al my ander sleutels.

2.3.3.6 (1) Indien die koördinasie van sinspotente groepe in redenasies, soos bv. in joernalistieke mededelings, aangetref word, wil die skrywer die aandag op sekere samehangende feite, wat in groter detail bespreek gaan word, vestig.

Hy bestudeer die verskillende besproeiingstelsels wat in die wynbedryf gebruik word, en volgens die versamelde inligting is die drup-stelsel ongewens.

Normaalweg word slegs twee skakels gebruik, sowel as sekere addisionele hulpmiddele wat in sommige gevalle dien om die semanties-sintaktiese verhouding tussen die gekoördineerde skakels te versterk.

Meer as twee elemente kan as uitgangspunt van die redenasie gestel word:

Dis nie moeilik om die misoes te verklaar nie: die somer-reënval was onder-normaal, daar is nie betyds gesaai nie en daar moet met die sprinkaanplaag rekening gehou word.

Die feite waarop die aandag gevestig word, word as gemeenskaplike basis van die redenasie/betoog gestel.

Afsonderlike dele van die redenasie kan m.b.v. die koördinering van sinspotente groepe aaneengeskakel word:²²⁾

In die geval van die twee-ledige koördinasie vorm a dikwels die basis vir die mededeling in b, wat gewoonlik 'n uitbreiding van, of toevoeging by a is; iets in die inhoud van a word beklemtoon. In b tree gewoonlik 'n aanwysende vnw. op wat na a terugverwys:

In die hofsaak gaan dit om 'n regverdige verdeling, veral wanneer die watertoevoer a.g.v. droogte beperk is en dit gebeur nogal dikwels.

Hier word die EN-groep dikwels afgesplits. In hierdie voorbeeld kan EN + dit + ...deur 'n inkorporasie in 'n samegestelde sin vervang word, bv.:

In die hofsaak gaan dit om 'n regverdige verdeling, veral wanneer die watertoevoer a.g.v. droogte beperk is wat nogal dikwels gebeur.
(en dit = wat)

(2) Die volgende gespesialiseerde voorbeelde is verwant aan bg. koördinasies wat in redenasies optree:

i. Die tweede skakel verskaf addisionele inligting:

Die moordwapen is nie op die toneel van die misdaad gevind nie en ook nie die voorwerp ...

ii. Deur die gebruik van spesifieke adverbiale "rang-aanduidende" elemente, ontstaan 'n spesiale volgorde in die redenasie:

In die eerste plek is sy moeder en in die tweede plek huisvrou.

2.3.3.7 Binne die raamwerk van die betoog tref ons die koördinasie van bepaalde modale sinstipes aan:²³⁾

In die geval van 'n kombinasie van intern-samehangende vrae oor dieselfde saak, bekijk die skrywer die saak van verskillende kante om 'n juiste oplossing te probeer vind:

Is 'n vaste verbinding tussen die twee punte wenslik, en watter vorm verdien voorkeur - 'n tunnel of brug?

(1) Gewone vraagsinne kan as skakel in die koördinasie optree:²⁴⁾

Jy help hom so dikwels en hy kuier nooit by jou nie?

Mededeling + Vraag.

EN bewerkstellig 'n onverwagse wending wat nie logies uit die eerste skakel volg nie. In die tipe word nooit meer as twee sinspotente groepe koördineer nie. Indien die laaste skakel vraend is, kan die eerste skakel ook vraend wees; indien nie, kan die eerste skakel meestal nie vraend wees nie, hoewel uitsonderinge tog wel aangestref word:

Skryf jy nooit vir jou Ma nie en jy kry elke week 'n brief?

Beide skakels kan vraend wees:

Waar was jy en wie het jy gesien?

Indien twee vraagsinne koördineer word en beide die tipiese woordvolgorde van vraagsinne vertoon, tree die ww. direk na EN op:

Kom jy en bring jy die kinders saam?

(In die koördinasie van ander sinstipes kan die ww. ook direk na EN optree indien die S kontinueer word.)

(2) Koördinasie van Bevelsinne:

Ons tref dié tipe koördinasie in Bybelse taal aan:

Hoor, o hemele en luister, o aarde!

In die koördinasie van Bevelsinne kan 'n voorwaardelike verhouding met behulp van EN uitgedruk word:

Raas en ek slaan julle!

Indien/as julle raas, dan slaan ek julle!

Dieselfde tipe konsektiewe verhouding tref ons in die volgende voorbeeld aan:

Jy hoef net te vra en ek kom jou help.

'n Vraagsin en 'n Bevelsin kan nie koördineer word nie:

*Wat maak jy en sluit die deur!

In aanwysings word Bevelsinne ook koördineer:

Klits die eiers en suiker tot romerig en voeg dan die melk bietjies-bietjies by.

Koördinasie van Bevelsinne wat veral in gesproke taal aangetref word:

i. Maak dat jy wegkom en vinnig ook.

Die tweede skakel tree as nadere spesifikasie van die eerste lid op:

Maak dat jy vinnig wegkom.

ii. Gaan haal die glas... maak gou en sorg dat dit nie breek nie.

'n Skakel word by die bevel gevoeg wat iets van die gevoel van die spreker meedeel.

(3) Koördinasie van 'n Bevelsin plus 'n gevolgaanduidende stelsin:

Verdeel die geld en goed in gelyke dele en₂ almal sal tevrede wees.

en₂ = en dan/dus/daarna. En(dan) verwys na iets wat in 'n voorafgaande stelling reeds meegedeel is.

In 'n stelsin kan die eerste sinspotente groep wat die normale woordorde openbaar, 'n imperatiewe funksie vervul:

"Meneer, ons kan die probleem maklik oplos."

"Jy betaal die afkoopboete en ons vervolg jou nie."

2.3.3.8 1) In gesproke taal tref ons dikwels die neweskikking van selfstandige sinspotente groepe aan, waar 'n mens in geskrewe taal eintlik die gebruik van 'n onderskikkende voegwoord sou verwag,²⁵⁾ bv.:

Dit is 'n mooi groot vertrek en 'n mooi rooishart tapyt

bedek die vloer en dit is maklik om skoon te hou.

Al die gedagte-inhoude sentreer rondom 'n bepaalde tema. Dié losse aaneenskakeling van sinspotente groepe word veral gebruik vir die beskrywing van situasies en gewoontes, die verduideliking van optredes, ens. Die aaneenskakeling volg bloot die volgorde van die gedagtes van die spreker. Dikwels word sekere bywoorde saam met EN gebruik om die ongespesifiseerde verhouding wat tussen die sinspotente groepe bestaan, nader te omskryf. In sekere gevalle kan die voegwoord uiteindelik selfs weggelaat word. Die volgende bywoorde kan onder andere in die verband optree:

en dus

en daarom en ook

en daardeur en tog

(en + bw. = bowendien/EN bowendien

Ouer mense hou in die algemeen nie van die gedruis nie

(en)daarom keur hulle ook die jeug se bedrywighe af.

Die oorsaak word in die eerste skakel genoem en die gevolg of gevolgtrekking in die tweede skakel wat inversie vertoon en wat ook die sterkste beklemtoon word. Die voegwoord en bw. het in alle gevalle dit gemeen dat hulle verwys na iets wat in 'n voorafgaande skakel reeds meegedeel is.²⁶⁾ Deur sekere bywoorde, asook intonasie-middele, te gebruik, kan EN teenstellend gebruik word, bv.:

Hoe dikwels het ek hom nie gewaarsku nie en nou het hy dit
tog gedoen.

Verwant aan dié voorbeelde is die koördinasies met EN wel:

Freek is 'n hond en wel 'n worshond.

Die gebruik van wel is verpligtend.

*Freek is 'n hond en 'n worshond.

Wat in die eerste skakel genoem word, is 'n noodsaaklike voorwaarde vir wat in die tweede skakel beweer word, bv. Freek kan nie gelyktydig 'n kat

en worshond wees nie. In die geselstaal word ENNE as variant van EN gebruik.

2) In normale dialogoog, soos dié wat bv. in dramatiese tekste aangetref word, het koördinasies miskien 'n beperkter gebruiksfrekwensie as in ander vorme van taalgebruik, maar verrig hulle dieselfde funksies. Ons skenk slegs aandag aan 'n paar van die besondere verhoudings wat tussen die skakels van die koördinasies kan bestaan om 'n aanduiding te gee van die groot mate van vryheid wat t.o.v. die gebruik van die kombinasie met die voegwoord EN bestaan.

(i) "Goed, ou maat," sê hy terwyl hy die motor aanskakel, "en ons vergeet dit nou."

Die pouse tussen die skakels van die koördinasie word gebruik om bepaalde epiese details aan te bied.

(ii) Bevelsinne waarin twee opdragte saamgevat is, word dikwels in die spreektaal in die vorm van 'n koördinasie aangebied, bv.:

"Gaan kamer toe en bêre jou klere!" i.p.v. die infinitief-konstruksie te gebruik:

"Gaan kamer toe om jou klere te bêre!"

(iii) In die spreektaal vind ons die gebruik van talle sinne wat met EN ingelei word, as die spreker bv.:

- a. aansluit by iets wat iemand pas gesê het of
- b. sy eie gedagtes hervat of voortsit, bv.:

a. Spreker 1 : "Die inskrywingsprosedure is verander."

Spreker 2 : "En dit maak nogal 'n verskil."

Spreker 2 reageer d.m.v. 'n modale reaksie op die eerste spreker.

b. "Ons lewensuitkyk is te uiteenlopend. En daarom is ons huwelik nie 'n sukses nie."

"En daarom..." dui die gevolg van die stelling wat in die eerste skakel gemaak is, aan.

2.3.4 Afsplitsing van die laaste skakel:

In die geval van koördinasie van sinspotente groepe strek die koördinasie dikwels oor die intonasie-grens van die sin, soos die geval in die vorige voorbeeld ook is. EN-koördinasies wat die sinsgrens oorskry, word dikwels aangetref en verrig uiteenlopende funksies.

In die epiese styl word dié vorm gebruik om 'n mate van spanning by die leser te wek, om bv. op 'n (verrassende) wending in die gebeure, die reaksie van 'n karakter, 'n gevolgtrekking of resultaat van die voorafgaande klem te lê. Die afgeskeide lid van die koördinasie rond 'n bepaalde episode af, bv.:

Ons staan verslae. En daar binne-in die kuil vergaan
'n deel van ons mense...

Sinne wat met EN ingelei word, dien dikwels as die begin of voortsetting van 'n vertelling, bv.:

En dit het in dié dae gebeur dat ... En die aarde was
woes en leeg. (Gen.1:2)

Deur in sekere lossere vertelvorme van 'n koördinasie deur middel van EN gebruik te maak, word die samehorigheid in die epiese verband, waarop die skrywer die aandag wil vestig, uitgedruk.²⁷⁾

Die EN-koördinasies word veral in die spreektaal gebruik, aangesien die normale gesprek nie veel ruimte vir formulering laat nie. In die spreektaal veral word 'n vraagsin wat 'n gesprek open en kontak suggereer, soms deur EN ingelei:

En hoe gaan dit vandag?

Die gebruik van die inleidende EN het nadruklikheid tot gevolg en beteken ongeveer : alles in ag genome. EN verrig hier nie langer 'n verbindende funksie nie, maar word bloot gebruik as 'n vorm om die gesprek te open.

'n Parentetiese vraag wat volg op 'n vermelding van feite wat verontwaardiging of 'n soortgelyke gemoedstemming by die skrywer veroorsaak het, kan deur EN ingelei word:

En is daar nou niemand wat my kan help nie?

EN is hier ongeveer sinoniem met dis tog onmoontlik of ondenkbaar.

Retoriese vrae wat deur EN ingelei word, kom veral in die spreektaal voor, bv.:

Toe begin hy praat. En wat het hy nou eintlik te sê? Net dieselfde ou storie dat...

EN as inleier kan op 'n mededelende sin volg:

Dit word kouer. En soos die winter nader kom, het die aktiwiteite minder geword.

Dis in Afrikaans gewoon dat die presens in die EN-skakel optree, alhoewel die perfek in die ander skakel gebruik word. Die gebruik van die Presens dui op gelyktydigheid met die tyd van die ander, dominante skakel,²⁸⁾ bv.:

Ek kon sien dat hy naar was en so wit soos 'n laken is.

Ook in betogende styl vind ons selfstandige sinne wat a.g.v. die voegwoord EN by die vorige sin aansluit.²⁹⁾

Soortgelyke besware is bv. deur die verkrampes geopper. En tog het hulle nie daaraan gehoor gegee nie.

(en tog = maar; EN is fakultatief.)

Le Roux noem hierdie tipe verhouding wat tussen gekoördineerde sinne bestaan adversatief, omrede die saamgaan van begrippe nie verwag word nie.³⁰⁾

Die aard van die koördinasie is teenstellend en die en-koördinasie sluit die redenasie af. As gevolg van die aanwesigheid van tog is die volgorde van die skakels dikwels semanties nie vry nie.

Die afgeskeide skakel kan die oorgang na die volgende onderdeel van die redenasie vorm, bv.:

Telkens wanneer dr. Owen 'n konferensie van alle belanghebbendes propageer, is almal skepties. En met reg. Tot dusver is weinig in dié verband uitgerig.

Die gebruik van die aanknopende EN is fakultatief; die weglating verander nie die verhouding tussen die opeenvolgende sinne nie.

2.4 Kontinuering:

2.4.1 In die bestudering van neweskikking/koördinasie, kom 'n mens telkens voorbeelde teë (vgl. 2.2.1.5(i)) waar 'n bepaalde taaleenheid slegs een maal voorkom en daarna uitgespaar word deur kontinuering (ook genoem sametrekking, voortsetting) in die vorm van òf 'n formele vormverandering (eksplisiete kontinuering) òf deur sinvolle verswyging in die posisie waar die taaleenheid by herhaling moes optree (implisiete kontinuering.) Deur gebruikmaking van kontinuering word herhaling verminder. Woordgelykheid en 'n ooreenkoms in sinspotente struktuur is 'n voorvereiste vir kontinuering.³¹⁾ Die gekontinueerde sinsdele moet in twee (of meer) sinne dieselfde plek kan inneem, bv.:

Die rok maak ek vandag klaar en (die rok) neem jy môre skool toe.

*Die rok maak ek vandag klaar en jy neem (die rok) môre skool toe.

Indien die gedeeltes tussen hakies weggelaat word, is die tweede voorbeeld ongrammatikaal.

2.4.2 Eksplisiete kontinuering:

Piet, wat so hard gewerk het, het geslaag.

'n Herhaling van Piet word vermy, die twee sinne word met wat kombineer. Sover die ondersoek strek, is geen gevalle van eksplisiete kontinuering gevind waarby die voegwoord EN betrokke is nie.

2.4.3 Implisiete kontinuering:

Hy het 'n huis gekoop en ~~∅~~ ~~∅~~ ingetrek.

Implisiete kontinuering word aangetref by woorddele, woorde en woordgroepe.

2.4.3.1 Implisiet gekontinueerde woorddele word slegs by gelede woorde aangetref, dus wanneer ons te make het met komposita of afleidings.

i. Komposita: rubriekskrywers en -lesers.

Beide lede is komposita. Een van die lede kan egter 'n kompositum wees en die ander 'n woordgroep, bv. gebarste ~~∅~~ en wintershande.

Drie-ledige komposita: lemoen- en peer- en perskebome.

Die patroon van die kombinasie is: $\underline{x}a + en + \emptyset b$. Die eerste lid van die eerste kompositum, nl. $\underline{x}$, word implisiet kontinueer as eerste lid van die tweede kompositum. Ingevolge dié reël is die volgende voorbeeld onaanvaarbaar:

*-skrywers en rubrieklesers.

Die ongekontinueerde woorddele het altyd dieselfde woordsoort en getal, en vertoon dieselfde betekenisverband met die gekontinueerde woorddele, dus is

*rubriekskrywers en -leser

nie aanvaarbaar nie.

'n Ander tipe kontinuering wat by kompositumdele aangetref word:

$a\emptyset + en + \underline{b}x$: duif- en hoendereiers

Die tweede lid van die tweede kompositum word antisipeer as tweede lid van die eerste kompositum, ook:

'n Uur voor- en nadat ek vertrek.

ii. Afleidings: herorganiseer en -sistematiseer

krygs- en wapenkunde

*vrees- en twyfelagtig

Voorbeelde van die eerste tipe word selde in die spreektaal gebruik, omrede dit as herorganiseer en sistematiseer interpreteer kan word. Woorddele kan slegs kontinueer word indien beide gekontinueerde en ongekontinueerde dele in 'n hoë mate selfstandig is. (-kunde het reeds 'n hoë mate van selfstandigheid bereik, dus is die kontinuering van -kunde aanvaarbaar.) Die ongekontinueerde elemente moet woordsoortelik gelyke funksies verrig en daar mag nie morfologiese beletsels bestaan nie, bv.:

*'n glasbord en -bakke (enkelvoud en meervoud)

Voorts mag daar nie 'n moontlikheid van semantiese komplikasies bestaan nie, bv.:

*windbuks en -hond (wind word in twee betekenisse gebruik)

Implisiete kontinuering vind op die oog af veel minder by afleidingsdele as kompositumdele plaas.

2.4.3.2 Implisiet gekontinueerde woorde:

2.4.3.2 1. In die eerste plek skenk ons aandag aan die implisiete kontinuering van woorde met woordfunksie, d.w.s. waar die woord gebruik word as deel van, of as aanvulling by, die Subjek, Objek, Predikaat en Bepalings.

i. Implisiete kontinuering van voorsetsels:

van sit en $\emptyset$ staan

op land en $\emptyset$ see

Implisiete kontinuering van voorsetsels met woordfunksie tref ons hoofsaaklik in idiomatiese uitdrukking aan.

In sekere ander gevalle bestaan daar nie so 'n duidelike voorkeur vir die gekontinueerde voorbeeld nie, en ter wille van die betekenis en beklemtoning is herhaling van die voorsetsel soms nodig, bv.:

Ek het dit vir (Jan en Piet) vertel.

Jan en Piet hoor albei die vertelling gelyktydig.

Ek het vir Jan en vir Piet vertel.

Hier bestaan die gevoel dat Jan en Piet na mekaar vertel is.

ii. Implisiete kontinuering van byvoeglike naamwoorde:

'n stukkende broek en $\emptyset$ baadjie.

Die b.nw. word veral implisiet kontinueer in dié tipe konstruksie waar twee sake van dieselfde kwaliteit deur twee verskillende s.nwe. benoem word.

Onduidelikheid rakende die kontinuering of nie van die b.nw. kan homonimie tot gevolg hê:

Ou mans en (ou) vrouens is klakouse.

Ou mans en vrouens is klakouse.

Die verskil in gekoördineerde skakels het die meerduidigheid tot gevolg.

iii. Implisiete kontinuering van die selfstandige naamwoord:

(verskillende) soorte mense en $\emptyset$ diere.

(verskillende) tipes tafels en $\emptyset$ stoele.

Die gekontinueerde s.nw. kan as voorbepaling by beide s.nwe. optree.

Ook:

Op die lae $\emptyset$ en onder die hoë tafel.

Beide bepalings kan met dieselfde s.nw. kombineer word.

iv. Implisiete kontinuering van bywoorde:

Veral bywoorde van graad word in die volgende konstruksie kontinueer:

Bw. van graad + b.nw. + EN + $\emptyset$ + b.nw.

Ek is baie moeg EN $\emptyset$ gefrustreerd.

Die volgende tipe kom ook voor:

Ek is baie lief vir en $\emptyset$ geheg aan my ouers.

v. Implisiete kontinuering van voornaamwoorde:

sy boeke en $\emptyset$ potlode

Dit is veral besitlike vnwe. wat implisiet kontinueer word.

vi. Implisiet gekontinueerde lidwoorde (bepaald en onbepaald):

'n boek en $\emptyset$ pen

die boek en $\emptyset$ pen

2.4.3.2 2 Implisiet gekontinueerde woorde met sinsfunksie, m.a.w. die woorde wat weggelaat word, tree as S, P, O op.

i. Implisiet gekontinueerde Subjek:

Enige woord, woordgroep of sinspotente groep wat normaalweg as S kan optree, kan implisiet kontinueer word, bv. persoonlike vnwe., eiename, s.nw.-konstruksies, ens.

Die kêrel is 'n gawe man, $\emptyset$ gesels lekker met jou en $\emptyset$ is maar te bereid om vir 'n foto te poseer.

Die normale woordorde is: S P A en P A (A = algemene aanduiding)

Die S word in die subjeksfunksie kontinueer en kontinuering vind slegs plaas indien die bedoeling is dat die gekontinueerde gedeelte 'n presiese vormooreenkomstige voortsetting van die gegewe is. Kontinuering vind in 'n bepaalde volgorde plaas; die element moet eers genoem word voordat dit kontinueer kan word.³²⁾ Indien inversie slegs in die tweede sinsdeel voorkom, kan die S nie meer implisiet kontinueer word nie, bv.:

Jan werk gereeld en $\emptyset$ wil vandag ook werk.

*Jan werk gereeld en vandag wil $\emptyset$ ook werk.

Die aktiewe S kan as passiewe S kontinueer word, indien al die ander reëls vir die kontinuering nagekom word:

Daan kan reeds motor bestuur en $\emptyset$ word as 'n goeie bestuurder beskou.

In die volgende voorbeeld is daar 'n duidelike gelyktydigheid betrefende die tydsaspek tussen die twee skakels aanwesig:

Hy kyk in haar oë en $\emptyset$ glimlag.

Die samehang tussen die twee skakels kan aspekties nuanseer word, en wel deur die toevoeging van veral bwe. in die tweede skakel, bv. daarna.

Hy koop 'n roomys en gaan daarna huis toe.

By kontinuering van die S kan EN soms deur sowel as vervang word:

Die verduideliking is kort en $\emptyset$ kragtig.

Die verduideliking is sowel kort as kragtig.

Die S kan in die tweede en ook die daaropvolgende komponent uitgespaar word, bv.:

Hy loop in die straat af, $\emptyset$ draai regs, en $\emptyset$ klop aan 'n deur.

Dit lyk asof die S alleen implisiet gekontinueer kan word in 'n nuwe-skikkende sinsdeel wat parallel gebou is aan die eerste gedeelte en wat deur en, maar, of ingelei word, bv.:

Hy maak 'n kas en $\emptyset$ verf dit.

ii. Die onderlinge verhouding tussen die skakels kan wissel,³³⁾ bv.:

a) 'n Beskrywing van kenmerkende details van dieselfde S:

Hy is lank en $\emptyset$ heet Piet.

b) Kousale verband:

Hy is siek en $\emptyset$ bly tuis.

c) Teenstellende verband:

Ek glo dit nie en $\emptyset$ sou dit liever nie wou oorvertel nie.
(en = en daarom)

iii. Die implisiet gekontinueerde Subjek kan uitgebrei word:

a. Subjek + hulpwerkwoord word kontinueer:

Ek het in daardie boord gespeel en $\emptyset$ altyd die vrugte gesteel.

Dieselfde beperkinge wat t.o.v. die implisiete kontinuering van die S geld, geld ook hier, behalwe dat die hulpwerkwoord in die tweede sinsdeel soms voor die S kan optree, bv.:

Piet sal eers werk en later (sal Piet) speel.

Subjek + hulpwerkwoord + Objek kan kontinueer word:

Ek het hom gister hoor praat en $\emptyset$ vandag in die dorp gesien.

b. Subjek + hoofwerkwoord word kontinueer:

Hy praat stadig en $\emptyset$ duidelik.

Die woordvolgorde voor en na EN is presies dieselfde.

Kontinuering kan ook plaasvind indien die S na die ww. optree, bv.:

Maak jou buurman vir hom stoele en $\emptyset$ vir ons kassies?

c. Die aanloop kan by die kontinueringproses betrek word:

Volgens Paardekooper³⁴⁾ is die aanloop alles wat voor die S kan staan indien inversie nie voorkom nie.

Aanloop + ww. word kontinueer, bv.:

Teenswoordig maak my buurman stoele en $\emptyset$ sy vrou klere.

Aanloop + ww. + S word kontinueer, bv.:

Teenswoordig maak my buurman vir hom stoele en $\emptyset$ vir ons tafels. Indien die aanloop 'n deelwoordskonstruksie is en beide sinspotente groepe inversie vertoon, kan kontinuering van die aanloop voorkom, bv.:

Al geselsend doen die kinders huiswerk en $\emptyset$ skryf hulle briewe.

Die aanloop en S kan albei kontinueer word:

Al geselsend skryf die kinders briewe en $\emptyset$ doen $\emptyset$ huiswerk.

Daar bestaan bedenkinge rakende dié tipe dubbele kontinuering, ³⁵⁾ aangesien dit tot onduidelikheid kan lei:

Skreeuend hardloop hy om die hoek en $\emptyset$ spring $\emptyset$ in die swembad.

Daar bestaan onsekerheid oor die feit of die persoon wel skreeuend in die swembad spring soos wat die konstruksie te kenne gee.

Deur bv. 'n nuwe aanloop te gebruik, kan die skrywer die geskree slegs tot die eerste komponent beperk, bv.:

Skreeuend hardloop hy om die hoek en spring $\emptyset$ skielik in die swembad.

Ander, minder belangrike, tipes kontinuering tree ook rondom die S op:

d. S + hulpwerkwoord + bw./bywoordelike bepaling:

Hulle is saam gesien en $\emptyset$ gehoor.

As uitbreiding van d. tref ons die kontinuering van S + P + A aan, bv.:

(Die pad moet oor 'n afstand van) 10 km geteer word en $\emptyset$ 5 km verbreed word.

e. S + bw. + O word kontinueer:

(Wanneer ek jou) sien en ^{/ $\emptyset$} die storie vertel het, ...

f. S + O + infinitief word kontinueer:

Hy kan dit doen, en $\emptyset$ sal $\emptyset$ ook $\emptyset$.

Kontinuering van die Subjek kom veral voor wanneer handelingte mekaar direk in die tyd opvolg, of wanneer 'n samegestelde optrede van dieselfde persoon

in die tyd verder uiteen lê, maar in die verhaalgegewe kontinuatief in-
eenloop.³⁶⁾

Kontinuering tree ook op in die geval van kombinasies wat uit meer as
twee sinspotente skakels bestaan, bv.:³⁷⁾

Mamma loop spens toe, haal 'n paar koekies uit en gee dit
vir die kinders.

Kontinuering is ook moontlik indien asindetoniese en polisindetoniese
patrone gebruik word, bv.:

Hy was bleek (en) $\emptyset$ $\emptyset$ altyd ondervoed.

Piet slaap en $\emptyset$ eet en $\emptyset$ werk die hele tyd.

- iv. Die implisiete kontinuering van die Objek word nie in besonderhede
bespreek nie, aangesien dit by die kontinuering van die S en verbale
gedeelte ter sprake kom.

Implisiete kontinuering van die voorsetselvoorwerp verdien egter
aandag:

Ouers is lief vir en trots op hul kinders.

Kort voor en na my vertrek...

Dit is interessant dat die bywoordelike bepaling eers genoem en dan
verswyg word, maar dat die voorsetselvoorwerp eers verswyg en dan
genoem word.

- v. Implisiet gekontinueerde verbale gedeelte:

A.g.v. semantiese oorweging kom dié tipe kontinuering minder voor
as by kontinuering van die Subjek.

- a Implisiete kontinuering van die verbale gedeelte sonder meer:

Sy kyk na hom en hy $\emptyset$ na haar.

Die hoofwerkwoord word kontinueer.

Selfs indien die ww. voor die S optree, kan kontinuering plaasvind,
bv.:

Maak my buurman stoele en $\emptyset$ sy vrou klere?

Indien dieselfde hulpwerkwoord in beide sinspotente groepe gebruik word, kan die hulpwerkwoord kontinueer word:

...Israel het geen begrip nie en my volk $\emptyset$ geen insig nie.

Die hulpwerkwoord + infinitief word kontinueer:

Sy moes gister kook en ek $\emptyset$ vandag $\emptyset$.

Die verbale gedeelte kan slegs implisiet kontinueer word indien die oorspronklike S deur 'n ander S vervang word, anders moet die oorspronklike S saam met die verbale deel kontinueer word:

Hy praat vinnig en sy $\emptyset$ onduidelik.

Hy praat vinnig en $\emptyset$ onduidelik.

Indien die verbale gedeelte meerledig is, moet dit met dieselfde spreiding kontinueer word as dié waarin dit aangebied word, bv.:

Jy het lekker vrugte gekoop en ek $\emptyset$ slegte vrugte $\emptyset$.

- b Die implisiet gekontinueerde verbale gedeelte kan uitgebrei word:

Die Subjek + verbale gedeelte word kontinueer:

Die man praat vinnig en $\emptyset$ $\emptyset$ onduidelik.

Die verbale gedeelte + bywoordelike bepaling:

My vader wil môre vertrek en ons $\emptyset$ ook $\emptyset$.

S_1

S_2

Hoewel die twee subjekte in getal verskil, is kontinuering nogtans moontlik.

Indien S_1 nie deur 'n ander S vervang word nie, word dit saam met die ww. + bw. implisiet kontinueer:

(Die land wek in 'n mens) 'n grootse visioen en $\emptyset$ 'n
aanduiding van wat jy alles nog kan doen.

Kontinuering van die verbale gedeelte is gewoonlik slegs moontlik indien die ww. in beide skakels na die S optree, bv.:

Jy vee die kombuis en ek $\emptyset$ die gang. of

indien beide skakels die omgekeerde woordorde vertoon, bv.:

Omdat jy die gang vee en ø ek die kombuis ø ...

Die herhaling van die onderskikkende voegwoord is fakultief. Ook hier word die element eers genoem en dan verswyg, hoewel dit toelaatbaar is om die volgorde om te keer, bv.:

Omdat jy die gang ø en ek die kombuis vee...

Indien die weglating in die eerste skakel voorkom, mag geen ander woord in die eerste skakel ná die plek van weglating optree nie.³⁸⁾ Die eerste twee sinsdele van die eerste skakel kan nooit weggelaat word nie.

Kontinuering van die verbale gedeelte kan die intonale sinsgrens oorskry:³⁹⁾

My moeder is lank reeds dood. En my vader ook.

In enkele gevalle kan 'n volledige SIN kontinueer word, bv.:

Hy is trots op sy kinders en (hy is) met reg (trots op sy kinders.)

By sametrekking van twee ontkennende neweskikkende sinne kan nòg...nòg gebruik word terwyl die sin positief word:

Ek weet nie en hy weet nie.

Nòg ek nòg hy weet.

- 2.4.4 Ten slotte kan net weer eens beklemtoon word dat geen sintaktiese of morfologiese inkonsekwenthede of ongrammatikaliteite t.o.v. kontinuering mag voorkom nie en die kontinuering nie mag lei tot semantiese veranderinge of duisterhede wat begrip by die leser/hoorder bemoeilik nie.

2.5 Koördinasies van geïnkorporeerde sinspotente groepe:⁴⁰⁾

2.5.1 Algemeen:

Die skakels wat tot dieselfde subkategorie behoort, teoreties in getal onbeperk is en in alle sinsdele kan optree, word in 'n bepaalde gemeenskaplike funksie in dieselfde sinspotente groep inkorporeer. Tussen die

geïnkorporeerde skakels bestaan neweskikking. Die voegwoord wat vir die inkorporasie verantwoordelik is, kan in die tweede komponent òf herhaal, òf verswyg word; tussen geïnkorporeerde gekoördineerde sinspotente groepe kan dieselfde verhouding bestaan as tussen nie-geïnkorporeerde gekoördineerde groepe. Dié ondersoek word beperk tot koördinasies waar die aantal skakels tot twee beperk is.

2.5.2 Koördinasies binne die geïnkorporeerde dat-groep tree in verskillende sintaktiese funksies op. Die koördinasie van gelyke inkorporasies kan in naamwoordelike funksie onder andere optree in

1. Die Subjeksfunksie:

Dit gebeur dikwels dat 'n mens ondersteuning soek en vind waar jy dit allermens verwag.

Dit tree as voorlopige S op en die onderskikkende voegwoord dat word nie herhaal nie.

2. Koördinasie kan binne 'n geïnkorporeerde naamwoordelike deel van die Gesegde optree:

Die resultaat was dat die heersende besparingsmaatreëls as onvoldoende beskou is en dat nuwe beperkinge opgelê sal moet word.

Die onderskikkende voegwoord word herhaal. Die twee "resultate" tree semanties in kousale verband op.

3. Koördinasie kan binne 'n direkte objek optree:

Maak seker dat u R. aanstaande Sondag kry... en dat u dit daarna nie misloop nie.

Die verskil in woordvolgorde van die tweede geïnkorporeerde skakel kan 'n verskil in semantiese waarde tot gevolg hê:⁴¹⁾

Piet sê dat hy die regte kandidaat is en die mense hom vertrou.
Piet sê dat hy die regte kandidaat is en die mense vertrou hom.

4. Koördinasie van die voorsetselvoorwerp kan voorkom:

Hy wys ons daarop dat daar 'n setfout op p.10 voorkom en dat die bibliografie verlore geraak het.

Van Es en Van Caspel beweer dat die koördinasie van geïnkorporeerde objeksgroepe wat 'n sekere mate van selfstandigheid vertoon, dikwels die gevolg is van die kontinuering van die S + P van die dominante groep:⁴²⁾

Hy wys ons in die eerste plek daarop dat daar 'n setfout op p.10 voorkom en hy wys ons verder daarop dat die bibliografie verlore geraak het.

2.5.3 Koördinasie van gelyke inkorporasies wat in adverbiale funksie optree:

1. Kousale gekoördineerde inkorporasies:

Omdat ouer mense nie van die gedruis hou nie en die jeug se bedrywighede afkeur, verstaan hulle nie die musiek nie.

Omdat kan deur deurdat, aangesien, ens. vervang word en die identiese S word nie in die tweede skakel herhaal nie.

Die koördinasie van bg. voegwoordelike kousale sinspotente groepe kan oor aparte sinne wat logies aaneenskakel,⁴³⁾ versprei word, bv.:

Hoekom verstaan ouer mense nie die musiek nie? (Omdat hulle nie van die gedruis hou nie) EN (omdat hulle die jeug se bedrywighede afkeur).

2. Hipotetiese gekoördineerde inkorporasies:

As dit mooi weer was en selfs ook as die wind gewaai het, sou ek graag gaan swem het.

As kan vervang word deur indien of gestel dat. Die bepalinge ook en selfs kan direk na EN optree. Die onderskikkende voegwoord staan sover moontlik voorop in die inkorporasie, maar word tog voorafgegaan deur die neweskikkende voegwoord + bepaling.

3. Koördinasies van inkorporasies waarby die tydsaspek belangrik is, bv.:

- (a) Die volgende aand en al die koue aande daarna het die klein seuntjie hom in ou Makkie se nabyheid gehou totdat sy gaan lê, en vervolgens, knussig in die holte...

Die twee skakels wat gekoördineer word, is onderling nou verwant.

- (b)i Toe sy haar klere ingepak en die deure gesluit het, wag hy reeds in die motor.

Die twee toe-koördinasies vorm 'n semanties-funksionerende eenheid t.o.v. die dominante groep.⁴⁴⁾

- ii Toe ek gister wou en vanoggend moes kook ...

Die eerste twee sinsdele van die tweede skakel mag weggelaat word, vgl.⁴⁵⁾

Toe ek gister wou en toe ek vanoggend ...

Die infinitief kook word eers verswyg en daarna aangebied.

- (c)i Hy sit op die vloer terwyl hy die brief oopskeur en lees.

Die aktiwiteite van die geïnkorporeerde koördinasie vind gelyktydig met die aktiwiteit van die dominante groep plaas.

Voegwoord + S + O kan in die tweede skakel verswyg word.

- ii Terwyl Jan radio's herstel en skoene versool ...

Die Voegwoord + S kan in die tweede skakel verswyg word.

4. Vergelykende inkorporasies:

Dit is dieselfde vergaderings as die wat verlede jaar gehou is en wat nie 'n sukses was nie.

2.5.4 Koördinasie van attributiewe inkorporasies wat in byvoeglike funksie optree, bv.:

1. Die heer Rhodie, wat Sekretaris van Inligting was en wat nou in die buiteland sit, het getuig ...

'n Gemeenskaplike antesedent, waarvan twee of meer afsonderlike, maar tog verbandhoudende kenmerke, optredes of omstandighede omskryf word, is 'n vereiste vir die tipe inkorporasie.

In dié spesifieke tipe is die aan- of afwesigheid van die kontinuering-

verskynsel op stilistiese oorwegings gegrond. In bg. voorbeeld is die betreklike vnw. fakultatief. Die herhaling van wat het waarskynlik 'n nadruklike apartstelling van die attributiewe fasette tot gevolg. Indien die betreklike vnw. kontinueer word, word die twee aktiwiteite van die antesedent as 'n nouer semantiese eenheid ervaar.

2. Die mees algemene tipe kontinuering by geïnkorporeerde attributiewe koördinasies van sinspotente groepe is dié waarby elke groep 'n eie dominante ww. het,⁴⁶⁾ bv.:

Met waarneembare genoeglikheid geniet hy die maaltyd wat met 'n voorgereg begin en met kaas en beskuitjies eindig.

Kontinuering is nie moontlik in gevalle waar die inleidende woord van die twee skakels van die gekoördineerde inkorporasie nie dieselfde funksies in die betrokke sinspotente groepe verrig nie. Soms gaan die verskil in funksie met 'n waarneembare vormverskil gepaard, bv.:

Wie is hierdie middeljarige Duitser wat nooit getrou het nie en in wie se hart 'n verlange na sy vaderland brand?

Sekere gekoördineerde attributiewe inkorporasies kan via 'n onderskikkende voegwoord by 'n verbale substantief aansluit, bv.:⁴⁷⁾

Soms kry 'n mens skielik die gevoel dat daar meer as net hyself op die spel is en(dat) ander aspekte tog ook 'n rol speel.

Die tweede dat is fakultatief.

- 2.5.5 By neweskikking van twee geïnkorporeerde groepe vertoon die tweede skakel in die gesproke taal dikwels die selfstandige woordorde:

Die hele dag speel hulle in die wind, en toe kry sy verkoue en sy is nou in die bed.

Indien die koördineerders EN en OF in 'n bepaalde tipe sin gelyktydig optree, kan dit meerduidigheid tot gevolg hê, bv.:

Piet en Jan of Klaas ... wat die volgende kan impliseer:
(Piet en Jan) of Klaas ... of
Piet en (Jan of Klaas) ...

Deur die invoeging van hetsy kan die meerduidigheid opgehef word:

Hetsy Piet en Jan of Klaas ...
Piet en hetsy Jan of Klaas ...

2.6 Ten slotte moet weer eens vermeld word dat in gevalle waar die posisie van EN a.g.v. stylvoorkeure wissel, onthou moet word dat die posisie van die voegwoord in die eerste plek deur die struktuur vasgelê word en eers daarna wissel indien voorkeur verleen word aan 'n bepaalde styltype.

2.7 Soos uit voorgaande blyk, tree EN hoofsaaklik samevattend en opsommend op, maar kan ook aangewend word om 'n ruimer verhouding tot stand te bring.

Verwysings in Hoofstuk II

1. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis van het Moderne Nederlands, no. 54-56, pp. 1-136.
2. Bep.Bos, "The Coördinative Construction in Modern Dutch" Lingua XI: 57.
3. A.W. de Groot en H. Schultink, Studies op het Gebied van het Hedendaagse Nederlands, p. 46.
4. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 54, p.13.
5. Ibid., p.14.
6. Ibid., p.40.
7. Ibid., p. 10.
8. Ibid., pp. 47-50.
9. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 55, p.51.
10. Ibid., p.53.
11. Loc.cit.
12. Ibid., p. 58.
13. WAT, Deel II, en, p.543.
14. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 55, p.63.
15. Bep. Bos, "The Coördinative Construction in Modern Dutch", Lingua XI:53.
16. C.H. den Hertog, Nederlandsche Spraakkunst², Deel I, p.9.
17. G.J. Labuscagne, Inleiding tot die Strukturele Methode van Taalonderzoek, p. 110.
18. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 55, p.65.
19. Ibid., p. 70.
20. Ibid., p. 68.
21. Ibid., p. 69.
22. Ibid., p. 80.
23. Ibid., p. 86.
24. P.C. Paardekooper, Syntaxis, Spraakkunst en Taalkunde, p. 173.
25. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.55, p. 89.

26. P.C. Paardekooper, Beknopte ABN-Syntaxis, p. 148.
27. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 55, p.71.
28. M. de Villiers, Die Grammatika van Tyd en Modaliteit, p.50.
29. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.55, p. 87.
30. J.J. le Roux, Oor die Afrikaanse Sintaksis, p. 22.
31. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.56, pp. 103-104.
32. P.C. Paardekooper, Beknopte ABN-Syntaxis, p. 152.
33. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.56, p.98.
34. P.C. Paardekooper, Beknopte ABN-Syntaxis, p.22.
35. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.56, p. 108.
36. Ibid., p.97.
37. Ibid., p. 100.
38. P.C. Paardekooper, Beknopte ABN-Syntaxis, p. 159.
39. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.56, p.103.
40. Ibid., p.114.
41. M. de Villiers, Die Semantiek van Afrikaans, p.32.
42. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.56, p.120.
43. Ibid., p.122.
44. Ibid., p. 126.
45. P.C. Paardekooper, Beknopte ABN-Syntaxis, p.159.
46. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.56, p.131.
47. Ibid., p.136.

HOOFSTUK III

VERBINDINGE MET MAAR ¹⁾

3.1 Inleidende opmerkings betreffende die gebruik en waarde van MAAR-koördinasies:

Die gebruik van MAAR om sinspotente groepe te verbind het 'n tipiese rede-neervorm tot gevolg wat veral in betogende taal tot sy reg kom. MAAR-verbindinge word in die sintaksis ook as koördinasies beskou op grond van die formele vormooreenkoms wat die twee gekoördineerde skakels vertoon. In beide skakels tref ons nl. die woordorde van die selfstandige groep aan, bv.:

Die huis is groot, maar (die huis is) ongesellig.

Die onderstreepte dele kan as sintakties gelykwaardig beskou word. Die gebruik van MAAR veroorsaak nie inversie in die daaropvolgende skakel nie. Die aard van die teenstellende verband wat met behulp van MAAR tussen die skakels gelê word, kan varieer en gevolglik is fyn nuanseverskille moontlik in die verband wat aangedui word.

Deur MAAR te gebruik, word twee gedagtes wat in 'n mate uiteenlopend is in 'n geheel verenig.

Die semantiese waarde van MAAR is ongeveer: "... take the next term in opposition to the preceding one."²⁾ De Groot noem MAAR 'n neweskikkende sinsverbindende voegwoord, want "a co-ordinating sentence conjunction connects with process-words."³⁾

Hoewel MAAR wel tussen geopponeerde elemente binne één sinspotente groep kan optree, is die aantal gevalle gering, bv.:

God bring nie slegs voorspoed oor sy kinders nie, maar ook hartseer.

In dié voorbeeld is die skakels van die MAAR-verbinding slegs tot die lede van die Objeksgroep beperk.

3.2 Werkwyse:

Omrede dit nie 'n uitgemaakte saak is of die MAAR-koördinasie primêr binne sinspotente groepe die basis vir koördinasie van sinspotente groepe vorm nie, word die ondersoek nie in dieselfde volgorde as wat by EN gebruik is, (waar koördinasies binne sinspotente groepe wel die grondslag vir koördinasies van sinspotente groepe vorm) uitgevoer nie.

3.3 Daar word eerstens aandag geskenk aan die verbinding van sinspotente groepe deur MAAR:⁴⁾

Voorbeeld: Ons kan hom straf, maar dit is sinneloos.

3.3.1.1 Die aard van die verband wat deur MAAR gelê word, kan wissel.

Indien twee sinspotente groepe binne één samegestelde sin sg. "teenstellend" deur MAAR kombineer word, moet onthou word dat die verhouding wat aldus tussen die sinsdele gelê kan word, in die taalpraktyk vele geskakeerdhede kan vertoon en selde as suiwer teenstellend ervaar word.

3.3.1.2 Die suiwer teenstelling:

Volgens Van Dale⁵⁾ word die term "suiwer teenstelling" gebruik as twee gedagte-inhoude of -begrippe duidelik teenoor mekaar gestel word, bv.:

Woorde wek, maar voorbeelde trek.

Twee elemente uit die verskillende sinspotente groepe is aan mekaar teen-gestel:

Subjekte:	woorde	-	voorbeelde
Predikate:	wek	-	trek

3.3.1.3 Beperkende teenstelling:

Bg. tipe opposisies kan op allerlei maniere varieer word deur gebruik-making van teenstellende bywoorde, bv.:

Die verslag is enersyds uiters bemoedigend, maar $\emptyset$ andersyds ontstellend.

Twee fasette van dieselfde saak word teenoor mekaar geplaas; die een sluit egter nie die ander uit nie en albei skakels bevat 'n element van die waarheid. Deur die koördinasie word die eiesoortige aard van die verslag aangedui. Die onderskeidende teenstellende karakter van die verbinding blyk uit die opposisie van enersyds - andersyds. Die gebruik van die voegwoord is fakultatief, en MAAR word as verswarende element gebruik. Die kontinuering van is versterk ook die teenstelling.

Indien MAAR in die voorbeeld deur EN vervang word, word die teenstelling minder skerp formuleer, bv.:

Die verslag is enersyds uiters bemoedigend EN andersyds ontstellend.

Die beperkende teenstelling kan op verskillende elemente in die gekoördineerde sinspotente groepe toegespits word. Die tydsbepalinge kan bv. teenoor mekaar gestel word:

Vroeër was hy vet, maar nou is hy maer.

Sekere bywoorde, bv. tog, nogtans, vervolgens, ten slotte, kan kombineer word met 'n woord (in dié geval die voegwoord MAAR) wat sintakties gebruik word om 'n bepaalde verband met 'n voorafgaande woord of konstruksie uit te druk. Op dié manier kan die beperkende teenstelling sterker beklemtoon word, bv.:

1. Eers was hy snaaks, maar ten slotte (vervolgens) raak hy vervelig.

2. Dit reën, maar tog (nagtans, nietemin) gaan hy flik.

In die tweede voorbeeld ontstaan 'n teenstelling tussen die logiese gevolgtrekking wat 'n mens uit die eerste sinspotente groep kan maak en die inhoud van die tweede sinspotente groep:

Dit reën, dus gaan hy nie flik nie.

Deur die term beperkende teenstelling te gebruik, wil ons 'n oorkoepelende kategorie skep waaronder al die verskillende tipes binne die MAAR-opposisies kan ressorteer, bv.:

1. Die meningspeiling het wye steun vir die Sinode se besluit aan die lig gebring, maar dit blyk ook dat daar 'n mate van ontevredenheid heers.

2. Ek wil jou graag help, maar₁ ek weet ook maar₂ min van die saak af.

(maar₁ = ofskoon, maar₂ = modale bywoord)

Deur die MAAR-koördinasie te gebruik, word 'n beperking gewoonlik op die inhoud van die eerste groep gelê. Allerlei ander variante gebruike van die MAAR-koördinasie is egter ook moontlik:

- i) Ons het beweer dat sommige onderwysers nie hulle werk doen nie, maar moenie die skoolhoofde buite rekening laat nie.

(Die aandag word op 'n ander aspek van die onderwerp onder bespreking gevestig.)

- ii) Suid-Afrika se geloofwaardigheid is deur die Inligting-aangeleentheid benadeel, maar nie vernietig nie.

(In die tweede skakel vind ons 'n beperking of verdere tipering van die inligting wat reeds in die eerste skakel genoem is.)

of

Die spreker beperk of omskryf sy bewering wat in die eerste skakel gemaak is, nader, bv.:

Sy is nie mooi nie, maar 'n mens sien haar tog raak.

- iii) Maart is bo-normaal warm, maar Junie sal waarskynlik ook weer kouer as normaal wees.

('n Uitsondering op die reël word in die tweede komponent genoem.)

- iv) Ek is lus vir lekkers, maar Piet het alles opgeëet.

(Die stelling wat in die eerste komponent gemaak is, word beperk.)

In sommige gevalle waar MAAR gebruik word, word die gedagte wat teenoor 'n ander gedagte gestel word, nie pertinent formuleer nie, bv.:

Dit hinder my, maar ek kan hom nie veel nie.

3.3.1.4.1 Absolute teenstellings:

Indien die een komponent die ander in die teenstelling uitsluit, verkry die teenstelling 'n absolute karakter en staan die inhoud van die tweede

skakel teenoor dit wat in die eerste skakel ontken word. Dit gebeur veral indien 'n negatiewe bewering opsetlik teenoor 'n bevestigende komponent gestel word, bv.:

Die gaan nie meer om mooipraatjies nie, maar om daadwerklike optrede.

Dié tipe negatief-positiewe beweringsvorm is dikwels 'n tipiese retoriese betoogvorm. Die teenstelling funksioneer verduidelikend. Eers word gestel waarom dit nie meer gaan nie en daarna waarom dit wel gaan. In aansluiting by nie ... nie, maar word ook die volgende kombinasies gebruik om die negasie aan te dui:

geen ... nie, maar ... bv. Geen vrouens nie, maar kinders ...
wel ... maar nie ... nie bv. Hy is wel beseer, maar nie ernstig nie.
wel ... maar geen ... nie bv. Wel kinders, maar geen vrouens nie.

3.3.1.4.2 In aansluiting by die voorbeelde waar die negativering van die een komponent in die teenstelling die ander komponent uitsluit, tref ons 'n verdere kategorie negasies aan waar die negatiewe komponent in die tweede posisie nie die inhoud van die positiewe eerste komponent prinsipieel uitsluit nie, bv.:

Jan is 'n plaasjapie, maar nie op sy bek geval nie.

In dié tipe voorbeelde funksioneer die teenstellingsaspek onopsigtelik; die tweede komponent dui 'n verwagte foutiewe gevolgtrekking aan wat uit die eerste komponent sou kon voortvloei en voorkom misverstand. Ook kan die tweede komponent die eerste beperk, bv.:

Die Ayatollah het 'n groot aanhang, maar dit beteken nie dat hy voormalige Regeringsamptenare na hartelus ter dood kan veroordeel nie.

Uit bg. blyk dit onder andere dat die gebruiksmoontlikhede van MAAR groter word sodra een skakel 'n negatief bevat, maar nie die ander skakel nie.

3.3.2 Gebruike van die MAAR-koördinasies:

3.3.2.1 In dialoog of gespreksituasies:

In bewysvoering en normale dialoog kan die gebruik van 'n MAAR-opposisie onder andere 'n verskil in opvatting tussen 'n spreker en sy gespreksgenoot, 'n verskil van mening tussen persone onderling, 'n onverwagte wending in die gebeure, die spreker se reaksie op 'n algemeen-gangbare wending, ens. aandui :

Ek is oortuig dat dit die ware feite van die saak is, maar as jy anders oor die saak voel ...

(Daar bestaan 'n verskil in sienswyse tussen persoon A en persoon B.)

1. In talle voorbeelde laat die spreker in die eerste komponent 'n voorafgaande bewering van iemand anders onveranderd, stem soms selfs daarmee saam, maar handhaaf in die tweede komponent onwrikbaar sy eie siening. In die redenasie is sy persoonlike mening vir die spreker belangriker as dit wat in die eerste komponent genoem word, bv.:

Ek verstaan jou standpunt, maar dink dat die aankoop van 'n kleiner motor meer gewens is.

Hier verbind MAAR twee neweskikte sinspotente groepe wat twee selfstandige beweringe bevat. MAAR = (en) tog
nogtans

Van Es en Van Caspel tipeer die verhouding wat tussen die twee groepe bestaan as "konsessief."⁶⁾ Volgens Schmidt ⁷⁾ kan konsessiewe sinne toegee, verduidelik, korrigeer, teenstellend optree; konsessiewe sinne kan ook 'n kousale funksie hê, oordryf, kritiek uitoefen, dreig, spot en verwens.

In dié tipe MAAR-koördinasie kan allerlei fyner nuanses deur gebruikmaking van sekondêre adverbiale middele teweeggebring word.⁸⁾ Wel, weliswaar, sonder twyfel, ens. kan in die eerste groep gebruik word; in die groep wat die spreker se bewering bevat, kan tog, nietemin,

desondanks, nogtans ingevoeg word, bv.:

Ek verstaan wel jou standpunt, maar dink nogtans dat die aankoop van 'n kleiner motor meer gewens is.

Bouman en Pienaar ⁹⁾ noem die tipe koördinasie wat aldus ontstaan toegewende reekse. Indien die adverbiale hulpmiddele nie gebruik word nie en die eerste komponent 'n feitelikheid bevat wat die taalgebruiker as juis aanvaar, maar nie sy optrede in die MAAR-groep verander of beïnvloed nie, kan die aard van die verhouding ook as konsessief beskou word, bv.:

Ek sien dat die vleis mooi is, maar ek het dit nie op die oomblik nodig nie.

(Ek ontken m.a.w. nie wat u sê nie, maar nogtans koop ek dit nie.)

2. Indien die spreker nie die inhoud van die eerste komponent betwis nie, maar die aandag op 'n ander (vir hom belangriker) faset wil vestig, kan hy van die MAAR-koördinasie, of die MAAR-koördinasie plus sekere partikels, bv. ook, daarnaas, bowendien, gebruik maak om die belangrike wending in die loop van die gebeure te suggereer, bv.:

Die meningsopname het wye steun vir die Sinode se besluit aan die lig gebring, maar dit blyk(ook) dat daar 'n mate van onte-redenheid heers.

3. Deur 'n beleefde verandering in te voer, kan wegbeweeg word van die onderwerp wat tot dusver onder bespreking was en kan iets nuuts aangeroger word, bv.:

Ek is weer op die been, maar vertel my meer omtrent jou man se ongeluk.

4. 'n Verandering in die gedagtegang wat deur die MAAR-koördinasie veroorsaak word, kan 'n gesprek of redenasie afsluit, bv.:

'n Mens kan nog talle voorbeelde opnoem, maar ek dink dat die wat reeds genoem is die bewering voldoende staaf.

Die tweede skakel na MAAR word dikwels weggelaat deurdat die beswaar wat geld nie verwoord durf word nie, bv.:

Teen hom as persoon het ek nie 'n grief nie, maar ...

5. Die MAAR-skakel kan as verduidelikende bepaling by 'n deel binne die eerste skakel optree, bv.:

Hy bestuur vinnig, maar sonder om roekeloos op te tree.

Die MAAR-skakel kan dikwels gebruik word om 'n voorwerpsin wat bygedink word, maar nie eksplisiet aangebied word nie, te verang. Gewoonlik is daar dan in die eerste skakel een of ander verwyswoord of voorlopige onderwerp aanwesig, bv.:

Ons het dit nie besef nie, maar ons oortree op private eiendom.
Ons het nie besef dat ons op private eiendom oortree nie.

3.3.2.2 In verhale:

Die gebruik van MAAR om twee sinspotente groepe te verbind, kom dikwels binne die raamwerk van 'n verhaal of relaas of die beskrywing van bepaalde toestande voor.

1. Die verteller kan subjektief kommentaar lewer op die toedrag van sake en sodoende sy persoonlike standpunt laat deurskemer, bv.:

Annie vertel van haar ontmoeting met die slang, maar dik die gebeure so effens aan.

Ook kan die skrywer die gedagtewêreld van een van sy karakters weergee waardeur die betrokke karakter se optrede in die bepaalde situasie verklaar word, bv.:

Sy het instinktief geweet dat sy nie iets oor sy gebrek moes sê nie, maar het dit wel goedgevind om na die oorsaak van die ongeluk te verneem.

Bg. twee tipes kan nie altyd duidelik afgebaken word nie, want in albei gevalle lewer die verteller subjektiewe kommentaar.

2. Indien die innerlike gedagtes en gevoelswêreld van 'n karakter op indirekte wyse in die verhaalgegewe verweef word, verraaï die MAAR-koördinasies dikwels die sienswyse van die skrywer en sy "verduideliking" aan die leser:

Hy hoor vir 'n derde keer die geklop aan die voordeur. Iesegrinnig staan hy op en maak vir 'n derde keer die deur oop. Daar is niemand nie, nie eens voetspore in die modder nie. Hy loop om die huis, maar sien niks. (maar = tot sy eie verbasing.)

Die skrywer openbaar die gevoel van die karakter.

3. Indien daar sprake is van 'n gedagtewisseling tussen verhaalpersone, kan die MAAR-groep in plaas van die direkte rede gebruik word,¹⁰⁾ bv.:

Hy sou graag wou kerk toe gaan. Nie dat hy verslaap het nie, maar daar was 'n pasiënt wat onverwyld aandag vereis het.

Direkte rede: "Ek het nie verslaap nie. Daar was 'n pasiënt wat onverwyld aandag vereis het."

4. Indien MAAR-koördinasies in verhale gebruik word waar die verteller self as die hoofkarakter optree, dan is die gedagtegang van die hoofkarakter en die kommentaar van die verteller ineengestrengel.

- i) Die ek-verteller kan as Subjek in die eerste skakel van die koördinasie optree bv.:

Ek lewer 'n vurige pleidooi dat reg en geregtigheid moet geskied, maat dit lyk nie of iemand luister nie.

Die optrede van die karakter ontlok geen reaksie aan die ander karakters nie.

- ii) Die ek-verteller kan die persoon wees wat in die tweede skakel op die optredes van ander karakters in die eerste skakel reageer, bv.

Pietertjie was net besig om oor die muur te klim, maar ek kon hom betyds keer.

iii) Die ek-verteller hoef nie in een van die komponente op te tree nie, maar kan nogtans op die agtergrond kommentaar lewer:

Oom Piet en tant Annie is wel twintig jaar getroud, maar dit is nie 'n gelukkige huwelik nie.

iv) Die verteller kan in albei skakels van die MAAR-koördinasie as Subjek optree; m.a.w. tegelyk handel, reageer en lewer hy kommentaar, bv.:

My neus raak aan die bloei, maar toe ek opstaan en verskoning maak, blyk dit dat niemand daarvan bewus was nie.

Die hoeveelheid en geskakeerdheid van die MAAR-koördinasies wat deur 'n bepaalde skrywer gebruik word, berus dikwels op persoonlike stylvoorkeure.¹¹⁾

3.4 Afgesplitse MAAR-koördinasies:

3.4.1 Algemene opmerkings:

Dikwels word die MAAR-koördinasie as 'n volledige nuwe sin of as inleiding tot 'n nuwe gedagte en sinswending gebruik.¹²⁾ In sulke gevalle oorskry die koördinasie die intonasiegrens van die sin.

In geskrewe tekste tree die eerste komponent as afgeronde mededeling, gevolgtrekking, stelling of as aanvaarde werklikheid voor die punt op. Daarna volg die beswaar, die wending in die redenering of die invoering van 'n nuwe tema. Die skakel wat deur MAAR ingelei word, is in dié gevalle 'n bewering na aanleiding van die voorafgaande sin. As gevolg van die afsplitsing van die tweede komponent word die inhoud van dié komponent beklemtoon.

Soos ook by EN word MAAR dikwels sonder enige voorafgaande taalverband as inleidende "verhoudingswoord" gebruik, bv.:

Maar dit lyk mos of jou man goed na jou kyk.

3.4.2 Die omgewing waarbinne die MAAR-afplitsing optree:

Die afsplitsing van die tweede skakel van die MAAR-koördinasie word in verskillende sintaktiese omgewings aangetref, onder andere in:

3.4.2.1 Betogende styl

Indien die afgesplitste koördinasie in betogende styl gebruik word, wil die taalgebruiker op dié manier 'n definitiewe wending in verband met die betrokke onderwerp aan sy redenasie gee, bv.:

Die besoedelde strande is eens en vir altyd 'n verlore paradys vir natuurliefhebbers. Maar die Regering kan nie oorreed word om strenger beheermaatreëls teen besoedeling in te stel nie.

Die wending na 'n nuwe aspek word veral onder die aandag gebring indien die MAAR-koördinasie 'n nuwe paragraaf inlei, bv.:

Maar dan is daar een ding wat die belastingbetalende publiek van Suid-Afrika nie sal duld nie...

Die "ding" wat nie geduld sal word nie, word verder spesifiseer en uitgebrei.

Die afgesplitste tweede skakel kan ook as gevolgtrekking aangebied word en funksioneer dan nie langer inleidend nie, bv.:

Die aanslag op sy lewe het misluk deurdat dit halfhartig uitgevoer is, nie deeglik beplan is nie en dat selfs primitiewe wapens gebruik is. MAAR die aanslag is wel duidelik met voorbedagte rade uitgevoer.

3.4.2.2 Joernalistieke styl

Die afgesplitste koördinasie kom dikwels ook in joernalistieke styl voor, bv.:

Die Sjah het geweet dat hy op dun ys beweeg. Maar gelukkig kon hy op die steun van sy regeringsamptenare reken.

3.4.2.3 Dialog

Die afsplitsing van die tweede skakel van die koördinasie wat 'n nuwe sin

inlei, kom veral in dialog voor. Die spreker wil bv. 'n definitiewe wending i.v.m. die onderwerp veroorsaak. Die spreker kan bv. aandui dat hy nie verder met sy relaas of redenasie wil voortgaan nie, bv.:

Ek is siek en sat vir hulle onhebbelikhede. Maar dié tipe strafmaatreëls sal nie die gewenste uitwerking hê nie.

Ook kan die spreker 'n onregstreekse beswaar opper, bv.:

"Maar Mamma, dis mos nie reg nie."

Die gebruik van die afgesplitste koördinasie kan die gesprek verlewendig en indien dit modaal gekleur is, kan allerlei funksionele nuanses in die dialoog daaruit voortvloei, bv.:

"Die ongelukstoneel was omring van nuuskieriges. Maar wat doen hulle? Hulle bemoeilik net die taak van die polisie en brandweer."

Die spreker voer as't ware 'n monoloog en reageer op gedagtes of vermoedens of selfs op opmerkinge wat ander gemaak het, of die spreker probeer hom regverdig of verontskuldig teenoor verwagte kritiek van ander, bv.:

"Sy is gefrustreerd omdat sy nie na wense vorder nie, maar wat kan ek daaraan doen?"

3.4.2.4 Spreektaal

In die spreektaal het die inleidende MAAR-koördinasie sekere stereotiepe gebruike gekry:

- i) Om uitdrukking te gee aan iemand se verbasing oor iets wat hy skielik sien, of die opvallende gedrag van iemand anders.¹³⁾ Die verbasing kan in die rigting van vreugde of verwondering beweeg, bv.:

"Maar my wêreld, dis mos my ou vriendin Anna!"

Ook kan dit afkeur of verwyt uitdruk, bv.:

"Maar julle weet mos dat julle nie op die hooimied mag speel nie!"

- ii) Die vraende uitroep kan die verbaasde reaksie wees van iemand wat met 'n vreemde gebeurtenis of ongewone toestand konfronteer word, bv.:

"Maar wat is nou hier aan die gang!?"

MAAR het deel geword van die vraende uitroep en word nie langer as bindwoord nie, maar as 'n tipe tussenwerpsel of modale inleidende partikel gebruik. 'n Aanspreekwoord kan ook binne dié kombinasie optree, bv.:

"Maar Pietie, is jy nou mal!?"

iii) 'n Verwyd in die vorm van 'n imperatief kan bv. teenoor 'n kind wat dreig om te val geuiter word, bv.:

"Maar kyk dan tog voor jou voete!"

In stereotiepe modale gebruike het MAAR sy eintlik funksie as sintaktiese bindmiddel verloor. Dit word ^{/bloot} gebruik om by 'n gegewe situasie aan te sluit, bv.:

"Maar vertel eers wat gebeur het!"

"Ai, maar wat 'n verrassing!"

"Maar bly dan tog asb. stil!"

Ook kan dit gebruik word om 'n nuwe gedeelte in die verhaal in te lei sonder dat daar sprake van 'n teenstelling met die voorafgaande is, bv.:

"Maar dit het in die sewende maand gebeur ..."

3.4.2.5 Epiese styl

In epiese tekste boots die verteller dikwels dialoog na ¹⁴⁾ en word die afgesplitste koördinasie ook gebruik, bv.:

Sy hou die spelende kinders dop. Maar hoekom kan ek nie ook so maklik beweeg nie? wonder sy terwyl sy in haar rolstoel sit.

Die MAAR-koördinasie word gebruik om die innerlike gedagtes of gevoelens van 'n bepaalde karakter aan die lig te bring.

Die inleidende MAAR word dikwels gebruik om 'n bepaalde dramatiese wending in die gebeure te aksentueer, bv.:

Hy staan voor die deur en weet nie hoe hy sy teenwoordigheid aan haar sal verduidelik nie. Maar die jong meisie draai om toe sy hom sien en maak die deur weer toe.

3.4.2.6 Tussenwerpsel + afgesplitste skakel:

Die afgesplitste skakel tree ook in kombinasie met die tussenwerpsels JA en NEE op en dien bv. om 'n beswaar in te lei:

Ja, maar dit word nie so gedoen nie.

Nee, maar ek het dit nie so bedoel nie.

NEE kan ook ná MAAR gebruik word, bv.:

Ek het hulle gewaarsku om nie 'n venster te breek nie,
maar nee, hulle luister mos nie.

Dié gebruik van maar nee dui aan dat daar nie aan die waarskuwing wat vooraf gerig is aandag geskenk is nie.

3.5 Kontinuering van gelykwaardige sinsdele:

Soos ook by EN-koördinasies kan sekere elemente wat reeds in die eerste komponent voorkom, in die tweede komponent van die MAAR-koördinasie kontinueer word. Die kontinuering vind plaas in gevalle waar ons met twee selfstandige sinspotente groepe of twee geïnkorporeerde sinspotente groepe te make het.

3.5.1.1 Kontinuering van die Subjek

Die gemeenskaplike Subjek word dikwels implisiet kontinueer indien die neweskikkende sinsdeel van dieselfde aard as die voorafgaande is, bv.:

Jou pa vra nie meer nie, maar $\emptyset$ maak net soos hy wil.

Die teenstelling kan onder andere spesifiek gerig word op die twee opponerende aktiwiteite van dieselfde persoon, bv.:

Hy trek sy nagklere aan, maar $\emptyset$ dwaal nog in die huis rond.
Jan brom iets, maar $\emptyset$ sê niks.

(Die eerste komponent wek 'n verwagting wat in teenstelling met die

optrede van die Subjek in die tweede skakel is.)

Die Subjek bedrywend kan as die Subjek lydend kontinueer word, bv.:

Jan kan motor bestuur, maar $\emptyset$ word nie as 'n goeie bestuurder beskou nie.

Indien die Subjek en Predikaat in hierdié volgorde in die eerste gedeelte voorkom en die Predikaat in die tweede gedeelte meerledig is, moet die Subjek in die tweede gedeelte implisiet voor die hulpwerkwoord kontinueer word, anders kan die Subjek nie langer implisiet kontinueer word nie, bv.:

Jan werk aldag, maar $\emptyset$ wil nie vandag werk nie.

*Jan werk aldag, maar vandag wil $\emptyset$ nie werk nie.

Eksplisiete kontinuering van die Subjek is ook moontlik, bv.:

Jan is nie slim nie, maar hy werk hard.

Die Subjek word eksplisiet in die vorm van 'n persoonlike vnw. kontinueer.

3.5.1.2 Kontinuering van die Subjek + uitbreidings:

1. Die Subjek + 'n selfstandige ww. kan in die tweede skakel kontinueer word. In dié geval word die teenstelling duidelik op die oorblywende dele, bv. die Bepaling, toegespits, bv.:

Hy werk hard, maar $\emptyset \emptyset$ stadig.

Twee verskillende fasette van dieselfde optrede word belig.

Die volgorde van die Subjek en ww. kan in die kontinuering in die tweede skakel omgeruil word, bv.:

Sy werk nie vakansies nie, maar hierdie vakansie $\emptyset \emptyset$ wel.

In taalgebruik speel die spesifieke ww., die aard en omvang van die gekontinueerde en oorblywende gedeeltes 'n rol in die kontinuering van die Subjek + selfstandige ww.

2. Die Subjek + hulpww. kan kontinueer word, bv.:

Hy wil graag help, maar $\emptyset \emptyset$ hom nie ooreis nie.

3. Die Subjek + hulpww. + bw. kan kontinueer word, bv.:

Hy sal saam eet, maar $\emptyset \emptyset$ nie $\emptyset$ drink nie.

NIE kan tussen die dele wat kontinueer word, inbeweeg.

4. Die Subjek + koppelw. kan kontinueer word, bv.:

Die onderwyser is die persoon wat straf uitdeel, maar $\emptyset$ $\emptyset$
nie die instansie wat die strafmaatreëls neerlê nie.

Die teenstelling in die naamwoordelike deel van die gesegde word
beklemtoon:

Die onderwyser is die persoon, maar nie die instansie nie.

5. Die Subjek + Objek + infinitief kan kontinueer word, bv.:

Hy kan dit doen, maar $\emptyset$ wil $\emptyset$ nie $\emptyset$ (nie).

3.5.2.1 Kontinuering van die hoofwerkwoord:

Indien die hoofwerkwoord kontinueer word, beweeg 'n mens in die rigting van 'n teenstelling binne die Objeksgroep. Deur die teenstelling met behulp van spesifieke middele te versterk of te nuanseer, kan die geoponeerde dele van die Objek van mekaar wegbeweeg en self as twee aparte Objekte beskou word.¹⁵⁾ Dit is dus nie in alle gevalle duidelik of ons met die sametrekking van twee sinspotente groepe of die uitbouing van een oorspronklike groep te make het nie.

Voorbeeld: Die vryskutkunstenaar besef die voordele, maar $\emptyset$ $\emptyset$ tog ook die beperkinge van sy beroep.

Dié spesifieke voorbeeld kan òf as sametrekking van twee sinspotente groepe òf as uitbouing van een oorspronklike groep gesien word. Enersyds tref ons in die tweede komponent ingevoegde sintaktiese elemente (tog ook) aan wat tot gevolg het dat die twee Objekte van mekaar wegbeweeg en daar gevolglik van sametrekking van twee afsonderlike sinspotente groepe sprake is. Andersyds kan redeneer word dat die slotbepaling van sy beroep op beide komponente betrekking het en dus die eenheidsaspek bevorder en op teenstellende koördinasie binne die objeksgroep dui. Die voorbeeld is dus op twee maniere omstelbaar:

Die vryskutkunstenaar besef die voordele, maar daarmee saam ook die beperkinge van sy beroep

of

Die vryskutkunstenaar besef die voordele van sy beroep, maar hy besef ook die beperkinge van sy beroep.

3.5.2.2 Die hoofww. + bywoordelike bepalings kan kontinueer word, bv.:

Nie alleen $\emptyset$ Valencia $\emptyset$ nie, maar die hele Spanje slaap na die middagete.

Interessant is dit dat die element wat kontinueer word, eers verswyg en dan genoem word. Die oorspronklike Subjek moet deur 'n nuwe vervang word, anders word die Subjek saam met die ww. en bw. implisiet kontinueer.

3.5.3 Objekte kan m.b.v. taal tegniese kontinueringsmomente soos bv. vnwe. eksplisiet kontinueer word, bv.:

Hy vra geld, maar dit (=geld) kan ek nie gee nie.

In die tweede skakel tree die Subjek na die hulpww. op. Die gekontinueerde element word eers genoem en daarna verswyg.

3.5.4 Sinne kan ook kontinueer word, bv.:

Sy moes eintlik 'n seun gewees het, maar darem ook nie.

3.6 MAAR-koördinasies binne sinspotente groepe:

Soos die EN-koördinasie kan die MAAR-koördinasie ook van 'n ander kant bekyk word; die enkelvoudige sinstruktuur word bestudeer en die MAAR-koördinasie tree slegs binne sinsdele op.

3.6.1 Die gebruik van MAAR-koördinasies:

Binne sinsdele word die gebruik van die teenstellende MAAR-koördinasie as gevolg van sekere kenmerkende eienskappe beperk.

1. Die tipe teenstelling wat binne die Subjeksgroep kan funksioneer, is die aaneenskakelende en die negatief-positiewe teenstelling; asook gevalle waar die attribute by dieselfde s.nw. teenoor mekaar gestel word. Indien die negativering in die eerste komponent met behulp van die kombinasie nie alleen / nie slegs / nie net uitgedruk word en maar ook in die tweede skakel optree, funksioneer die koördinasie aaneenskakelend, bv.:

Nie slegs / alleen / net geluk en voorspoed nie, maar ook teëspoed is vooraf deur God bepaal.

Dié tipe negatief-positiewe koördinasies stem met die aaneenskakelende EN-verbinding ooreen. Indien die verswarende element nie alleen/slegs weggelaat word, kan maar ook deur en ook vervang word:

Geluk en voorspoed, maar ook teëspoed, is vooraf deur God bepaal.

Geluk en voorspoed, en ook teëspoed is vooraf deur God bepaal.

Indien negasie slegs in die tweede komponent van die koördinasie aange-tref word, kan die koördinasie beperkend funksioneer, bv.:

Eienaars, maar nie huurders nie, is verantwoordelik vir die betaling van belastinge.

In dié geval kan MAAR ook deur EN vervang word.

2. Ook binne ander sinsdele word die teenstellende koördinasie met behulp van bg. addisionele partikels, bv. nie, slegs, alleen, ook, of die kombinasie wel nie...maar nietemin gevorm, bv.:

Hy gebruik wel nie die erkende metode nie, maar probeer nietemin hard.

3. Die teenstelling tussen voorsetsels funksioneer positief-negatief, bv.:
- Hulle sit nie slegs op nie, maar ook onder die tafel.

4. Die teenstelling tussen attributiewe bepalings wat eienskappe van dieselfde saak aandui, is volop:

Dis nie wenslik om verslag te doen van 'n weinig vermaaklike,
maar besonder interessante tentoonstelling nie.

5. MAAR kan as middelste lid van 'n kombinasie met twee lede van dieselfde woordsoort , optree, bv.:

... arm maar gelukkig ...

In dié besondere voorbeeld dui MAAR aan dat die saamgebruik van die bepalinge of begrippe nie verwag word nie, maar dat dit tog voorkom. MAAR kan deur EN vervang word, maar die bindwoord kan nie heeltemal weggelaat word nie. Die posisie van die twee lede in die konstruksie kan t.o.v. MAAR wissel sonder dat die referensiële waarde van die konstruksie verander, bv.:

... arm maar gelukkig ...

... gelukkig maar arm ...

- 3.7 Ter volledigheid moet ook aandag geskenk word aan die teenstellende koördinasie wat ons tussen geïnkorporeerde sinspotente groepe aantref.¹⁶⁾
Die koördinasies sentreer basies om 'n negatief-positiewe teenstelling.

- 3.7.1 Die negasie kan in die eerste geïnkorporeerde sinspotente groep aangetref word, bv.:

Die feite dui daarop dat hulle nie net besig is om mekaar te beskerm nie, maar dat daar duisende rande se omkoopgeld by die skandaal betrokke is.

Weer eens word addisionele elemente gebruik om die negatief-positiewe teenstelling te versterk.

- 3.7.2 Negasie kan ook in die tweede geïnkorporeerde groep voorkom, bv.;

Hy het gesê dat hy graag wil emigreer maar dat dit nie 'n oplossing vir sy probleme sal wees nie.

- 3.7.3 Die negasie kan in die dominante groep, dus voor die inkorporerende voegwoord gebruik word en nie noodwendig in die geïnkorporeerde sins-

potente groepe self nie, bv.:

Idi Amin se regering beweer nie slegs dat₁ Tanzanië Uganda binneval nie, maar ook dat₂ dit die eerste keer is wat so iets gebeur.

Verswarende partikels wat binne dié teenstelling kan optree, is onder andere slegs, ook, veral, veral ook en selfs ook.

In bg. voorbeeld kan ook vóór of ná dat₂ optree:

... maar ook dat dit die eerste keer ...

... maar dat dit ook die eerste keer ...

Die partikels selfs ook, veral ook kan nie na dat₂ optree nie. Die rede lê waarskynlik daarin dat die volledige inhoud van beide geïnkorporeerde groepe teenoor mekaar gestel word.

- 3.7.4 Die twee inkorporasies wat teenstellend funksioneer, vervul dieselfde sinsdeelfunksie t.o.v. die dominante groep; bv. hul vorm die gedifferensieerde Objek. Hulle behou 'n mate van selfstandigheid teenoor mekaar en funksioneer op so 'n manier opposisioneel dat die een geïnkore^{por}eerde groep die ander uitsluit (bv. ... dat hy nie siek is nie, maar dat hy gesond is) of só dat die een inkorporasie die ander aanvul, bv.:

... dat sy nie slegs die vloer geskrop het nie, maar ook die vensters gewas het.

Hoewel geïnkorporeerde groepe binne die raamwerk van die dominante groep ook bv. as Subjek of adverbiale bepaling kan optree, is dit veral tweeledige Objekte wat in die praktyk inkorporeer word.

- 3.7.5 Geïnkorporeerde groepe wat met MAAR verbind word, kan as geheel afgeskei word, bv.:

Ek was so opgewonde soos 'n kind oor 'n paar nuwe skoene. Nie omdat ons sou huis toe gaan nie, maar omdat ek my ouers weer sou sien.

Die inkorporasie dui die tweeledige aanleidende oorsaak van die opgewondenheid aan.

- 3.7.6 Soms verskil die twee skakels van die MAAR-koördinasie formeel, maar verrig dit dieselfde funksie, bv.:

Ek hou nie van hom nie, nie slegs vanweë sy arrogante houding nie, maar omdat hy geen maniere het nie.

- 3.7.7 Veral sekere relatiewe (attributiewe) inkorporasies word teenstellend ten opsigte van dieselfde antesedent gebruik.¹⁷⁾ Die verhouding tussen die attributiewe inkorporasies kan varieer, bv.:

Ons leef in 'n wêreld wat die mens weliswaar in hoë mate self geskep het, maar wat ons tog nie na wense kan beheer nie.

- 3.7.8 Kontinuering van gemeenskaplike elemente binne geïnkorporeerde MAAR-koördinasies is teoreties wel moontlik, maar word selde in die praktyk gebruik, bv.:

Ek weet dat hy baie geld het, maar $\emptyset \emptyset$ suinig is.

Die herhaling van bv. dieselfde inkorporerende voegwoord veroorsaak dat geïnkorporeerde groepe wat in dieselfde funksie optree duideliker teenoor mekaar gestel word, bv.:

Ek weet dat hy baie geld het, maar dat hy suinig is.

- 3.7.8.1 Sinsdele kan binne die gekoördineerde sinspotente groepe wat as inkorporasie funksioneer onder andere kontinueer word as die inkorporerende voegwoord in die tweede komponent uitgespaar word, bv.:

Dis te wagte (dat) ('n tonnel deur die berg) nie slegs (die verkeersvloei) sal vergemaklik nie, maar $\emptyset \emptyset \emptyset$ ook sal bespoedig.

Hier word dat + S + A + O kontinueer. Die teenstellende partikels nie... slegs - (maar) ook tree in die geïnkorporeerde sinspotente groepe na die voegwoord op.

- 3.7.8.2 Kontinuering van die voornaamwoord is moontlik in inkorporasies waar die vnw. in beide sinspotente groepe dieselfde funksie verrig, bv.:

Almal ken die verhaal van Jona wat deur 'n walvis ingesluk is, maar $\emptyset$ weer lewend uit sy ingewande gekom het.

Indien die skrywer die verskillende inkorporasies duideliker teenoor mekaar wil stel of indien die inkorporasie deur ander groepe onderbreek word, kan die vnw. herhaal word. Indien die vnwe. egter verskillend funksioneer, is kontinuering nie moontlik nie.

3.7.8.3 Dikwels word MAAR weggelaat waar 'n mens dit kan invoeg omrede die teenstelling reeds duidelik blyk uit die opposisies van sekere woorde of woordgroepe. Die gevolg is dat ons met 'n tipe asindetoniese verbinding te make het, bv.:

In sommige skole word die kinders na hulle eerste oortreding gestraf, $\emptyset$ in ander skole word hulle twee keer gewaarsku waarna hulle eers gestraf word.

Beide sinspotente groepe beweer dat kinders wel op die een of ander tyd gestraf word. Die oorsaak en tyd van die straf verskil egter, dus funksioneer die twee groepe op sigself reeds gedeeltelik teenstellend. Die teenstelling word deur gebruikmaking van sommige - ander versterk.

3.7.8.4 Die gebruik van die polisindetoniese vorm is onmoontlik aangesien die MAAR-verbinding wesenlik tweeledig funksioneer, vgl.:

*Ek skryf, maar Koos werk in die tuin, maar Piet gaan dorp toe.
In onversorgde geselstaal tref ons soms meer as een MAAR binne dieselfde sin aan, bv.:

Ons het van hom geld geleen maar₁ moes alles met rente terugbetaal maar₂ hy het gesê dat ons dit oor 'n tydperk van 'n jaar kan terugbetaal.

Die laaste MAAR-toevoeging is 'n nuwe gedagtekening wat die spreker as nuwe sin moes aangebied het.

3.8 Ons kan net kortliks daarop wys dat MAAR nie slegs as voegwoord funk-

sioneer nie, maar in sommige gevalle ook as bw. kan optree.

1. MAAR kan binne 'n bepaalde konstruksie optree as bepaling van woorde wat hoeveelheid aandui,¹⁸⁾ bv.:

Ons is maar twee kinders.

"Hoeveel perskes het julle vandag gepluk?" "Drie ton maar."

MAAR kan in die bepaling voor of na die kernwoord optree; en MAAR kan deur slegs vervang word, bv.:

Ons is slegs twee kinders.

2. MAAR kan ook in referensiële konstruksies optree as bepaling by woorde wat 'n geringgeskatte tydskuur of geringgeskatte saak aandui, bv.:

Sy was maar net 'n jaar op universiteit voordat sy getroud is.

Sy is maar 'n oondkoekbakster.

Ook hier kan MAAR voor of na die kernwoord optree, deur slegs vervang word en kan addisionele middele, bv. net, aangewend word om die geringheid te beklemtoon, bv.:

Sy is slegs 'n oondkoekbakster.

Sy is maar net 'n oondkoekbakster.

3. MAAR kan as bepaling van konstruksies optree wat 'n aspek van 'n saak in oormatige graad aandui, bv.:

Hy is maar alte gretig om haar huis toe te vergesel.

In dié geval kan MAAR nie deur slegs vervang word nie.

4. MAAR tree in allerlei attitudinele konstruksies op, bv.:

Gaan maar na jou vriendinne toe.

Altyd, altyd maar aanhou.

Kan ek maar toestemming verleen?

Mnr. Klaassen sou maar maak of hy die mededinger nie raaksien nie!

As modale bywoord dui MAAR die houding van die spreker aan.

- 3.9 Dit mag nuttig wees om ten slotte van enkele sintaktiese verskille tussen die EN-koördinasie en die MAAR-koördinasie bewus te wees:

3.9.1 EN-koördinasies word veral aaneenskakelend gebruik. Teoreties is daar geen beperking op die aantal skakels nie en geen sintaktiese reëls geld betreffende die volgorde van die skakels nie. Die volgorde van die skakels word eerstens deur die interne semantiese samehang en tweedens deur logiese faktore bepaal. Stilistiese oorwegings speel ook 'n rol.

Die MAAR-koördinasie is in beginsel aan 'n tweevoudige geleding gebonde en beklee altyd die tweede posisie in die koördinasie. Dié beperking is in die aard van die verhouding tussen die twee verbonde sinspotente groepe geleë en nie op stilistiese oorwegings gegrond nie. In ondeurdagte spraak tref ons egter soms verbindings aan waar die MAAR-koördinasie uit meer as twee skakels bestaan, bv.:

Hy probeer hard, maar hy kry niks reg nie maar hy is nie dom nie.

3.9.2 Indien die posisie van die skakels in die EN-koördinasie omgeruil word, verander dit nie die interne verhouding nie, bv.:

Hy woon in 'n mooi huis en reis jaarliks oorsee.

Hy reis jaarliks oorsee en woon in 'n mooi huis.

Die skakels van die MAAR-koördinasie is nie sonder meer omkeerbaar nie, bv.:

Hy is nie welgesteld nie, maar gee gereeld sy bydrae vir die kerk.

Indien die volgorde van die twee skakels omgeruil word, het ons met 'n ander tipe gedagte-ontwikkeling te make omrede die inhoud van die tweede komponent terugverwys na die inhoud van die eerste komponent, bv.:

Hy gee gereeld sy bydrae vir die kerk, maar hy is nie welgesteld nie.

As gevolg van die interne verhoudings tussen die skakels funksioneer die MAAR-koördinasie teenstellend. In beginsel kan die aantal lede nie verder word nie tensy die eerste of tweede lid onderling met behulp van koördinasie uitgebrei word.

EN-koördinasies vertoon 'n oop struktuur, d.w.s. daar bestaan uitbreidingsmoontlikhede, terwyl die MAAR-koördinasie 'n geslote tweeledige struktuur openbaar.

3.9.3 Die EN-koördinasie en die MAAR-koördinasie staan nie in alle gevalle teenoor mekaar nie. Dit word onder andere illustreer deur die feit dat EN en MAAR albei in kombinasie met bv. ook of bowendien kan optree en omrede MAAR in talle voorbeeld deur en / en tog / en daarenteë vervang kan word.

In die volgende voegwoordlose verbinding kan, met geringe semantiese verskil, EN en MAAR albei gebruik word:

Die dogters speel met hul poppe, Ø die seuns bou paaie vir hul karretjies.

Die dogters speel met hul poppe en/maar die seuns bou paaie vir hul karretjies.

Indien EN gebruik word, het ons te make met die opsomming van twee fasette van die spel-situasie. Die gedrag van die seuns verskil egter waarneembaar van dié van die meisies.

Indien MAAR gebruik word, word daar miskien meer klem gelê op die teenstelling in die spel van die kinders. Die koördinasie bly egter steeds die beskrywing van 'n gekompliseerde situasie.

Verdere voorbeelde van dié tipe:

Die man is ryk en tog ongelukkig.

Die man is ryk maar tog ongelukkig.

In sekere voegwoordlose verbindinge kan EN en MAAR dus met ewe veel sukses ingevoeg word.

3.10 MAAR simboliseer 'n verband tussen die sake of sakekomplekse wat deur die lede van die koördinasie genoem word en dui ook die aard van die verhouding wat primêr teenstellend is, aan. Die eenhede wat verbind word, is vergelykbaar; die vergelykbaarheid kan ôf formeel ôf inhoudelik wees. Indien die woordinhoud van die twee lede in teenstelling tot mekaar staan, kan die voegwoord weggelaat en deur 'n pouse vervang word.

Die gebruik van MAAR as 'n neweskikkende voegwoord is baie beperkter as dié van EN en OF a.g.v. die "teenstelling" wat noodsaaklik is vir die natuurlike gebruik van MAAR, vgl. bv.:

Jan en Piet kom.

Jan of Piet kom.

*Jan maar Piet kom.

Jan kom, maar Piet kom nie.

Verwysings in Hoofstuk III

1. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.57, pp. 137-182.
2. Bep. Bos, "The Coördinative Construction in Modern Dutch", Lingua XI, p. 57.
3. A.W. de Groot, "Structural Linguistics and Word Classes", Lingua I(4): 485.
4. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 57, p.139.
5. Van Dale's, Nieuw Groot Woordenboek der Nederlandse Taal⁷, p. 1049.
6. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 57, p. 146.
7. C. Schmidt, De consessieve voegwoordelijke bijzin in het Nederlands van de Middeleeuwen en de Zeventiende eeuw, p.7.
8. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 57, p. 147.
9. A.C. Bouman en E.C. Pienaar, Afrikaanse Spraakkuns, p. 162.
10. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 57, p.156.
11. Ibid., p.158.
12. Ibid., p. 159.
13. Ibid., p. 166.
14. Ibid., p. 163.
15. Ibid., p. 168.
16. Ibid., p. 173.
17. Ibid., p. 175.
18. A.W. de Groot en H. Schultink, Studies op het Gebied van het Hedendaagse Nederlands, p. 59.

HOOFSTUK IV

VERBINDINGE MET DOG¹⁾

4.1 DOG word as sterk mededinger van MAAR beskou, is ongeveer sinoniem met MAAR en word soos MAAR onder andere gebruik om teenstellende verband aan te dui. Die gebruik van die verouderde DOG is beperk tot gestileerde, statige, betogende of deftige taal en kom selde in die spreektaal voor.

Voorbeeld: Hy is nie ter dood veroordeel nie, dog die regter vind dit wenslik om 'n lewenslange vonnis op te lê.

In dié spesifieke geval kan DOG deur MAAR vervang word. DOG word soms gebruik om MAAR af te wissel, bv.:

... maar hierdie woorde word nie langer in hul oorspronklike betekenis gebruik nie, dog hulle het nie in onbruik geraak nie.

4.2 DOG kan aan die begin van 'n nuwe sin of paragraaf gebruik word en funksioneer teenstellend met dit wat in die vorige sin of paragraaf beweer is, bv.:

Die laaste paar weke het hy berge probeer versit. Dog hy het te laat wakker geskrik.

1) G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.57., pp. 181-182.

HOOFSTUK V

VERBINDINGE MET OF¹⁾

(Die verbinding of....of word ook hier bespreek)

5.1 Inleiding

In 'n ondersoek na die waarde en gebruike van die alternatief-koördinerende voegwoord OF (Eng. or) moet in gedagte gehou word dat OF ook binne bepaalde sintaktiese omgewings as onderskikkende voegwoord (Eng. if = indien) kan funksioneer, vgl.:

Ek lees of ek skryf of ek slaap. (OF tree neweskikkend op.)

OF

Hy vra of hy my kan help.

In laasgenoemde geval tree OF onderskikkend op. Die OF-groep vorm 'n inherente deel van die eerste groep; dit tree naamlik as Objek van hy vra op. Die verbinding van 'n objeksgroep met die voegwoord OF dui op onsekerheid by die spreker. Droste²⁾ noem hierdie OF 'n komplementeerder; die of-sin is nl. ingebed in 'n vraagsin.

As verdere voorbeeld van die onderskikkende gebruik van OF, vergelyk:

Ek weet nie of hy slaap nie.

Hy hardloop of hy betaal word.

Die dominante groep + OF + die geïnkorporeerde groep druk onsekerheid, twyfel, verlange, ontkenning of vergelyking uit.

Daar bestaan dus eintlik twee OF-voegwoorde wat van vroeg af as homonieme beskou word. Die aspek wat die twee voegwoorde gemeen het, is dat albei 'n mate van onsekerheid of 'n hipotetiese karakter aan verbindings en sinspotente groepe verleen.

5.2 Die waarde van die OF-koördinasie:

Die waarde van die neweskikkende OF is ongeveer: "... choose between the next term and the preceding one..."³⁾ Deur 'n OF-koördinasie te gebruik,

stel die spreker dikwels twee of meer alternatiewe moontlikhede teenoor mekaar, maar laat die keuse aan die gespreksgenoot oor. Die aard van die gekoördineerde skakels wat sintakties gelykwaardig en in getal onbeperk is, kan wissel:

- 5.2.1 Die een skakel kan die ander uitsluit en slegs òf die een òf die ander word in die werklikheid realiseer, bv.:

Wat sê jy, ja OF nee?

Kraak en Klooster⁴⁾ gebruik die term Eksklusiewe Disjunksie om OF-koördinasies aan te dui waar die voegwoord teenstellend funksioneer, die skakels mekaar weerspreek en die leser of hoorder tussen die skakels moet kies. Vergelyk verder:

Jy moet gou maak of tuis bly.

OF kan hier deur anders vervang word:

Jy moet gou maak, anders bly jy tuis.

In dié tipe OF-verbindinge word die voegwoord dikwels herhaal, bv.:

Jy moet òf gou maak òf tuis bly.

In die geval van Eksklusiewe Disjunksie sluit die skakels mekaar dikwels op grond van die intonasie eksplisiet uit, vgl.:

Drink hy tee of (drink hy) koffie?

Die implikasie van die vraag is dat hy iets drink en dat daardie iets òf tee òf koffie is.

Kontinuering is daarvoor verantwoordelik dat sommige dele weggelaat word, bv.:

Drink hy tee of $\emptyset \emptyset$ koffie?

- 5.2.2 In ander gevalle hoef die skakels mekaar nie noodwendig onderling uit te sluit nie en is beide moontlikhede denkbaar. Hoewel die optredes wat in die twee skakels genoem word nie tegelyk kan plaasvind nie, word dit as afwisseling bedoel, bv.:

Elke middag kuier sy by ons of ons by haar.

Drink hy (tee of koffie?)

Dié tipe word Nie-eksklusiewe Disjunksie genoem.

Volgens Kraak en Klooster hou die verskil tussen Eksklusiewe en Nie-eksklusiewe Disjunksie verband met 'n verskil in intonasie,⁵⁾ vgl. bg. voorbeelde. In die geval van Eksklusiewe Disjunksie word die skakels beklemtoon, maar in die geval van Nie-eksklusiewe Disjunksie tref ons 'n neutrale intonasiepatroon aan.

Deur Eksklusiewe en Nie-eksklusiewe Disjunksie in Vraagsinne te gebruik, blyk die verskil tussen die twee tipes uit die antwoorde, vgl.:⁶⁾

Eksklusief: Drink jy tee of koffie? Antwoord: Koffie asseblief.

(Die aangesprokene kies een van die aangebode moontlikhede.)

Nie-eksklusief: Kan ek vir jou tee of koffie gee? Antwoord: Ja, dankie.

(Die aangesprokene wil iets te drinke hê en dit maak nie saak of dit tee of koffie is nie.)

5.2.3 Sinonimie van die twee skakels maak die OF-koördinasie onaanneemlik, bv.:

*Hulle kom na mekaar of die een kom na die ander.

Die aard van die OF-koördinasie word in hoë mate deur die betekenis en funksie van die verbonde elemente, die sintaktiese aard van die verbinding en die konteks bepaal.

Die OF-koördinasies is, soos ook EN-koördinasies, nie aan tweeledigheid gebonde nie. In die praktyk word die vorm met twee skakels egter die meeste gebruik. Die aard van die verband wat deur OF gelê word, is dikwels opposisioneel en in dié opsig vertoon die OF-koördinasie 'n ooreenkoms met die MAAR-koördinasie.

5.3 Die sintaktiese omgewing waarbinne die OF-koördinasie optree:

Hoewel die OF-koördinasie dikwels beperk is tot twee of meer sinsdele kan twee inkorporasies of twee sinspotente groepe wat selfstandig kan

optree, ook deur middel van OF koördineer word.⁷⁾

5.3.1 Koördinasie van Sinsdele:

5.3.1.1 Twee sinsdele wat 'n regstreekse teenstelling vorm en mekaar wederkerig uitsluit, kan met behulp van OF koördineer word, bv.:

Is die trui wit of swart?

5.3.1.2 Die OF-koördinasie kan gebruik word om twee moontlikhede as variante naas mekaar te stel, bv.:

Julle ouers of voogde moet die brief onderteken.

Die brief moet deur die ouers onderteken word, maar by gebrek aan ouers moet voogde die brief onderteken. Die hoorder word nie voor 'n keuse wat die Subjek raak, gestel nie; die koördinasie dui nie op onsekerheid nie en die res van die sin is op beide Subjekte van toepassing. Die volgende voorbeeld sluit by die bogenoemde alternatiewe OF-voorbeeld aan:

Om skrywer of kunstenaar te word, is goed en wel; (jy moet egter intussen liggaam en siel aanmekaar hou.)₂

Die teenstelling wat uitgedruk word, bestaan primêr tussen die hele OF-koördinasie en deel 2. Hoewel OF gebruik word, is 'n keuse tussen die s.nwe. (skrywer, kunstenaar) nie nodig of belangrik nie.

Feitlik alle woordklasse kan met OF koördineer word:

Werkwoorde: Hy loop OF ry.

B.nwe.: Sy wit OF rooi hemp...

Bwe.: Hy werk ywerig OF langtand...

Telwoorde: Twee OF drie kinders moet my asb. gou help.

Voegwoorde: Neem aan rugby en/of tennis deel. (/ = OF)

Voorsetsels: Sit hulle op OF onder die tafel?

Vnwe.: Ek weet nie wie OF wat hom nou weer uit die werk hou nie.

Uitroepe word normaalweg nie met OF kombineer nie: *Eina OF sjoel!

Homonimie wat rondom die alternatiewe OF optree, kan verduidelik word deur op die verskil in gekoördineerde dele te wys, vgl.:

Is dit oop deure of vensters?

Is dit oop deure of $\emptyset$ vensters? (oop word kontinueer.)

5.3.1.3 Die gewone (nie-modale) alternatiewe OF-koördinasie dui slegs op sinonieme name indien verskillende name wat bekend is, vermeld word, bv.:⁸⁾

Die gesegde of predikaat ...

Die inboorlinge of Bantoes...

OF funksioneer gelykstellend; dit dui twee name vir dieselfde saak of ding aan.

OF kan bv. deur alias, ook bekend as of met ander woorde vervang word.

Hierdie OF kan as 'n verklarende voegwoord beskou word, want die tweede sinsdeel word verklarend aan die eerste geheg; die voegwoord OF funksioneer skynbaar gelykstellend en verklarend. (gesegde = predikaat)

In dié konstruksie kan die verouderde ofte (wel) ook gebruik word, bv.:

Sê vir Piet ofte(wel) jou skoonpa ...

5.3.1.4. 1. Die alternatiewe OF-koördinasies kan modaal gekleur wees en byvoorbeeld onsekerheid uitdruk:

Is 'n gereelde afleweringsdiens wenslik en watter vorm is die mees ekonomiese - per fiets OF per motorfiets?

Die gegewe wat die skrywer of spreker aanbied, vereis 'n oplossing.

Beide moontlikhede (per fiets of per motorfiets) kan as "afleweringsdiens" beskou word. Die vraag is egter wat die mees ekonomiese afleweringsdiens is. In dié stadium is 'n keuse tussen die twee afleweringsdienste nie nodig nie. Die keuse moet gegrond word op argumente wat nog aangebied moet word.

Die onsekerheidselement is ook in die volgende geval duidelik:

In digte mis behoort 'n mens versigtig te bestuur. Jy weet nie altyd OF₁ dit 'n dier OF₂ boom is wat jy langs die pad gewaar nie.

Hoewel OF_1 onderskikkend en OF_2 neweskikkend funksioneer, impliseer beide voegwoorde onsekerheid.

2. Die OF-koördinasie van sinsdele binne dieselfde sinspotente groep kan op verskillende maniere die modale klimaat van die hele sinspotente groep tipeer, bv. onder andere :

- a) Sy belangstelling lê veral, of nog beter/juister (geformuleer), uitsluitlik in die historiese taalkunde.

Die spreker probeer die belangstellingsveld so noukeurig moontlik afbaken en in dié proses verbeter hy sy formulering. Sekere addisionele elemente, bv. nog beter (geformuleer) versterk die modale klimaat.

- b) Sonder enige beplanning OF oorleg vertrek hul holderstebolder. Die alternatiewe koördinasie van verwante begrippe versterk die negatiewe hoedanigheidsbepaling.

- c) Hy sal praat oor die posisie van die skrywer in Suid-Afrika of oor sensuur.

In die voorbeeld tree twee moontlike objekte wat deur 'n voorsetsel voorafgegaan word op. Die herhaling van die voorsetsel oor dui aan dat ons met twee verskillende begrippe te make het.

3. Die teenstellende aard van die OF-verbinding kan versterk word deur bv. ook of selfs in die laaste skakel te gebruik, bv.:

Jy kan per motor of per trein of ook per vliegtuig reis.

Die laaste skakel word as nuwe moontlikheid aangebied. Die laaste moontlikheid is bv. belangrik as 'n keuse uitgeoefen moet word.

Vergelyk ook:

Jy kan per motor of per trein of selfs per vliegtuig reis.

Die laaste skakel word meer pertinent as die vorige twee onder die aandag gebring en op dié manier word 'n klimaks bereik.

4. Alternatiewe OF-koördinasies laat nuanseverskille wat betref die teenstellende aard van die verbinding toe. Om dié verhouding ten opsigte van die dominante groep te presiseer, gebruik die spreker of skrywer addisionele partikels voor of na die voegwoord, bv. komparatiewe of prediserende invoegsels soos

of liewer, of eintlik, of beter, of juister, of ten minste,
of darem, of anders gestel, ens.

Jy moet sorg dat jy slaag, of darem 'n poging aanwend om te slaag.
Een van sy pasiënte, of liewer een van sy voormalige pasiënte,
wou hom kom spreek.

Die laaste skakel herroep as't ware die eerste skakel en bied iets anders in die plek daarvan aan. Hier funksioneer OF verklarend; die spreker formuleer versigtig om bv. 'n misverstand te voorkom.

Vergelyk ook:

Wat baat dit 'n mens om met hulle te raas, of erger nog,
om met hulle te probeer redeneer?

of + erger + nog is hier ongeveer gelyk aan of iets wat nog erger is.

5. Die modale nuanseverskille wat as gevolg van 'n verruimende, presieser omskrywing ontstaan, is dikwels die gevolg van die gebruik van sinonieme wat verskil wat hul semantiewe inhoud of gevoelswaarde betref.

5.3.1.5 Die gebruike van (genuanseerde) OF-koördinasies:

Die verskynsel dat probeer word om in alle gevalle korrek te formuleer, het tot gevolg dat bg. tipe modale OF-koördinasies as tipiese betoog-vorme beskou word. In juridiese beskrywings word subtiele teenstellings gebruik om die saak so noukeurig as moontlik af te baken. In die analitiese beskrywing van sekere wetenskaplike gegewens word ook probeer om so sekuur as moontlik te formuleer.

In die epiek word die situasie of gebeure meestal beskryf soos dit is of

soos dit plaasvind en gevolglik is OF-koördinasies nie in epiese styl volop nie. Indien dit wel voorkom, verrai die onsekerheidskarakter van die verbinding die subjektiewe instelling van die skrywer wat bv. kommentaar lewer op die optrede van die karakters, bv.:

Sy nooi die langhaar-man, of wie ook al, binne en hou die vent geselskap.

5.3.1.6 Talle alternatiewe OF-koördinasies het stereotiepe taalgebruik geword, bv.:

Hy het nie kind of kraai nie.

Die afsonderlike lede van die koördinasie het hul eie betekenis verloor en die koördinasie dui 'n totale ontkenning aan.

Verdere voorbeelde van stereotiepe alliterasies is:

sus of so
blik of bloos

Twee antonieme kan in die stereotiepe verbinding optree, bv.:

aan of af
kop of stert

Twee bywoorde kan ook op stereotiepe wyse deur die voegwoord OF gekoppel word, bv.:

nou of nooit

In die stereotiepe verbinding tree die twee skakels soms teenstellend op en word impliseer dat net een van die skakels in 'n bepaalde situasie geld, bv.:

ja of nee
buig of bars
kruis of munt

In die pronominale sfeer word die teenstelling soms minder sterk waargeneem en het sekere stereotiepe koördinasies as groep één betekenis gekry, nl. dié van samegestelde vnw. van onbepaaldheid, bv.: ⁹⁾

dese of gene = enigiemand
die een of die ander

Ook ander verbindings kan onbepaaldheid aandui, bv.:

heinde of verre

min of meer

Die OF-koördinasie van getalle dui 'n onbepaalde hoeveelheid aan, bv.:

Gee asb. twee of drie spykers aan = 'n paar spykers

Die orde van die skakels is nie omruilbaar nie aangesien 'n rangskikking volgens klimaks by telwoorde die enigste aanvaarbare manier is, vgl.:

*drie of twee spykers

Vergelyk ook: Kan ek asb. tien of twintig sent by jou leen?

(tien of twintig = ongeveer twintig)

Die OF-koördinasie tree as bepaling by die s.nw. op. Slegs die kleinere getalle tree in die konstruksie op, vgl. bv.:

*'n honderd of duisend ...

Deur die invoeging van addisionele elemente kan telwoorde onbepaalde hoeveelheid aandui, bv.:

s.nw. + of + telwoord: 'n week of twee = 'n paar weke

(Hoewel die meervoudsbegrip aangedui word, word die lw. 'n gebruik.)

OF tree nie hier teenstellend op nie. Die bedoeling is nie òf 'n week òf twee weke nie. Die implikasie is net dat die tydskuur ongeveer twee weke is.

s.nw. + of + wat : 'n rand of wat

Die getal word glad nie bepaal nie; daar word slegs te kenne gegee dat die getal uiters gering is; ons het met 'n benaderde hoeveelheidsbepaling te make. Die frekwensie van tydsaanduidende s.nwe. wat as eerste lid optree, is baie hoog, bv.: 'n dag of wat

'n week of wat

'n uur of wat

of + stuk kan by dinge wat stuksgewys getel kan word, gebruik word, bv.:

Hy het 'n stuk of ses kinders.

In sommige koördinasies wat dikwels gebruik word en gevolglik feitlik

stereotiep is, kan EN en OF mekaar afwissel, bv.:

In geval van siekte en/of dood ...

Die geval nooit ofte nimmer is interessant aangesien dit waarskynlik die Middel-nederlandse ofte is wat in Nederlands behoue gebly het en uit Nederlands in Afrikaans oorgedra is. Dié verbinding funksioneer herhalend-versterkend.

5.3.2 Die koördinasie van geïnkorporeerde sinspotente groepe:

Geïnkorporeerde sinspotente groepe wat dieselfde funksie in die dominante verband verrig, kan met behulp van OF in alternatief-koördinerende verband teenoor mekaar gestel word, bv.:

Hy het gesê dat hy die vergadering nie kon of wou bywoon nie.

Kontinuering vind rondom dat plaas, bv.:

Hy het gesê dat₁ hy die vergadering nie kon (bywoon nie)
of(dat₂ hy die vergadering nie) wou bywoon nie.

Sodat die res van die kontinuering kan funksioneer, is dit belangrik dat die onderskikkende voegwoord dat implisiet kontinueer word. OF + dat₂ vorm 'n samegestelde verbindingswoord wat 'n geïnkorporeerde groep inlei wat neweskikkend verbind is met en dieselfde funksie verrig as die dat₁-inkorporasie.

In attributiewe inkorporasies kan die betreklike voornaamwoord kontinueer word indien dit in beide skakels dieselfde funksie verrig, bv.:

Ek sou met studente wat hard werk of $\emptyset$ geïnteresseerd is baie kon uitrig.

Indien die betreklike vnw. wel herhaal word, word die inhoude van die twee inkorporasies duideliker teenoor mekaar gestel, bv.:

Ek sou met studente wat hard werk of wat geïnteresseerd is baie kon uitrig.

Die koördinasie van inkorporasies is nie slegs tot twee lede beperk nie, bv.:

Dis nie dat hy die ander kinders se kos gevat het nie of dat hy die ander afgeknou het nie of dat hy die werkies wat sy af en toe aan hom opgedra het, afgeskeep het nie.

5.3.3 Die koördinasie van twee sinspotente groepe:

5.3.3.1 Twee sinspotente groepe wat mekaar uitsluit en waarvan slegs een op 'n gegewe oomblik in die werklikheid aanwesig is, kan met OF verbind word, bv.:

Kry jy koud of kry jy warm?

Gaan jy saam of bly jy tuis?

Die alternatiewe OF-koördinasie word dikwels gebruik om twee sinspotente groepe tot één spreekteenheid saam te voeg, bv.:

Jy werk nou en speel later OF jy speel nou en werk later.

5.3.3.2 In beskrywende taalgebruik word dié koördinasie dikwels gebruik om verskillende fasette van 'n bepaalde situasie wat gelyktydig geld, aan te dui, bv.:

Jongmense baljaar in die see of $\emptyset$ bak in die son.

Die identiese Subjek word in die tweede skakel kontinueer. Die gelyktydigheid van die twee aktiwiteite is slegs moontlik indien die Subjek meervoudig is: sommige baljaar in die see terwyl ander in die son bak.

5.3.3.3 Dié OF-koördinasies kom veral in dialogoog voor, bv.:

Ek kan die saak met my bankbestuurder bespreek of (ek kan) by 'n finansiële raadgewer om hulp aanklop.

Die S + hulpww. kan in die tweede skakel kontinueer word. Die herhaling of kontinuering hou verband met die stilistiese voorkeure van die spreker. OF kan gebruik word om 'n Bevelsin met 'n ander sinspotente groep te verbind, bv.:

"Staan stil OF ek skiet!"

Die vorm van die tweede skakel kan wissel, vergelyk bv.:

"Let op OF dink julle dat julle alles weet?"

Hier vertoon die tweede skakel die vorm van 'n Vraagsin.

Indien die eerste skakel 'n versoek, opdrag of bevel uitdruk en die tweede sinspotente groep deur OF ingelei word, dui die inhoud van die tweede sinspotente groep dit aan wat verwag kan word indien daar nie aan die versoek of bevel in die eerste skakel gehoor gegee word nie, bv.:

"Staan OF ek skiet!"

"Jy moet slaag OF jy gaan aanstaande jaar werk."

Die volgorde van die skakels is vas. Die twee skakels funksioneer as geheel teenstellend: òf die eerste òf die tweede moet plaasvind. Die waarde van die konstruksie "Staan OF ek skiet!" is ongeveer: indien jy nie staan nie, skiet ek. Die konstruksie vertoon dus 'n voorwaardelike karakter. 'n Stelsin + OF + 'n oratoriese vraag kan oorsaaklike verband uitdruk, ¹⁰⁾ bv.:

Dis jou eie skuld of het ek jou nie genoeg gewaarsku nie?

5.3.3.4 Alternatiewe OF-koördinasies van sinspotente groepe is veral gebruiklik in noukeurig-geformuleerde betoë, bv.:

Hy breek my pop of liever, hy haal haar besonder vindingryk uitmekaar om te sien wat haar laat huil.

5.3.3.5 Alternatiewe OF-koördinasies kan as dreigement gebruik word. Die eerste komponent funksioneer imperatief terwyl 'n dreigement in die tweede komponent opgesluit lê wat realiseer sal word indien die aangesprokene die bevel sou vernntagsaam, bv.:

"Bêre jou klere OF ek bring die plak!"

OF kan deur ANDERS vervang word, bv.:

"Bêre jou klere anders bring ek die plak!"

5.3.3.6 Die alternatiewe OF-koördinasie van sinspotente groepe word dikwels in die vraende vorm gebruik, bv.:

Wat beteken haar optrede? Is dit uit blote onkunde of beteken dit iets anders?

Die spreker of skrywer neem 'n bepaalde optrede waar en oorweeg agtereenvolgens verskillende verklarings vir die waargenome optrede. Ook hier is die OF-koördinasie nie slegs tot twee skakels beperk nie.

5.3.4 Die tweede skakel van die koördinasie kan afgesplits word met die gevolg dat die OF-koördinasie die sinsgrens oorskry.

5.3.4.1 In 'n reeks vraagsinne kan OF 'n formeel nuwe vraag inlei, bv.:

Is sy regtig siek? OF was sy maar net lui vir opstaan?

Die vraag kan retories gebruik word, bv.:

Wat het sy dood veroorsaak? OF rus daar 'n vloek op die oudste seun?

OF kan 'n vraagsin inlei waarop 'n mens eintlik 'n ontkennde antwoord verwag, bv.:

Luister na die verduideliking! OF het julle al die kennis in pag?

Die ontkennde antwoord word dan as goedkeuring interpreteer van dit wat in die eerste skakel beweer is.

Indien die vraagsin in die negatief is, verkry die afgesplitste koördinasie in dié besondere geval 'n positiewe waarde, bv.:

Luister na my teregwysing! OF weet julle nie dat ek julle lief het nie?

Die waarde van die tweede skakel is ongeveer die volgende: julle weet mos dat ek julle lief het, ...

Die afgesplitste OF-koördinasie wat 'n nuwe vraag inlei, word veral in dialoge aangetref.

5.3.4.2 'n Stelsin kan deur OF ingelei word, bv.:

Ek glo nie dat sy beheer oor die motor verloor het nie.
OF miskien is dit wat wel gebeur het.

Dié gebruik tref 'n mens veral in die gesproke taal aan. 'n Element van onsekerheid is in die opeenvolgende sinne aanwesig. Die onsekerheids-element word dikwels deur addisionele elemente, soos bv. modale bywoorde, versterk.

- 5.3.4.3 Uitroep-sinne wat 'n bepaalde emosionele reaksie uitdruk, kan deur OF ingelei word, bv.:

Of ek nie reeds met hom gepraat het nie!

Die intonasie speel hier 'n belangrike rol en dit lyk asof die OF-sin geen verband met enige voorafgaande stuk taal het nie. Hier funksioneer OF streng gesproke nie meer as voegwoord nie, maar tree modaal-adverbiaal op.¹¹⁾

- 5.3.4.4 Die afgesplitste skakel kan ook die vorm van 'n voegwoordelike inkorporasie vertoon, bv.:

Dit is ondenkbaar dat so 'n kindjie aan sy eie lot oorgelaat word. Of dat 'n bediende na sy behoeftes moet omsien.

5.3.5.1 Asindetoniese OF-koördinasies:

Indien die koördinasie uit twee lede bestaan, word OF by voorkeur nie weggelaat nie, bv.:

Hy werk in die buitekamer of maak die swembad skoon.

Soms kan OF as alternatiewe verbindingsmiddel weggelaat word, bv.:

Wie se skuld is die hoë druipsyfer? Die studente s'n?
Die dosente s'n? Die sisteem s'n?

Indien die koördinasie uit drie skakels bestaan, kan OF maklik tussen dit eerste en tweede skakel weggelaat word, bv.:

Hy werk in die buitekamer, maak die swembad skoon of herlaai patrone.

Indien OF tussen die tweede en derde skakel ook weggelaat word, is 'n

mens geneig om aan 'n verband wat deur EN gelê word, te dink, vgl.

Hy werk in die buitekamer, maak die swembad skoon, Ø herlaai
patrone ...

5.3.5.2 Polisindetoniëse OF-koördinasies:

OF word soos EN gewoonlik in die voorlaaste skakel van 'n reeks wat uit drie of meer lede bestaan, gebruik om die reeks af te sluit, bv.:

Wit, swart of bruin perde ...

Dit kan wees dat hy vir ^{omtrent} alles bang is, maar dit kan ook
wees dat hy slegs die onbekende, die vreemde of die buiten-
gewone vrees.

Le Roux¹²⁾ beskou 'n woordreeks as 'n bepaalde eenheid waarin neweskikking van die onderdele plaasvind; die dele word dus gelykwaardig langs mekaar gestel.

Indien OF meer as een maal in koördinasies met twee of meer lede gebruik word, sou ons dit 'n polisindetoniëse koördinasie kon noem. Deur gebruikmaking van die polisindetoniëse verbinding word die teenstellings-element tussen die skakels versterk. 'n Verbinding met meer as die normale aantal OF-voegwoorde tref ons bv. tussen geïnkorporeerde groepe aan, bv.:

Maar as jy môreoggend weer verslaap OF₁ as jy nie jou
werk gedoen het nie OF₂ as jy jou boeke tuis vergeet het...

Die gebruik van OF₂ is normaal; OF₁ is oorbodig. Die polisindetoniëse vorm is egter tipies van die aaneenryging van 'n reeks besware in gesproke taal.

Indien 'n spreker bv. 'n juiste eienaam nie dadelik kan onthou nie, word die polisindetoniëse koördinasie gebruik terwyl die spreker na die korrekte naam soek, bv.:

"Jy is vanoggend alweer laat Piet, of Koos of Gert."

OF kan vervang word deur "Ek bedoel..."

In 'n koördinasie wat uit twee skakels bestaan, versterk die polisindetonsoms die feit dat die twee skakels mekaar onderling uitsluit, bv.:

Jy behoort òf die een òf die ander beskikbaar te hê.

Hy is òf lui òf moeg.

OF word dikwels beklemtoon om die teenstelling tussen die skakels nog verder te versterk.

Indien sinspotente groepe polisindetonies verbind word, kan die posisie van die eerste OF wissel, vgl.:

Of jy moet die werk doen òf jy moet druiپ.

Jy moet òf die werk doen òf jy moet druiپ.

Die volgende OF₁...OF₂-tipe verdien spesiale aandag:

Of₁ jy daarvan hou of₂ nie, ek gaan vanaand vroeg slaap.

Ponelis noem dié tipe Randbysinne¹³⁾ aangesien die OF-inkorporasie ook 'n newegeskikte moment bevat wat deur OF₂ ingelei word, bv.:

(Of julle daarvan hou)₁ (of nie)₂ ek gaan vanaand vroeg slaap.

(...)₁ tree as inkorporasie en (...)₂ tree as newegeskikte moment op; die hele bepaling funksioneer egter bywoordelik. Paardekooper¹⁴⁾ huldig ook die standpunt dat OF₁ onderskikkend en OF₂ neweskikkend funksioneer. OF₂ kan deur EN voorafgegaan word, bv.:

Of₁ julle daarvan hou EN of₂ julle nie daarvan hou nie,...

Indien OF₂ + die tweede skakel weggelaat word, kan die sin nie langer funksioneer nie, vgl.:

*Of jy daarvan hou ∅ ∅ ek gaan vanaand vroeg slaap.

Die volgende OF₁...OF₂-tipe verskil effens van bogenoemde tipe want die OF₁-gedeelte funksioneer nie langer bywoordelik nie, maar tree as Subjek op, vgl.:

Of₁ dit reën of₂ sneeu, skeel/traak/raak/gaan my nie aan nie.

Dit lyk of die hoofw. (skeel, ens.) verband hou met die persoonlike mening van die spreker.

Ook hier kan OF_2 deur EN voorafgegaan word, vgl.:

Of_1 dit reën EN of_2 dit sneeu, skeel my nie.

In dié geval kan OF_2 heeltemal weggelaat word, bv.:

Of_1 dit reën EN sneeu, skeel my nie.

Dit is dus duidelik dat binne die sin wat deur OF ingelei word, twee skakels koördineer word. Indien die twee skakels beklemtoon word, word die neweskikkende karakter van die verbinding verder belig, bv.:

Of_1 dit reën of_2 sneeu, skeel my nie.

OF_2 verbind in alle gevalle twee sintakties gelykwaardige skakels. Dit is dus 'n verdere aanduiding van die neweskikkende aard van OF_2 .

Indien OF_2 + die tweede skakel in dié geval weggelaat word, is die sin nog aanvaarbaar indien 'n negatief in die laaste gedeelte optree, vgl.:

Of_1 dit reën $\emptyset$ $\emptyset$ skeel my nie.

* Of_1 dit reën $\emptyset$ $\emptyset$ raak my.

Of_1 dit reën of_2 nie, raak my.

Ten slotte kan net genoem word dat stilistiese oorwegings 'n groot rol speel in verband met die gebruik van die asindetoniese en polisindetoniese koördinasies.

5.3.6 Rondom die neweskikkende OF tree implisiete kontinuering op:

(Vir 'n volledige bespreking van die begrip verwys ek u na 2.4. Om herhaling te vermy, word slegs voorbeelde hier aangebied.)

5.3.6.1 Die woorddeel kan implisiet kontinueer word, bv.:

vrugtepakkers of $\emptyset$ -plukkers

In dié voorbeeld word die eerste lid van die eerste kompositum implisiet as eerste lid van die tweede kompositum kontinueer. Die kontinuering van kompositumdele kan egter ook andersom plaasvind, bv.:

bo- $\emptyset$ of onderarm.

Die vorm Ø-dokter of vrouespesialis is egter ongrammatikaal.

Afleidingsdele kan kontinueer word, bv.:

mens-Ø of Godheid

herorganiseer of Ø-sistematiseer

In die eerste voorbeeld word die gekontinueerde element eers verswyg en dan genoem;

in die tweede voorbeeld word dit egter eers genoem en dan verswyg.

5.3.6.2 Woorde wat in verskillende woordfunksies optree, kan kontinueer word, bv.:

1) Voorsetsels word veral in idiomatiese uitdrukkings implisiet kontinueer, bv.:

op land of Ø see

2) B.nwe. word implisiet kontinueer, bv.:

akademiese besprekings of Ø vergaderings.

Indien twee sake wat deur verskillende s.nwe. benoem word dieselfde kwaliteit het, kan die b.nw. implisiet kontinueer word.

3) Kontinuering van die s.nw., bv.:

verskillende soorte koeke of Ø nageregte

verskillende soorte koeke of Ø terte

Die s.nw. wat as identiese voorbepaling by albei lede optree, word kontinueer.

4) Bywoorde (gewoonlik bywoorde van Graad) kan kontinueer word, bv.:

Hy is baie slim of Ø skelm.

5) Voornaamwoorde kan kontinueer word, bv.:

Sy boeke of Ø potlode

6) Lidwoorde kan kontinueer word, bv.:

Die man of Ø vrou

5.3.6.3 Woorde met sinsfunksie kan kontinueer word, bv.:

1) Die Subjek kan implisiet kontinueer word, bv.:

Hy is baie besig of Ø verbeel hom dat hy baie besig is.

Die implisiet gekontinueerde Subjek kan uitgebrei word, bv.:

S + hulpwerkwoord : Die hond is geslaan of $\emptyset \emptyset$ raakgery.

S + hoofwerkwoord : Hy speel gholf of $\emptyset \emptyset$ tennis.

S + hoofwerkwoord + bw.: Hy praat altyd vinnig of $\emptyset \emptyset \emptyset$ onduidelik.

S + hulpwerkwoord + bw.: Die kinders is dikwels getug of $\emptyset \emptyset \emptyset$
dissiplineer.

2) Die Predikaat of dele van die predikaat kan implisiet kontinueer word:

Die ww. word kontinueer: Sy roep hom of hy $\emptyset$ haar.

Kyk in julle boeke of $\emptyset$ op die bord.

S + hulpww.: Sy het gelag of $\emptyset \emptyset$ gehuil.

Die predikaat + bepalinge kan kontinueer word, bv.:

Die man sal sy vrou binnekort dagvaar of sy $\emptyset$ hom $\emptyset \emptyset$.

5.3.7 Spesiale OF-verbindings:

5.3.7.1 Die eerste verbinding wat spesiale aandag verdien, kom voor in sinne wat twee of meer predikate bevat. Die eerste skakel van die OF-verbinding kan 'n negatief bevat en die woordvolgorde van die tweede skakel is S P A, bv.:

- i) Ek kan nie na hom kyk nie of ek raak aan die lag.
- ii) Nooit moet jy 'n dag oorslaan nie of die skade is gedaan.
- iii) Hy kan geen motor sien nie of hy moet dit koop.
- iv) Hy was nog nie tuis nie of dit reën al.
- v) Hy was nie twintig treë ver nie of die baas soek hom.
- vi) Ek kom nêrens nie of ek hoor daarvan.
- vii) Ek dink nie daaraan of ek kon geslaag het nie.

In die voorbeelde word twee sinspotente groepe wat albei die woordorde van 'n selfstandige groep vertoon, verbind. Die eerste skakel bevat 'n ontkenning en die volgorde van die skakels is vas, vgl.:

*Of ek raak aan die lag, ek kan nie na hom kyk nie.

Volgens vorm het ons met neweskikkende verband te make, maar die betekenis en toon dui op onderskikkende verband. Volgens Van Es en Van Caspel¹⁵⁾

het ons hier met 'n aparte tipe te make wat as oorgangsgebied tussen koördinasie en inkorporasie funksioneer.

Die verbinding vertoon ooreenkomste sowel as verskille met koördinasies en inkorporasies:

- a. In die geval van koördinasies kan meer as twee skakels deur OF verbind word, bv.:

Hy lees of slaap of speel met sy tone.

Ek kan nie na hom kyk nie OF ek raak aan die lag kan nie met behoud van dieselfde betekenisverband ten opsigte van die hoofsin uitgebrei word nie.

- b. By neweskikking kan OF voor die pers. vnw. - predikaat optree, bv.:

Of hy lees of hy slaap ...

Hierteenoor is die volgende stelwyse nie moontlik nie: *Of ek kan nie na hom kyk nie of ek raak aan die lag.

- c. Indien die S van die gekoördineerde skakels dieselfde is, kan kontinuering plaasvind, vgl. 5.3.6.3.

Kontinuering tree nie rondom die spesiale OF op nie, bv.:

*Ek kan nie na hom kyk nie of $\emptyset$ raak aan die lag.

- d. In die geval van neweskikking is OF soms fakultatief, bv.:

Hy lees, $\emptyset$ hy slaap of hy speel met sy tone.

In die spesiale OF-verbinding is OF verpligtend, bv.:

*Ek kan nie na hom kyk nie $\emptyset$ ek raak aan die lag.

Die spesiale OF-verbinding kan nie as 'n suiwer inkorporasie beskou word nie, want die woordorde is dié van 'n onafhanklike groep.

Hoewel hier nie sprake is van die opneem van een groep deur die ander nie, is die onderlinge semanties-sintaktiese binding só sterk dat die twee groepe saam 'n hegte eenheid waarin die tweede skakel die hoofgedagte uitdruk, vorm. In die lig hiervan kan beweer word dat die verbinding sekere hipotaktiese kenmerke openbaar.

Die OF-verbinding word nie hier gebruik om die leser voor 'n keuse te stel,

of om teenstelling of onsekerheid aan te dui nie. Indien die twee skakels van die verbinding geskei word, ontstaan 'n heeltemal ander semantiese waarde, vgl.:

Ek kan nie na hom kyk nie of ek raak aan die lag.

Ek kan nie na hom kyk nie. Ek raak aan die lag.

In die verbinding word die ontkenning van die eerste skakel deur OF neutraliseer. Hoewel daar in die eerste skakel negatiewe elemente aanwesig is, is die waarde van die verbinding positief. Volgens Den Hertog is die funksie van die verbinding "...om in vereeniging met eene voorafgaande ontkenning eene sterke bevestiging als teenstelling uit te drukken." 16) Indien die twee skakels geskei word, het die eerste skakel 'n negatiewe waarde, bv.:

Ek kan nie na hom kyk nie.

Die tweede losstaande skakel is dan op sigself die mededeling van 'n optrede, bv.:

Ek raak aan die lag.

In die verbinding funksioneer die negatiewe partikel(s) van die eerste skakel in 'n beperkte gebied. Die handeling self word nie ontken nie. Die negatief dui nie aan dat ek nie na hom kan kyk nie. Dit dui slegs aan dat die tweede handeling die eerste baie gou opvolg.

'n Negatief wat in die eerste skakel optree, kan in samewerking met OF die spesiale verhouding wat tussen die twee skakels van die koördinasie bestaan, uitdruk.

Die waarde van die verbinding

Ek kan nie na hom kyk nie of ek raak aan die lag

is ongeveer:

altyd as ek na hom kyk, raak ek aan die lag. Altyd as + sinspotente groep dui 'n verhouding van gelyktydige kousaal-samehangende gebeure aan. Hoewel die twee aktiwiteite, die kyk na en die lag saam kan voorkom, veroorsaak die kyk na dat die lag begin.

In 5.3.7.1, voorbeeld vii, het ons met 'n ander tipe OF-verbinding te make. Die verskil word deur die verskil in die spreiding van die negatiewe partikels onderstreep. Daaraan = aan dit en daaraan tree as voorlopige voorsetselvoorwerp op. Dit beteken egter nie dat ons hier met die onderskikkende OF te make het nie, aangesien die woordorde van die OF-skakel dié van 'n selfstandige sin is.

5.3.7.2 Dieselfde tipe OF-verbinding word ook aangetref in voorbeelde waar die eerste skakel nie 'n negatief bevat nie, bv.:

Ek was skaars tuis OF die telefoon lui.

*Ek was skaars tuis MAAR die telefoon lui.

*Ek was skaars tuis EN die telefoon lui.

*Ek was skaars tuis WANT die telefoon lui.

In die tweede sinspotente groep word die Presens in plaas van die normale Perfek gebruik. Die twee skakels kan nie deur EN/MAAR/WANT verbind word nie.

Die feite wat apart in die sinspotente groepe voorkom, kan wel progressief deur EN TOE aaneengeskakel word, bv.:

Ek was skaars tuis EN TOE lui die telefoon.

Die twee gebeurtenisse word in dieselfde tydspanne opeenvolgend aaneengeskakel. In bg. voorbeeld kan EN weggelaat word; die laaste groep word dan met behulp van toe inkorporeer, bv.:

Ek was skaars tuis/toe lui die telefoon.

Hoewel toe as onderskikkende voegwoord beskou word, lei dit in dié voorbeeld die komponent in wat semanties die hoofgedagte uitdruk.

Indien die tweede skakel die omgekeerde woordorde vertoon, kan TOE nie deur OF vervang word nie, vgl.:

Ek was skaars tuis TOE lui die telefoon.

*Ek was skaars tuis OF lui die telefoon.

Indien die tweede skakel egter die omgekeerde woordorde vertoon, kan TOE deur OF vervang word, vgl.:

Ek was skaars tuis TOE die telefoon lui.

Ek was skaars tuis OF die telefoon lui.

Toe kan, sonder om semanties veel van die OF-sin af te wyk, ook gebruik word om die eerste groep te inkorporeer, bv.:

Ek was skaars tuis OF die telefoon lui.

Toe ek skaars tuis was, lui die telefoon.

Die tweede groep funksioneer nou sintakties as die dominante skakel.

Semanties-sintakties bestaan 'n mate van ooreenkoms tussen die OF-stelwyse en die inkorporasie van een van die groepe. 'n Mens sou dus by die genoemde OF-verbinding ook aan 'n hipotaktiese inkorporasie kon dink.

Die aandag moet gevestig word op die feit dat die skakels van die OF-verbinding in 'n bepaalde vaste volgorde optree, bv.:

*Die telefoon lui OF ek was skaars tuis.

*OF die telefoon lui, ek was skaars tuis.

Hier kan die OF-groep nie voor die ander groep geplaas word nie.

(Dit is belangrik dat dié tipe nie verwar word met die inkorporasie deur die hipotetiese OF nie. Indien OF hipoteties funksioneer, kan dit wel die sin inlei, bv.:

Of die telefoon lui, raak my nie.)

- 5.3.7.3 Van Es en Van Caspel¹⁷⁾ beweer dat dit histories aangetoon kan word dat bg. konstruksie op die grens tussen koördinasie en inkorporasie lê en in beginsel aansluit by verbindings met die alternatiewe koördineerder OF. Die primêr alternatiewe aard van die konstruksie is egter nie altyd waarneembaar nie. In die sintaksis funksioneer dié konstruksie dus in 'n bepaalde gebied tussen koördinasies en inkorporasies en het 'n min of meer stereotiepe struktuur dus ontstaan.

5.3.7.4 Dié spesiale OF-verbindinge funksioneer temporeel-aspekties of modaal.¹⁸⁾

Dié gebruike is deels daarvoor verantwoordelik dat die verbinding in 'n bepaalde tussengebied funksioneer.

Die gemeenskaplike formele kenmerk van die struktuur wat sintakties as koördinasie of inkorporasie tipeer kan word, is 'n negatiewe eerste komponent, maar partikels wat perfektiewe aspek aandui en modaal-aspekties funksioneer, kan ook in die eerste komponent optree. Behalwe die negatiewe partikels nie, nooit, nimmer, nêrens, tree bv. net, skaars, nouliks, so pas, so juis ook in die eerste komponent op.

5.3.7.5 Die OF-verbinding wat temporeel-aspekties funksioneer, word veral in die epiek aangetref.

'n Eenvoudige vertelsin kan twee sinspotente groepe bevat wat elk 'n reële betekenis aandui, bv.:

Ons was skaars tuis of dit begin reën.

Die verbindingswoorde skaars - of en die intonasie van die eerste komponent wat nie soos by 'n selfstandige sin aan die einde daal nie, het die aspektiese verhouding tussen die komponente tot gevolg.

Indien 'n sin met skaars, nouliks ingelei word, verwag die hoorder 'n OF-groep, bv.:

Skaars/nouliks was ons tuis OF dit begin reën.

Skaars en nouliks funksioneer adverbiaal, maar karakteriseer saam met OF die aspektiese funksie van die hele sin.

Van Es en Van Caspel ¹⁹⁾ noem skaars/nouliks ... of 'n gespreide voegwoordgroep wat in die sin wat uit twee skakels bestaan, optree en met sowel ...as vergelyk kan word. Skaars/nouliks is formeel deel van die eerste skakel, veroorsaak in die inleidende posisie inversie, maar kan ook op 'n ander plek in die sin optree, bv.:

Ons was skaars tuis, of ...

Skaars/nouliks word nie as geïntegreerde deel van die eerste groep beskou nie, maar as 'n partikel wat in korrelasie met die voegwoord OF optree en word dus as onderdeel van die voegwoordgroep gereken.

5.3.6.6 Die verhouding tussen twee sinspotente groepe wat deur skaars/nouliks ... of aangedui word, is dié van progressiwiteit.

Die gebeure wat in die groepe verwoord word, volg mekaar direk en vinnig in die tyd op, bv.:

Ons was skaars tuis of die telefoon lui.

Die eerste komponent funksioneer gewoonlik perfekties, vgl.:

Ons was skaars/nouliks tuis ...

Die gebruik van die perfek dui op die voltooiing van die handeling of optrede:

Ons het pas by die huis gekom, dus bevind ons ons nou tuis.

Van Es en Van Caspel ²⁰⁾ beskou die tweede element epies en psigologies as die belangrikste omrede die skrywer of verteller die hoofaandag daarop vestig.

Nouliks/skaars ... of dui aan dat die tydsverloop tussen die tuiskoms en die aanvang van die volgende gebeure van korte duur was.

Ons was wel tuis, maar net vir 'n kort rukkie.

Die pouse in die opeenvolging van die gebeure kan effens varieer word deur skaars/nouliks deur die partikels pas, net, (nog)maar net, te vervang, bv.:

Ons was pas tuis of die telefoon lui.

Hier tref ons die interessante verskynsel aan dat indien die tydsverloop tussen die twee aktiwiteite te groot word, OF as inleidende partikel van die tweede komponent deur TOE vervang word, bv.:

*Ons was lankal tuis OF die telefoon lui.

Ons was lankal tuis TOE die telefoon lui.

5.3.7.7 Stereotiepe onpersoonlike groepe kan ook in die eerste skakel van 'n progressiewe OF-koördinasie optree, bv.:

a) Dit duur nie lank nie of hy was weer sonder werk.

Dit verwys terug na iets wat reeds plaasgevind het. Die eerste skakel word as 'n gestereotipeerde sinswending beskou.²¹⁾ OF kan vervang word deur onder andere tot(dat), (eer)dat, voor(dat). Die tweede komponent dui die realiteit aan.

b) Dit skeel nie veel nie of hy was dood.

Dit het min geskeel of hy het ingeval.

Skeel + 'n negatief/min in die eerste skakel plus 'n tweede skakel wat deur OF ingelei word, dui aan dat die gebeurtenis tog nog nie plaasgevind het nie. Die inhoud van die tweede komponent word as dreigende, nie-gerealiseerde gevaar beskou.

5.3.7.8 In die epiek dui die gebruik van die progressiewe OF-verbinding op 'n besondere geïnteresseerdheid van die skrywer of verteller in die verrassende gebeure, bv.:

Kersvader het die pakkies skaars by die boom neergesit of die lig word aangeskakel.

'n Mate van spanning word by die leser of hoorder gewek.

In die epiek kan die OF-verbinding ook op die gelyktydigheid van twee aktiwiteite dui, vgl.:

Hy kom nooit hier nie OF hy het iets nuuts te vertelle.

Die waarde van die konstruksie is ongeveer: (byna) altyd as hy hier kom, het hy iets nuuts te vertelle. 'n Oorsaaklike verband is ook tussen die twee komponente waarneembaar:

Sy kuier het tot gevolg dat iets nuuts vertel word.

Die OF-verbinding word gewoonlik in beweringsinne gebruik om 'n opvatting wat as erkende waarheid gestel word aan te bied, bv.:

Daar is geen mens nie of hy het sy foute.

Sonder die OF-skakel het die eerste komponent as bewering 'n totaal ander waarde, bv.:

Daar is geen mens nie = daar is niemand nie.

Indien daar is geen mens nie as eerste komponent van die OF-verbinding optree, kry is die betekenis van bestaan en verrig die tweede komponent 'n funksie wat ooreenstem met dié van 'n negatiewe inkorporasie, bv.:

Daar bestaan geen mens (wat nie foute het nie.)

Op dié manier gebruik, noem die OF-verbinding 'n inherente faset van die naamwoordelike deel in die eerste skakel.

Hoewel die tweede komponent die vorm van 'n selfstandige sin vertoon, raak die funksie van die tweede komponent aan dié van 'n inkorporasie. Bg. voorbeeld vestig weer eens die aandag op die tussengebied waarin dié konstruksie funksioneer.

5.4 Koördinasies wat verwant is aan die OF-koördinasie:

5.4.1 Die OF-koördinasie kan dikwels deur die aaneenskakelende EN-koördinasie vervang word, bv.:

Ek hou nie van tee OF koffie nie.

Ek hou nie van tee EN koffie nie.

Die waarde van die koördinasies is ongeveer dieselfde.

5.4.2 Die verbinding met maar ook is verwant aan die OF-koördinasie, bv.:

Hy kon as gevolg van sy misstap sy studies laat vaar OF
hy kon deelyds daarmee voortgaan.

Hy kon as gevolg van sy misstap sy studies laat vaar maar ook
was dit moontlik dat hy deelyds daarmee kon voortgaan.

Na aanleiding hiervan noem De Vooys en Schönfeld OF onder andere 'n teenstellende voegwoord wat deur MAAR vervang kan word.²²⁾

5.4.3 In betogende taal kan die OF-koördinasie deur 'n alternatiewe koördinerende

hetsy-verbinding wat teenstellende verband aandui, vervang word indien daar 'n keuse tussen twee of meer voorwaardes gestel word, bv.:

A.g.v. die groeiende studente-getalle moet addisionele akkommodasie gevind word, hetsy/òf in die vorm van nuwe koshuise, hetsy/òf in die vorm van gerestoureerde woonhuise.

Allerlei hetsy/ditsy ... of -kombinasies wat as voegwoordgroep²³⁾ teenstelling uitdruk en sinsdele koördineer, is moontlik, bv.:

hetsy ... hetsy / ditsy ... ditsy
hetsy/ditsy ... of
òf ... òf

Die alternatiewe hetsy-verbinding kan ook volledige sinspotente groepe raak, bv.:

Hetsy/of hy vertrek, hetsy/of hy hier bly, ek moet die probleem self oplos.

Die hetsy/ditsy ... of - verbinding is nie slegs tot twee skakels beperk nie, bv.:

Hetsy ek vandag of môre of oormôre ...

Dubbelsinnigheid van en...of - verbindings kan deur die invoeging van hetsy/ditsy opgelos word, bv.:

Jan en Piet of Klaas ...
(Hetsy/ditsy Jan en Piet) of Klaas ...
Jan en (hetsy/ditsy Piet of Klaas) ...

Dit is interessant om daarop te let dat De Groot hetsy as 'n "general co-ordinating conjunction" beskou.²⁴⁾

5.5 Die gebruik van OF as neweskikkende partikel is redelik vry en OF is die enigste neweskikkende voegwoord wat ook onderskikkende verhouding kan aandui.

Verwysings in Hoofstuk V

1. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 58, pp. 183-215.
2. F.G. Droste, "Over hoofdzin, bijzin en de komplementeerder dat",
Nieuwe Taalgids 69, p. 120.
3. Bep. Bos, "The Coördinative Construction in Modern Dutch," Lingua XI : 57
4. A. Kraak en W.G. Klooster, Syntaxis, pp. 264-274.
5. Ibid., p. 264.
6. M.C. van den Toorn, "Balansschikking en Disjunctie," Nieuwe Taalgids 65 :
108.
7. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 58, p. 183.
8. Ibid., p. 189.
9. Ibid., p. 190.
10. C.H. den Hertog, Nederlandsche Spraakkunst I, p. 19.
11. G.A. van Es, Nederlandse Syntaxis in klein bestek, p. 266.
12. J.J. le Roux, Oor die Afrikaanse Sintaksis, p. 18.
13. F. Ponelis, Grondtrekke van die Afrikaanse Sintaksis, p. 140.
14. P.C. Paardekooper, "Of het nou regent of dat het mooi weer is as bw.
bep." , Nieuwe Taalgids 70, pp. 162-170.
15. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.58, p.200.
16. C.H. den Hertog, Nederlandsche Spraakkunst III, p. 227.
17. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 58, p. 202.
18. Ibid., p. 203.
19. Ibid., p. 204.
20. Ibid., p. 205.
21. Ibid., p. 207.
22. C.G.N. de Vooy en M. Schönfeld, Nederlandse Spraakkunst², p. 169.
23. Ibid., p. 336.
24. A.W. de Groot, "Structural Linguistics and Word Classes," Lingua I(4),
p. 453.

HOOFSTUK VI

VERBINDINGE MET NOG¹⁾

(Die verbinding nog ... nog word ook hier bespreek)

- 6.1 Klooster en andere ²⁾ noem NOG 'n neweskikkende voegwoord wat Konjunksie tot gevolg het en veral gebruik word om gelyksoortige sinsdele binne een sinspotente groep te koördineer, bv.:

Dokumente nog geld is by hom veilig.

Die verband wat tussen die skakels gelê word, is aaneenskakelend; NOG het die waarde van: nie ... en ook nie. Die optrede van NOG negatiewe die eerste komponent.

- 6.2 Die polisindetoniese nog ... nog -verbinding wat as 'n egte newegeskikte voegwoordgroep beskou word ³⁾ en wat dikwels voorkom, het nadruklikheid tot gevolg, bv.:

Nog dokumente nog geld is by hom veilig.

Dit is interessant om daarop te let dat die vorm van die sin positief is, hoewel die implikasie die volgende is:

Dokumente is nie by hom veilig nie en geld is ook nie by hom veilig nie.

NOG of NOG ... NOG het 'n tipe dubbele negasie tot gevolg. ⁴⁾

Die neweskikkers kan beklemtoon word:

Nòg dokumente nòg geld is by hom veilig.

Nòg hy nòg ^{die} kinders het ooit honger gely.

- 6.3 Stereotiepe uitdrukkings het rondom NOG ontstaan:

Hy het (nog) kind nog kraai = hy het nie kind of kraai nie.

Ons het taal nog tyding van hom verneem = ons het niks van hom verneem nie.

Die gebruik van NOG impliseer dus negatieweiteit en verskillende grade negatieweiteit kan deur NOG uitgedruk word. Van Dale ⁵⁾ noem noch 'n ontkennende

voegwoord.

In statige styl word NOG + inversie gebruik indien twee volledige sinne verbind word, bv.:

God straf nie sy kinders nie, nog veroordeel Hy hulle.

Die waarde van nog is EN (OOK) NIE.

6.4

Die gebruik van NOG is beperk tot die neweskikking van dele binne 'n sinspotente groep. Die gebruik van NOG-koördinasies is nie in die spreektaal baie uitgebreid nie.

Verwysings in Hoofstuk VI

1. G.S. Overdiep en G.A. van Es, Stilistiese Grammatica van het Moderne Nederlandsch², pp. 621-622.
2. W.G. Klooster, H.J. Verkuyt en J.H.J. Luif, Inleiding tot de Syntaxis² p. 102.
3. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 59, p.238.
4. H.F.A. van der Lubbe, Woordvolgorde in het Nederlands, p. 100.
5. Van Dale's Nieuw Groot Woordenboek der Nederlandse Taal⁷, p. 1153.

HOOFSTUK VII
VERBINDINGE MET WANT ¹⁾

7.1 Inleiding

Die gebruik van die voegwoord WANT het nie tradisionele koördinasie of neweskikking van sinspotente groepe tot gevolg nie. Die verklaring hiervoor lê waarskynlik in die semanties-sintaktiese funksie van WANT. Die WANT-verbinding stel nie twee alternatiewe of teenstellende sinspotente groepe teenoor mekaar nie. WANT funksioneer ook soos sommige tradisioneel onderskikkende voegwoorde, bv. omdat en aangesien, kousaal en dui oorsaaklike of redegewende verband aan.

Binne die kousale verbinding kan die lede nie meer as sintakties gelykwaardig beskou ^{/word} nie, want die een skakel funksioneer onderskikkend aan die ander skakel. In die lig hiervan beskou Van Dale ²⁾ WANT as 'n "redengevend voegw." Omrede Van Es en Van Caspel ³⁾ koördinasie in die eerste plek op die funksie van die skakels binne die verbinding en nie die vorm nie toepas, beweer bg. skrywers ook dat WANT-verbindings in beginsel meer na onderskikking as na neweskikking neig.

Die sinspotente groepe wat in 'n kousale verhouding optree, kan egter in bepaalde sintaktiese omgewings sintakties gelykwaardig funksioneer, vgl.:

Ek kan nie kom nie; ek is siek.

Ek kan nie kom nie, WANT ek is siek.

Ek kan nie kom nie OMDAT ek siek is.

Die WANT-sin funksioneer tussen die geïntegreerde en voegwoordlose parataktiese vorm.

Van Es en Van Caspel verkies om nie die term koördinasie vir WANT-verbindings te gebruik nie, maar om liever van kousaal-parataktiese WANT-verbindings te praat. ⁴⁾

7.2 Die semantiese waarde van die WANT-verbinding:

Semanties verskil die volgende stelwyses nie noemenswaardig nie:

Hy is moeg; hy het laat gewerk.

Hy is moeg WANT hy het laat gewerk.

Hy is moeg OMDAT hy laat gewerk het.

WANT-verbindinge is gegrond op 'n subjektiewe interpretasie deur die spreker van die oorsaaklike verband tussen die gegewe. Die verbinding verklaar die oorsaaklike verband tussen twee gebeure waaroor die spreker redeneer het, bv.:

Hy is verkoue, WANT hy het natgereën.

Die WANT-verbinding kan ook 'n beslissing motiveer, bv.:

Ek dink dat hy die regte keuse is, WANT hy sal weet hoe om met die Vakbondleiers te onderhandel.

Dié gebruik lei daartoe dat WANT-verbindings veral in die betoog en in gesprekke gebruik word en gewoonlik subjektief funksioneer.

Volgens Overdiep⁵⁾ impliseer die WANT-skakel "... redelike motiveering van het voorgaande, niet de oorsaak van of de aanleiding tot een gebeurtenis. ... de auteur treedt met zijn subjectieve meening naar voren."

7.3 Die sintaktiese eienskappe van WANT-verbindings:

Die eiesoortige kenmerke van die WANT-verbinding het sekere formele "eienaardighede" tot gevolg.

7.3.1.1 Die WANT-verbinding is in beginsel tweeledig, bv.:

Hy is moeg, WANT hy het hard gewerk.

Volgens De Vries⁶⁾ vorm die skakels saam die totale woordinhoud van die sin, maar die skakels tree nie as lede van 'n konstruksie op nie omrede daar geen sintaktiese verband tussen sinsdele wat deur WANT verbind word, bestaan nie. Die WANT-skakel is dus gelykwaardig aan die eerste skakel in waarde en belangrikheid.⁷⁾ De Groot noem WANT 'n "co-ordinating sentence conjunction."⁸⁾

7.3.1.2 WANT verbind hoofsaaklik Subjek-Predikaat-konstruksies, bv.:

Hy is siek, WANT hy het natgereën.

Die volgorde van die skakels is semanties nie vry nie; die WANT-skakel tree in die tweede posisie op. Die WANT-groep volg as verklaring op die mededeling of stelling wat gemaak is, vgl.:

Hy is siek, WANT hy het natgereën.

*WANT hy het natgereën, hy is siek.

Die eerste skakel kan ook in die Vraag- of Bevelvorm aangebied word, vgl.:

Hoekom is hy nie in die bed nie, WANT ek sien dat die bed opgemaak is.

Hou dadelik op met jou gehuil, WANT dis nie so erg nie.

Die tweede skakel vertoon die onafhanklike woordorde, soos ook die geval by die ander neweskikkende voegwoorde.

WANT kan dus gebruik word om twee lede met 'n nie-gelyke valensie te verbind. Den Hertog⁹⁾ beweer dat die tweede skakel effens sterker as die eerste beklemtoon word.

In teenstelling met die ander neweskikkende voegwoorde kan WANT slegs sinspotente groepe met 'n onafhanklike woordorde verbind.

7.3.1.3 As gevolg van die kousaal-verklarende verband wat tussen die twee skakels bestaan, is implisiete kontinuering onmoontlik omrede implisiete kontinuering of sametrekking gelykwaardigheid van die betrokke sinspotente groepe of skakels binne die sinsgeheel veronderstel.

Implisiete kontinuering: *Jan is in die bed, WANT ∅ is siek.

Eksplisiete kontinuering is egter wel moontlik:

Jan is in die bed, WANT hy is siek.

Die Subjek word in die vorm van 'n persoonlike voornaamwoord kontinueer.

Die volgorde van die skakels kan egter nie met behoud van dieselfde semantiese waarde omgeruil word nie, bv.:

*Hy is siek, WANT Jan is in die bed.

7.3.2 Polisindetoniese reeksvorming is onmoontlik, vgl.:

*Hy is moeg, WANT hy het hard gewerk, WANT hy moet sy opstel voltooi.

Die weglating van WANT verander nie die semantiese waarde van die verbinding nie,¹⁰⁾ vgl.:

Hy is moeg, WANT hy het hard gewerk.

Hy is moeg, Ø hy het hard gewerk.

7.3.3 Die voegwoordkonstruksie wat met WANT begin, kan nie saam met 'n ander sinsdeel voor die P optree nie,¹¹⁾ bv.:

*'n Bekende WANT belangrike skrywer is in die pos benoem.

7.3.4.1 Die WANT-skakel is sintakties nie nou verbind met die skakel wat verklaar word nie. Die WANT-groep beskik oor 'n hoë mate van selfstandigheid en tree soms aan die begin van 'n nuwe sin op sodat die verbinding die sinsgrens oorskry, bv.:

Oor en weer in gedagte het hy die feite en die getuienis nagegaan. WANT vanaand moes hy nog sy rapport oor die saak opstel.

7.3.4.2 Die WANT-verbinding kan 'n wending in die gedagtegang veroorsaak of 'n aparte deel van die betoog wat op die voorafgaande skakel gegrond is, inlei:

Die besluit het verreikende implikasies. WANT ook jou toekoms is na die maan.

7.3.4.3 Die WANT-afsplitsing is nie noodwendig aan die mededelende sinsvorm gebonde nie. Die tweede skakel kan in die Vraagvorm optree, bv.:

Ek weet nie hoekom hy nou so ontsteld is nie. WANT is dit dan nie hy wat die saak so bewimpel het nie?

7.3.4.4 Die WANT-afsplitsing kan gebruik word om die argument te versterk of om

die inhoud van die eerste skakel spesiaal te benadruk, bv.:

Die optrede van die owerheid is onaanvaarbaar. WANT die geval word immers as uitsonderlik beskou.

Die kousale aspek word deur die gebruik van immers versterk en daar word veronderstel dat die leser die argument steun.

Die tweede skakel sou ook as volg formuleer kon word:

Die geval word naamlik as uitsonderlik beskou.

WANT of WANT...IMMERS kan deur NAAMLIK vervang word.

- 7.3.5 WANT kan deur 'n voorsetsel vervang word en dan kan die tweede skakel sonder 'n P optree:

Ek bly tuis, WANT dit reën.

Ek bly tuis vanweë/omrede van die reën.

- 7.3.6 WANT verskil van die ander neweskikkende voegwoorde deurdat die geïmpliseerde S nie in die tweede skakel kan kontinueer word en WANT dus direk voor 'n P optree nie, vgl.:

Hardloop gou, EN/MAAR $\emptyset$ kom weer betyds terug.

*Hardloop gou, WANT $\emptyset$ kom weer betyds terug.

Die man is siek EN $\emptyset$ bly in die bed.

*Die man is siek WANT $\emptyset$ bly in die bed.

- 7.3.7 WANT kan egter nie sonder meer as 'n onderskikkende voegwoord beskou word nie, want:

- 7.3.7.1 Twee of meer OMDAT-lede kan newegeskik word, bv.:

Ek bly in die bed omdat dit koud is EN omdat ek siek voel.

Twee of meer WANT-lede kan nie newegeskik word indien WANT per se realiseer word nie:

*Ek bly in die bed WANT dit is koud en WANT ek voel siek.

Vergelyk egter: Ek bly in die bed WANT dit is koud en $\emptyset$ ek voel siek.

7.3.7.2 Die OMDAT-skakel kan voorop staan, bv.:

OMDAT dit koud is, bly ek in die bed.

Die WANT-skakel kan nie die verbinding inlei nie omrede die voegwoord en die tweede skakel by neweskikking nie 'n eenheid vorm nie, bv.:

*WANT dit is koud, bly ek in die bed.

7.3.8 Dié eiesoortige kenmerke van die WANT-verbinding toon duidelik dat dié verbinding nie dieselfde as die koördinerende EN-, MAAR- of OF-verbinding is nie.

7.4 WANT kan met ander neweskikkende voegwoorde kombineer word:

7.4.1 WANT kan met EN of MAAR kombineer, bv.:

- a) Ek is moedeloos, WANT die bediende het nie opgedaag nie EN die kombuis staan vol skottelgoed.
- b) Hy is vies, WANT hy kan nie saamgaan nie, MAAR hy het darem gesê dat ek die motor mag gebruik.

Alles wat ná WANT volg, tree as samegestelde verklaring van die voorafgaande skakel op.

7.4.2 Indien die eerste skakel meerledig is, hou die WANT-groep slegs met een deel, en wel die laaste gedeelte, van die eerste skakel verband, bv:

- a) Die outokraat beskik oor 'n absolute mag, MAAR hy kan nie onverantwoordelik optree nie, WANT hy moet die volk tevrede hou.
- b) Hy wou sy Ma tevrede hou EN dit was om haar ontwil dat hy nooit vriende onthaal het nie, WANT dit sou haar ontstel het.

7.4.3 Indien EN in die eerste skakel optree, kan die WANT-groep egter beide dele verduidelik:

Fritzie tjank EN krap aan die deur, WANT hy wil inkom.

7.5 WANT-verbindings word veral in die spreektaal aangetref:

7.5.1 Die WANT-skakel kan die rede bied vir die stelling wat in die eerste skakel gemaak is of vir die oordeel wat in die eerste skakel gevel is, bv.:

Hy is 'n briljante akademikus, WANT hy het reeds talle publikasies op sy kerfstok.

7.5.2 Die spreker kan in die WANT-groep die aandag op 'n eie gevolgtrekking vestig, bv.:

Die nuwe kursus sal in 'n behoefte voorsien, WANT ek neem aan dat u ook voornemende onderwysers daarby sal betrek.

7.5.3 Die WANT-groep kan as argument vir die teenstellende negatiewe eerste skakel geld, bv.:

Die Sjah was feitlik die alleenheerser, maar dit het nie beteken dat hy kon maak wat hy wou nie, WANT hy moes die volk tevrede hou.

7.5.4 Die WANT-skakel kan 'n moontlike foutiewe gevolgtrekking probeer voorkom:

Moenie dat sy kleredrag jou onder 'n wanindruk bring nie, WANT hy heg geen waarde aan aardse besittings nie.

7.5.5 Die tweede skakel bied die motivering vir die moontlikheid wat in die eerste skakel gestel word:

Die koop van 'n dieselloerwaag kan nadelig wees, WANT diesel sal dalk in die toekoms net vir produksie-doel-eindes aangewend word.

7.5.6 Soos uit bg. blyk, kan die kousale aard van die eerste skakel wissel. Die spreker gebruik die WANT-verbinding altyd ter staving van sy subjektiewe oordele.

7.6 In die epiek word WANT-verbindings onder andere in die volgende gevalle gebruik:

7.6.1 Die verbinding geld as kommentaar op die gebeure, bv.:

Die reën is baie welkom, WANT die boere het begin noustrop trek.

7.6.2 Die verbinding word gebruik om kommentaar te lewer op 'n karakter se optrede of om die karakter se optrede te verantwoord, bv.:

Sy is in die kombuis doenig, WANT sy verwag gaste vir ete.

7.6.3 Die skrywer kan die psigiese reaksies van die karakters wat die leser dalk nie sal waarneem of begryp nie, verklaar, bv.:

"Dis ouvroutories," dink sy, WANT as 'n mens jonk is, steur jy jou nie aan wat ouer persone te sê het nie.

7.7.1 In die dialog word die WANT-groep dikwels aan die ontkennende of bevestigende interjeksie (ja of nee) gekoppel wat as antwoord op 'n vraag van die gespreksgenoot gestel word, bv.:

"Kan ek jou vanmiddag kom spreek?"

"Nee, WANT ek sal nie tuis wees nie."

7.7.2 Na 'n Vraag- of Bevelsin kry die WANT-groep 'n eienaardige newe-effek. Nie slegs word die inhoud van die Vraag of Bevel of Versoek belig nie, maar ook die feit dat iets gevra, beveel of versoek word,¹³⁾ bv.:

"Sal jy asb. vanaand by my kom slaap? WANT ek is so bang."

(Ek vra jou m.a.w. omrede ek bang is.)

7.8 Funksioneel sluit die WANT-groep nou by die voorafgaande gedeelte aan en verklaar die hele voorafgaande gedeelte of 'n deel daarvan. Die eerste skakel kan in verskillende vorme optree en modaal gekleur wees.

Verwysings in Hoofstuk VII :

1. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 58, pp. 215-255.
2. Van Dale's Nieuw Groot Woordenboek der Nederlandse Taal⁷, p. 2074.
3. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no.58, p. 215.
4. Ibid., p. 216.
5. G.S. Overdiep en G.A. van Es, Stilistiese Grammatica van het Moderne Nederlandsch², p.619.
6. J.W. de Vries, "want en omdat", Nieuwe Taalgids 64:415.
7. E. Kruisinga, Het Nederlands van Nu², p. 74.
8. A.W. de Groot, "Structural Linguistics and Word Classes," Lingua I(4): 485.
9. C.H. den Hertog, Nederlandsche Spraakkunst², Deel I, p. 22.
10. J.P. Willems, "De Samengestelde Zin: Proeve van een terminologische probleemstelling (II)" , Nieuwe Taalgids 62:334.
11. J.W. de Vries, "want en omdat", Nieuwe Taalgids 64:414.
12. Ibid., pp. 416-417.
13. G.A. van Es en P.P.J. van Caspel, Syntaxis, no. 58, p.225.

ENKELE SLOTOPMERKINGS

In die ondersoek is gepoog om die sinchroniese struktuurpatrone waarbinne die neweskikkende voegwoorde teenswoordig voorkom, te bepaal en die sisteem van hierdie spesifieke gebied binne die Afrikaanse sintaksis so volledig moontlik te beskryf.

Deur hul betekenis is dié voegwoorde aangewys op die verbinding van twee of meer begrippe, of om die verhoudinge tussen opeenvolgende skakels aan te dui.

Die voegwoorde besit elk egter ook 'n individuele betekenisaspek waardeur hulle van mekaar onderskei kan word. (en ≠ nog) . Dié eiesoortige betekenisaspek het die spesiale aard van die verhouding wat tussen die opeenvolgende skakels gelê word, tot gevolg.

Ten slotte moet genoem word dat die ondersoeker bewus is van die besware wat teen die tradisionele beskouing en beskrywing van die materiaal geopper kan word.

BIBLIOGRAFIE

- BLOCH, B. en
TRAGER, G.L. Outline of Linguistic Analysis, Baltimore, Md., 1942.
- BLOOMFIELD, L. Language, Londen, 1955.
- BOUMAN, A.C. Onderzoekingen over Afrikaanse Syntaxis, Annale van die Universiteit van Stellenbosch, Jrg.IV, Reeks B, Afl. 3, Kaapstad, November 1926.
- BOUMAN, A.C. en
PIENAAR, E.C. Afrikaanse Spraakkuns, Stellenbosch, 1933.
- BOS, Bep. "The Coördinative Construction in Modern Dutch", Lingua XI:45-58, Amsterdam, 1962.
- BOS, G.F. Het Probleem van de Samengestelde Zin, Acta Linguistica, Rheno-Trajekta 4, Den Haag, 1964.
- CRYSTAL, D. "Word Classes in English", Lingua XVII: 24-55, Amsterdam, 1967.
- DE GROOT, A.W. Inleiding tot de Algemene Taalwetenschap², Groningen, 1964.
- DE GROOT, A.W. "Structural Linguistics and Word Classes", Lingua I(4) 427-500, Amsterdam, 1948.
- DE GROOT, A.W. Structurele Syntaxis, Den Haag, 1949.
- DE GROOT, A.W. en
SCHULTINK, H. Studies op het Gebied van het Hedendaagse Nederlands, Den Haag, 1963.
- DE KLERK, P.F. en
LE ROUX, N.J. Lees, Gesels en Skryf⁴ (Afrikaans as Tweede Taal), Kaapstad, s.j.
- DEN HERTOOG, C.H. Nederlandsche Spraakkunst² (Handleiding ten dienste van aanstaande (taal) onderwijzers), 3 dele, Amsterdam, 1903.
- DE ROOIJ, J. "Het eene of is het andere niet", De Nieuwe Taalgids 71:146-148, 1978.
- DE VILLIERS, M. Die Grammatika van Tyd en Modaliteit, Kaapstad, 1968.
- DE VILLIERS, M. Die Semantiek van Afrikaans, Kaapstad, 1975.
- DE VILLIERS, M. Woordsoorte, Werkwoorde en Tye, Kaapstad, 1948.
- DE VOOYS, C.G.N. en
SCHÖNFELD, M. Nederlandse Spraakkunst², Groningen, 1949.

- DE VRIES, J.W. "want en omdat", De Nieuwe Taalgids 64: 414-420, 1971.
- DROSTE, F.G. Grondbeginselen van de Nederlandse Grammatika, Den Haag, s.j.
- DROSTE, F.G. "Over hoofdzin, bijzin en de komplementeerder dat", De Nieuwe Taalgids 69: 120-138, 1972.
- FERREIRA, G.T. "Struktureel-sintaktiese aspekte van die Werkwoord", Afl.II, Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal, XVIII(2): 23-31, April 1962.
- GARDINER, Alan H. The Theory of Speech and Language, Oxford, 1932.
- GLEASON, H.A. An Introduction to descriptive Linguistics (revised edition), New York, 1961.
- GLEITMAN, Lila R. "Coordinating Conjunctions in English", Language 41: 260-293, Baltimore, V.S.A., 1965.
- HOCKETT, C.F. A Course in Modern Linguistics⁸, New York, 1965.
- JESPERSEN, Otto. The Philosophy of Grammar, Londen, 1935.
- KLOOSTER, W.G., VERKUYL, H.J. en
LUIF, J.H.J. Inleiding tot de Syntaxis², Culemborg, 1970.
- KRAAK, A. Negatiewe Zinnen: een methodologische en grammatiese analise, Hilversum, 1966.
- KRAAK, A. en
KLOOSTER, W.G. Syntaxis, Culemborg, 1968.
- KRUISINGA, E. Het Nederlands van Nu², Amsterdam, 1951.
- LABUSCAGNE, G.J. Inleiding tot die Strukturele Metode van Taalondersoek, Kaapstad, 1956.
- LANGEVELD, M.J. Taal en Denken, Groningen, 1934.
- LE ROUX, J.J. Oor die Afrikaanse Sintaksis, Amsterdam, 1923.
- LE ROUX, T.H. Afrikaanse Taalstudies¹⁰, Pretoria, 1965.
- LOUBSER, J.E. "Oor Woordidentiteit", Taalfasette I:96-100, Pretoria, 1965.
- LYONS, J. Introduction to theoretical Linguistics, Cambridge, 1969.
- LYONS, J. "Towards a notional theory of the parts of speech", Journal of Linguistics II(2): 209-236, Londen, Okt. 1966.
- OVERDIEP, G.S. en
VAN ES, G.A. Stilistiese Grammatica van het Moderne Nederlandsch², Zwolle, 1949.
- PAARDEKOOPER, P.C. Beknopte ABN-syntaxis, Den Bosch : Malmberg, 1963.

- PAARDEKOOPEP, P.C. "Of het nou regent of dat het mooi weer is as bw. bep.", De Nieuwe Taalgids 70: 162-170, 1977.
- PAARDEKOOPEP, P.C. Syntaxis, Spraakkunst en Taalkunde, Den Bosch : Malmberg, 1955.
- PONELIS, F.A. Grondtrekke van die Afrikaanse Sintaksis, Pretoria, 1968.
- REICHLING, A. Het Woord², Zwolle, 1967.
- REICHLING, A. Verzamelde Studies over hedendaagse probleme der Taalwetenschap², Zwolle, 1962.
- RIJPMA, E., SCHURINGA, F.G. en
NAARDING, J. Nederlandse Spraakkunst¹⁹, Groningen, 1962.
- ROOSE, H. Het Probleem van de Woordsoorten, in het bijzonder van het bijwoord in Nederlands, Den Haag, 1964.
- ROSSOUW, P.J., DU TOIT, H.A., LOUW, I.J. en
THERON, J.W. Die Lewende Taal, St.9 en 10, Kaapstad, s.j.
- SCHMIDT, C. De concessieve voegwoordelijke bijzin in het Nederlands van de Middeleeuwen en de Zeventiende eeuw, Groningen, 1958.
- SMITH, J.J. Op ons Taalakker, Pretoria, 1962.
- SMUTS, J. "Woordfunksie as grondslag vir woordsoortonderskeiding", Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal 19(4): 1-6, Johannesburg, Oktober 1963.
- STEYN, J. "Semantiese Klasse", Taalfasette VIII: 19-28, Pretoria, 1969.
- THERON, A.S. Aspekte van die Bywoord in Afrikaans, M.-tesis, Universiteit van Stellenbosch, 1964.
- TINBERGEN, D.C. (opnieuw bewerkte door F. LULOFS en W.W.F.VOSKUILEN)
 Nederlandse Spraakkunst¹³, Zwolle, 1963.
- UHLENBECK, E.M. "Traditionele Zinsontleding en Syntaxis", Levende Talen 193 : 18-30, Groningen, Februarie 1958.
- VAN DEN BERG, B. Onderzoekinge betreffende de zinsbouw in het Nederlands, Den Haag, 1963.
- VAN DEN TOORN, M.C. "Balansschikking en Disjunctie", De Nieuwe Taalgids 65: 104-123, 1972.
- VAN DER LUBBE, H.F.A. Woordvolgorde in het Nederlands, een synchrone structurele beskouwing, Assen, 1958.
- VAN ES, G.A. Nederlandse Syntaxis in klein bestek, Zwolle, 1966.
- VAN ES, G.A. en
VAN CASPEL, P.P.J. Syntaxis van het Moderne Nederlands, nrs. 2,3, 54-59, Groningen, 1975.

- VAN HAERINGEN, C.B. "Een paar aantekeningen by Telwoorden", De Nieuwe Taalgids 42 : 255-256, 1949.
- VAN SCHALKWYK, A.A. "Voegwoorde", Die Unie 43(7) : 147, Kaapstad, Januarie 1948.
- VAN WYK, E.B. "Die probleem van Woordidentifikasie", Taalfasette V : 7-16, Pretoria, 1968.
- VAN WYK, E.B. "Die probleem van Woordidentifikasie II (Metodologiese oorwegings)", Taalfasette VI : 55-67, Pretoria, 1968.
- VENTER, H. "Funksionele Taalonderrig met besondere toespitsing op Woordsoortonderskeiding", Standpunte 16(2): 28-46, Kaapstad, Desember 1962.
- VERDENIUS, A.A. "Bijzondere functies van inleidend EN", De Nieuwe Taalgids 37 : 108-110, 1943.
- WEIJNEN, A.A. Schets van de Geschiedenis van de Nederlandse syntaxis, Assen, 1971.
- WILLEMS, J.P. "De Samengestelde Zin : Proeve van een terminologische probleemstelling II", De Nieuwe Taalgids 62: 327-339, 1969.

WOORDEBOEKE

- DE VILLIERS, M., SMUTS, J. en
EKSTEEN, L.C. Nasionale Woordeboek³, Kaapstad, s.j.
- GOVE, P.B. (red.) Webster's Third New International Dictionary (unabridged), Springfield, Mass., 1961.
- Van Dale's Nieuw Groot Woordenboek der Nederlandse Taal⁷, (Bewerkt door C. KRUYSKAMP en F. DE TOLLENAERE).
- KRUYSKAMP, C.H.A. Woordenboek der Nederlandsche Taal, Deel XXII: tweede aflevering, 's-Gravenhage, 1973.
- SCHOONEES, P.C. (red.) en andere.
WAT, Deel II, D-F, Pretoria, 1955.